

AFGEHANDELT

Opdrachtgever:

Rijkswaterstaat Dienst Getijdewateren

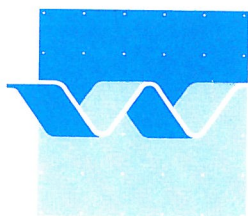
Troebelheid Nederlandse zoute wateren fase II

Getij-invloed, modelmatige benadering
en trendanalyse 1930-1990

Maart 1993

Troebelheid Nederlandse zoute wateren fase II

Getij-invloed, modelmatige benadering
en trendanalyse 1930-1990

waterloopkundig laboratorium | WL

Inhoud

1	Inleiding	1 — 1
1.1	Algemeen	1 — 1
1.2	Doel van de studie	1 — 2
1.3	Aanpak	1 — 2
1.4	Hoofdstuk indeling	1 — 3
2	Beschrijving van de meetgegevens	2 — 1
2.1	Meetgegevens periode 1903-1969 in het artikel van Visser	2 — 1
2.2	Het NIOZ-bestand	2 — 1
2.3	Het WORSRO-bestand	2 — 2
2.4	De 13-uurs metingen van de Waddenzee	2 — 5
3	Ruimtelijke clustering van meetgegevens	3 — 1
3.1	VISSER-hokjes	3 — 1
3.2	WORSRO-hokjes	3 — 1
3.3	Clustering van WORSRO-hokjes tot clusters	3 — 2
4	Analyse van de getij-invloed op de waddenzee	4 — 1
4.1	Verloop zwevend stof gehalte over het getij in de Waddenzee ...	4 — 1
4.2	Verloop doorzicht over het getij in de Waddenzee	4 — 5
4.3	Implicaties voor de gevonden trends in de Waddenzee	4 — 7

5	Trendanalyse zwevend stof gegevens Noordzee	5 — 1
5.1	Het voorkomen van schijntrends	5 — 1
5.1.1	Ruimtelijke spreiding van meetgegevens	5 — 1
5.1.2	Verandering in de bemonstering en analyse	5 — 1
5.1.3	Invloed van seizoensspreiding	5 — 3
5.1.4	Getij-invloeden	5 — 5
5.2	Trends per cluster	5 — 7
5.2.1	Jaargemiddelde per cluster	5 — 7
5.2.2	Lineaire trends	5 — 14
5.2.3	Kwadratische trends	5 — 15
5.2.4	Sinusvormige trend	5 — 19
5.3	Wind als verklaring voor de gevonden trends	5 — 21
6	Trendanalyse doorzicht gegevens Noordzee	6 — 1
6.1	Het voorkomen van schijntrends	6 — 1
6.1.1	Verandering in de bemonstering	6 — 1
6.1.2	Invloed van de seizoensspreiding	6 — 3
6.2	Trends per Visserhokje	6 — 5
6.3	Trends per cluster	6 — 5
7	Modelmatige benadering en detecteerbaarheid	7 — 1
7.1	Onderscheidend vermogen	7 — 1
7.2	Te verwachten veranderingen in zwevend stof gehalte	7 — 4
8	Conclusies	8 — 1
9	Literatuurlijst	9 — 1

Bijlage A NIOZ-bestand	A — 1
A1 Structuur van het NIOZ-bestand	A — 2
A2 Fouten in het NIOZ-bestand	A — 3
 Bijlage B WORSRO-bestand	 B — 1
B1 Structuur van het WORSRO-bestand	B — 2
B2 Namen en coördinaten van de WORSRO stations	B — 7
B3 Fouten in het WORSRO-bestand	B — 9
 Bijlage C meettijdstoppen ten opzichte van getij	 C — 1
 Bijlage D Figuren getijanalyse Waddenzee	 D — 1
 Bijlage E Figuren trendanalyse zwevend stof gehalten	 E — 1
 Bijlage F Doorzicht per Visser-hokje: Visser, NIOZ en WORSRO	 F — 1
 Bijlage G het gekoppelde bestand van nioz en worsro	 G — 1
 Bijlage H Statistische bewerkingen	 H — 1
 Bijlage I Correlatie windsnelheden	 I — 1

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In het kader van het project "Watersysteemverkenningen" (wsv) zijn meer dan 100 zogenaamde doelvariabelen uitgekozen. Een doelvariabele is een kenmerkende fysische, chemische of ecologische parameter van een watersysteem die het functioneren van het ecosysteem in dat water mede bepaalt en waarvan de waarde in zekere mate is te beïnvloeden door menselijk handelen. Het wsv project streeft er naar voor iedere doelvariabele de huidige toestandswaarde, de natuurlijke referentiewaarde en de na te streven doelwaarde vast te stellen. Daarnaast moet voor elke doelvariabele de invloed van menselijk handelen worden onderzocht. Deze kennis omtrent de doelvariabelen zal gebruikt worden bij de opzet van een voor het beheer en beleid inzetbaar management informatie model.

Het onderzoek "Troebelheid Nederlandse zoute wateren" (TROEBEL) behandelt alleen de doelvariabele "Doorzicht" en de aan doorzicht verwante grootheden extinctie (in m^{-1}), troebelheid (in JTU-eenheden) en zwevend stof concentratie (in mg/l).

Het onderzoek zal mogelijkheden aangeven om de vragen, die in wsv-kader gesteld worden, te beantwoorden. De gestelde vragen luiden:

- I In hoeverre heeft de mens invloed op het doorzicht en, direct daaraan gekoppeld, op extinctie, troebelheid, zwevend stof en slib concentratie van een watersysteem? Daaruit afleidende: In hoeverre kan hij hier sturend in optreden (stuurvariabele(n))? Is slibmanagement mogelijk?
- II Kunnen voor de verschillende Nederlandse watersystemen uiteindelijk toestands-, referentie- en streefwaarden, als bedoeld in de wsv, geformuleerd worden? Wanneer dit het geval is, moet aangegeven worden hoe betrouwbaar deze zijn en in hoeverre ze te meten en te toetsen zijn ('meet- en toetsstrategie' (MTS)).

Dit onderzoek is mede tot stand gekomen vanwege de Watersysteemverkenningen, als ook vanwege een waarneming van biologische veranderingen in de Noordzee. Men veronderstelt dat troebelheid daarin een sturende grootheid is [Oosterbaan, 1989].

Het onderzoek "Troebelheid Nederlandse zoute wateren" is ingedeeld in meerdere fasen. Begin 1992 is met het gereedkomen van het rapport 'Troebelheid Nederlandse zoute wateren; inventarisatie en trendanalyse 1930-1990' (TROEBEL, fase I) [WL, 1992], de eerste fase van het project TROEBEL afgerond. De eerste fase omvatte een literatuurstudie, een gespreksronde en een eerste grove analyse van beschikbare gegevens. In deze tweede fase van het project ligt de nadruk op een analyse van een aantal datasets. Het doel is om door middel van inzicht in optredende trends in het zwevend stof gehalte en doorzicht (op empirische en modelmatige gronden) uitspraken te doen over de mogelijke menselijke invloed.

Deze tweede fase van het onderzoek is uitgevoerd door:

ir. K.D. Maiwaild, ir. A.A. Markus, ir. L. Postma en ir. A.A.M. de Savornin Lohman, allen van de Sector Waterbeheer en Milieu van het Waterloopkundig Laboratorium;

De begeleiding vanuit Rijkswaterstaat werd verzorgd door:

Drs. J.H.M. de Ruig, drs. F.H.I.M. Steyaert, dr. R. Spanhoff en J. Groos.

Het rapport is, conform de procedures binnen het Waterloopkundig Laboratorium, intern gescreend door ir. L. Postma.

1.2 Doel van de studie

Het doel van het project TROEBEL is om aan te geven in hoeverre de mens in staat is gewild of ongewild invloed uit te oefenen op het doorzicht en, direct daaraan gekoppeld, op het zwevend stof- en slibgehalte van een zout watersysteem.

Ten eerste heeft in het kader van TROEBEL II een nadere analyse van de meetgegevens van de Waddenzee plaats gevonden. Reeds in 1991 werd in het rapport 'Trendanalyse van zwevend stof gegevens van de Waddenzee over de periode 1973-1990' [WL, 1991] aangegeven dat een verhoging in het begin van de jaren 80 van het zwevend stof gehalte misschien deels is toe te schrijven aan een verandering in meetstrategie. Een analyse van de getij-invloed in de Waddenzee kon nu plaatsvinden omdat 13-uurs metingen aan het Waterloopkundig Laboratorium beschikbaar zijn gesteld door DGW.

In de tweede fase van TROEBEL worden uitspraken gedaan omtrent mogelijke veranderingen van het zwevend stofgehalte in de Noordzee. Daartoe is de meetreeks van de Noordzee, die in TROEBEL I werd gehanteerd (1975-1990), verder geanalyseerd en verlengd met een viertal jaren (1966-1969).

Als laatste heeft TROEBEL II een modelmatige benadering van de problematiek uitgevoerd. Daarbij is gekeken naar de grootte orde van de veranderingen in het zwevend stof gehalte die zouden kunnen plaatsvinden als gevolg van menselijke ingrepen. Deze veranderingen worden afgezet tegen het detectie vermogen van de huidige dataset.

1.3 Aanpak

Het onderzoek is ingedeeld in drie onderdelen:

- I Analyse zwevend stofgegevens en doorzicht over een getij in de Waddenzee;
- II Verdere bewerking/filtering meetgegevens Noordzee;
- III Modelmatige benadering van slibfluxen.

Onderdeel I bestaat uit een analyse van de getij-invloed op het zwevend stof gehalte. De WORSRO-meetreeks waarmee in 1991 een trendanalyse is uitgevoerd (WL, 1991) kan niet dienen om de getij-invloed te specificeren. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van 13-uurs metingen van DGW. Dit zijn meetreeksen waarbij over één getijcyclus elke twee uur een meting heeft plaatsgehad. Met de dertien-uurs-metingen is per plaats de afhankelijkheid van het zwevend stofgehalte van de getijfase te bepalen, daar waar deze bestaat.

Voor onderdeel II is het noodzakelijk een trendanalyse uit te voeren. Tijdens fase I van TROEBEL is gebleken dat voor een trendanalyse in de tijd een langere periode noodzakelijk is dan de reeks 1975 - 1990.

Daarom wordt nu voorgesteld om, na enige voorbereiding (clustering, opdeling in seizoenen), een trendanalyse uit te voeren met een verlengde reeks (1966 - 1990). Daarvoor is een koppeling van twee bestanden noodzakelijk. Het eerste bestand is het NIOZ-bestand met doorzicht en zwevend stof gegevens uit de periode 1966 - 1969. Het tweede bestand is het WORSRO-bestand van Rijkswaterstaat met doorzicht en zwevend stof gegevens uit de periode 1975 - 1990. De aanwezige gegevens zijn weergegeven in tabel 1.1.

De trendanalyse van de zwevend stof meetreeks resulteert in een uitspraak over een mogelijke absolute verandering in het gehalte die heeft plaats gevonden. Door middel van mathematische modellering is beoordeeld wat de grootte orde is van veranderingen in de concentratie (in absolute zin), die verwacht mogen worden, ten gevolge van een menselijke ingreep. Door beiden te vergelijken is te beoordelen of mogelijke concentratie veranderingen ten gevolge van menselijke ingrepen groot genoeg zijn om waargenomen te worden met trendanalyse van de verlengde zwevend stof reeks.

Tabel 1.1 Overzicht beschikbaarheid van metingen

Variabele	1903-1965	1966-1969	1970-1974	1975-1978	1979-nu
Doorzicht	Incidenteel, metingen zijn opgenomen in [VISSEER, 1970]	NIOZ (ook opgenomen in [VISSEER, 1970])	geen	WORSRO	geen
Zwevend stof	geen	NIOZ	geen	WORSRO	WORSRO

1.4 Hoofdstuk indeling

Hoofdstuk 2 geeft een beschrijving van gebruikte meetgegevens. De structuur, de beschikbaarheid van de metingen en de ligging van de meetstations komen daarbij aan de orde.

In hoofdstuk 3 zijn de gegevens ruimtelijk geclusterd. De WORSRO-metingen zijn gedurende 15 jaar op dezelfde lokaties genomen. De NIOZ metingen zijn nooit exact op die lokaties genomen. Om toch de twee reeksen te koppelen is voor elke meting uit het NIOZ-bestand het WORSRO-station op de kortste afstand bepaald. Aan dat station zijn de NIOZ-metingen gekoppeld. Vervolgens zijn, omdat het aantal metingen van een WORSRO-station met bijbehorende NIOZ-metingen te laag is, een aantal WORSRO-stations samengevoegd tot clusters.

Hoofdstuk 4 behandelt de getij-invloed op de zwevend stof gehalten. De getij-invloed zal berekend worden op de Waddenzee.

Hoofdstuk 5 en 6 geven de trendanalyse van zwevend stof en doorzicht weer. Daarbij is aandacht besteed aan de betrouwbaarheid van de gevonden trends. De kwaliteit van de meetgegevens, de ruimtelijke en seizoenmatige spreiding van de gegevens en het meettijdstip ten opzichte van het getij spelen daarbij een belangrijke rol.

Hoofdstuk 7 geeft een weergave van de modelberekeningen op de Noordzee (onderdeel III). Het rapport wordt afgesloten met aanbevelingen en conclusies.

2 Beschrijving van de meetgegevens

2.1 Meetgegevens periode 1903-1969 in het artikel van Visser

De oudste gegevens voor doorzicht zijn weergegeven in een publikatie van Visser [VISSEr,1970]. De originele gegevens zijn niet beschikbaar. Volgens de publikatie dateren zij uit een lange periode, van 1903 tot aan de publikatie van het artikel in 1970. De verschillende auteurs en meetinstanties, die in het artikel zijn genoemd, zijn: Reichard (?), Kalle (?), Graham (1938), Gilson (1911), Gall (1949), KNMI, NIOZ. In het rapport 'Troebelheid Nederlands Zoute Wateren, Inventarisatie en trendanalyse 1930-1990' (TROEBEL I), [WL,1992] is reeds nader ingegaan op het artikel.

De Noordzee is door Visser onderverdeeld in "vierkanten" van een halve lengtegraad bij een halve breedtegraad. De vierkanten en de meetgegevens zijn weergegeven in bijlage F. Per hokje is voor twee seizoenen (winter en zomer) het gemiddelde, het aantal metingen en de standaardafwijking gegeven.

De Visser hokjes zijn georiënteerd langs lengte- en breedtegraden en hebben geen relatie tot de feitelijke ruimtelijke verdeling van de beschouwde variabelen. Bovendien zijn de afmetingen van de Visser hokjes dermate groot dat binnen één Visser hokje erg grote verschillen optreden in de afstand tot aan de kust. Juist de afstand tot de kust is belangrijk voor het zwevend stof gehalte of het doorzicht. Waarschijnlijk is de ruimtelijke verdeling van de metingen binnen een hokje de oorzaak van de soms zeer grote standaardafwijkingen in een hokje.

2.2 Het NIOZ-bestand

In het kader van het eerder genoemde onderzoek [WL,1992] is een bestand van metingen afkomstig van het NIOZ door DGW-RWS aan WL toegeleverd. Dat bestand zal verder het NIOZ-bestand worden genoemd. Bijlage A geeft de oorspronkelijke en aangepaste (voor dit project) recordbeschrijving van het NIOZ-bestand.

Het NIOZ-bestand bevat in ieder record onder meer informatie over plaats, datum, tijd, doorzicht (indien gemeten) en zwevend stof gehalte op een bepaalde waarnemingsdiepte. Alleen de meting aan het wateroppervlak is voor dit onderzoek relevant.

De meetperiode loopt van 1 september 1966 tot 16 oktober 1969.

Het totale aantal metingen (records) is 2930, het aantal metingen op een diepte van circa 0.5 m is 1025. Deze meetdiepte is vergelijkbaar met de diepte waarop in het kader van WORSRO is gemeten. Tabel 2.1 geeft het aantal metingen per jaar.

In het NIOZ-bestand zijn 228 verschillende meetpunten te onderscheiden. In figuur 2.1 zijn de meetpunten weergegeven.

Tabel 2.1 Overzicht aantal meetgegevens NIOZ per jaar op ca 0,5 m diepte

Jaar	NIOZ Doorzicht	NIOZ Zwevend stof
1966	78	86
1967	132	136
1968	270	265
1969	209	186
Totaal	689	673

In één record bleek een foutieve tijd te zijn ingevuld. Deze waarde is gecorrigeerd (bijlage A2).

2.3 Het WORSRO-bestand

In het kader van het onderzoek 'Troebelheid Nederlands Zoute Wateren, Inventarisatie en trendanalyse 1930-1990' (TROEBEL I) is door DGW-RWS aan WL een bestand met gemeten zwevend stof gehalten en doorzicht toegeleverd. In het vervolg zal dat bestand worden aangeduid met het WORSRO-bestand. Het bestand beslaat de periode 1975 tot 1990 en bevat zwevend stof gehalten en doorzicht metingen. Bij de meting is de stationsnaam, de datum en de tijd aangegeven. Bijlage B geeft meer informatie over de opbouw van het bestand. Aan de naam van de stations zijn de geografische coördinaten toegevoegd. De coördinaten van WORSRO-stations zijn opgenomen in bijlage B2.

De meetperiode loopt van 20 mei 1975 20:45 uur tot en met 20 december 1990 02:22 uur voor zwevend stof en van 17 juni 1975 10:50 uur tot en met 16 december 1985 08:55 voor doorzicht. Uit tabel 2.2 blijkt overigens dat de doorzicht metingen zich concentreren in de periode 1975-1978. In deze perioden zijn van de parameter zwevend stof 15386 records beschikbaar, van de parameter doorzicht slechts 2165 records, allen dieptecode 0. Er zijn in totaal 79 meetstations voor zwevend stof en 73 voor doorzicht. Tabel 2.2 geeft het aantal waarnemingen per jaar. Bijlage B1 geeft een overzicht van de beschikbaarheid van meetwaarden per station en per jaar.

Tabel 2.2 Overzicht aantal meetgegevens WORSRO per jaar

Jaar	WORSRO Doorzicht	WORSRO Zwevend stof
1975	395	910
1976	550	1373
1977	740	1674
1978	437	1635
1979	2	1516
1980		1582
1981		1540
1982	1	1614
1983	5	649
1984	5	539
1985	30	472
1986		460
1987		505
1988		327
1989		311
1990		276
Totaal	2165	15383

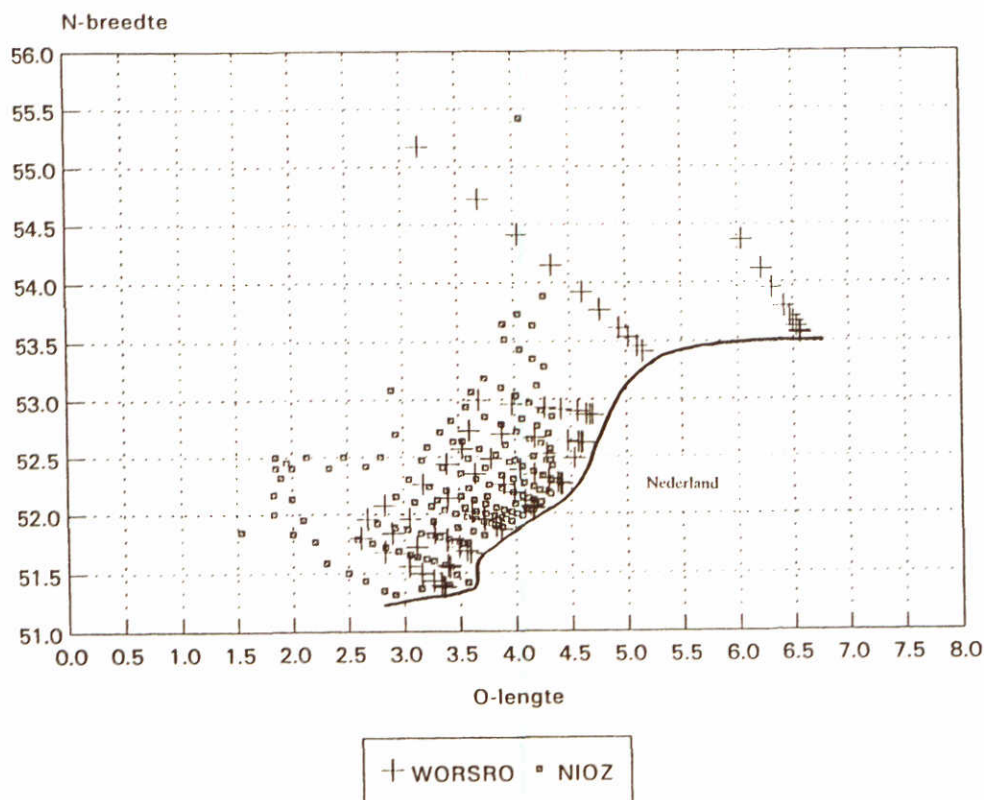
Een aantal metingen zijn niet correct in het bestand opgenomen, bijvoorbeeld door een verkeerde tijd. De metingen die daardoor zijn komen te vervallen staan in bijlage B3.

De raaien waarlangs de meetboten hebben gevaren tijdens de meetcampagne liggen min of meer loodrecht op de kust. De afstanden tussen de stations op één raai zijn vlak onder de kust klein en verder uit de kust groter. In tabel 2.3 is een overzicht gegeven van WORSRO-meetstations. Meetfrequenties en meetperioden kunnen per station sterk verschillen. In de tabel zijn alle stations opgenomen waarvan metingen beschikbaar zijn.

In figuur 2.1 wordt de ligging van de NIOZ-meetpunten en WORSRO-meetstations weergegeven. De WORSRO-meetraaien loodrecht op de kust zijn duidelijk herkenbaar. Voor de kust van Noord- en Zuidholland komen zowel NIOZ-meetpunten als WORSRO-meetstations voor. Voor de kust van België komen alleen NIOZ metingen voor, bij Friesland en Groningen daarentegen alleen WORSRO-metingen.

Omdat WORSRO-meetstations en NIOZ-meetpunten nergens exact samenvallen zal voor het vergelijken van de diverse metingen op een of andere wijze ruimtelijk geclusterd moeten worden. Daarop wordt in het volgende hoofdstuk nader ingegaan.

Figuur 2.1 Ligging van de NIOZ-meetpunten en WORSRO-stations

Tabel 2.3 Overzicht van de raaien en kilometers van de WORSRO-meetstations

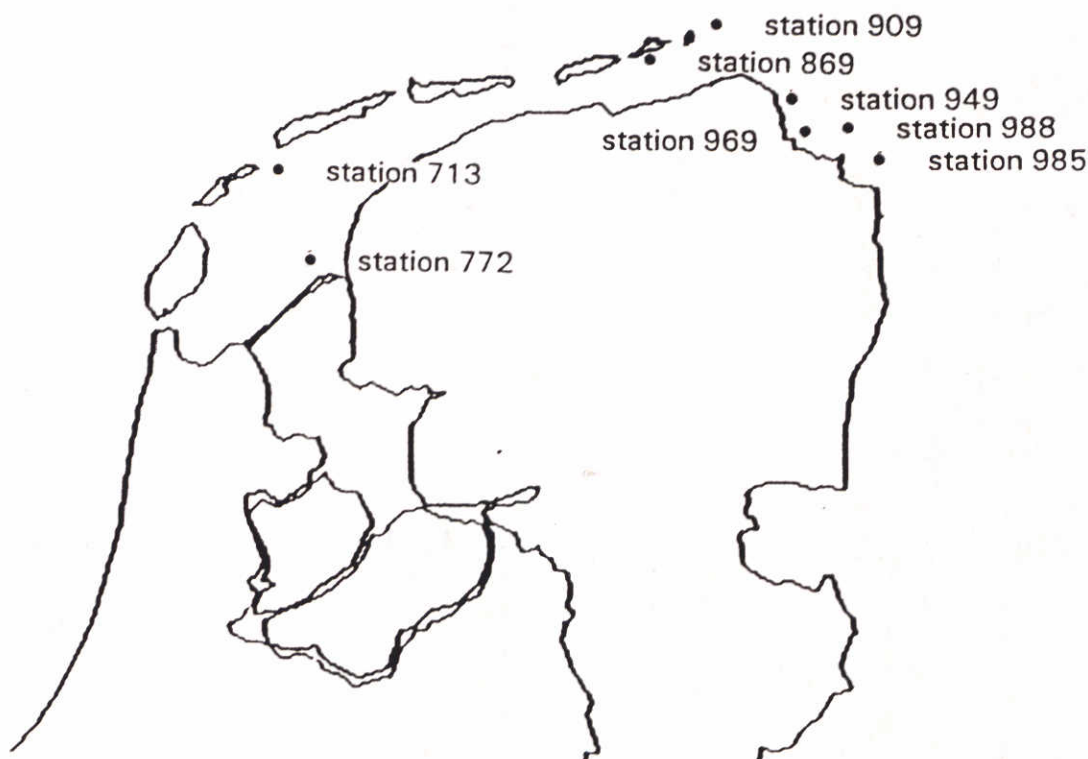
Raai	Code	Naam	Nr:
			1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16
			KM:
			1 2 3 4 5 6 10 15 20 30 50 70 100 135 175 235
1	AP	Appelzak	1 2 4 10 20 30 50 70
2	WC	Walcheren	1 2 4 30 50 70
3	SW	Schouwen	1 4 10 20 30 50 70
4	GR	Goeree	6 10 20 30 50 70
5	TH	Terheijde	1 2 4 10 20 30 50 70
6	NW	Noordwijk	1 2 4 10 20 30 50 70
7	YM	IJmuiden	3 20
8	EM	Egmond	1 2 4 10 30 50 70
9	CL	Call'oog	1 2 4 10 20 30 50 70
10	TS	Tersch.	4 10 20 30 50 70 100 135 175 235
11	RT	Rottum	3 5 10 15 20 30 50 70 10

2.4 De 13-uurs metingen van de Waddenzee

Door DGW, afdeling Watersystemen Wadden is een bestand met 13-uurs metingen Waddenzee toegeleverd. Het betreft metingen van zwevend stof aan het wateroppervlak en metingen van doorzicht voor 9 stations. Daarbij is de stationsnaam, de datum en het tijdstip ten opzichte van het getij vermeld.

De 13-uurs metingen zijn bij de 9 stations een aantal keren herhaald. Per getij zijn (slechts) 7 metingen verricht. De meettijdstippen zijn telkens 1,3,5,7,9,13 uur. Bij sommige getijcycli ontbreekt één of meer waarden. De eerste meting (uur=1) valt volgens de meegezonden beschrijving samen met het tijdstip van laagwater. Uiteraard valt dan uur=7 ongeveer samen met hoogwater en uur=13 met het daarop volgende laagwater. In totaal zijn 1138 metingen beschikbaar.

De meetstations liggen verspreid over de Waddenzee. Een aantal stations ligt ver in de Eems Dollard. Bij die stations is het zwevend stof gehalte beduidend hoger. Figuur 2.2 geeft de ligging van de stations weer.

Figuur 2.2 Ligging van de Waddenzee-metstations

3 Ruimtelijke clustering van meetgegevens

Er zijn meerdere mogelijkheden om gegevens ruimtelijk te clusteren. Het is noodzakelijk om op de één of andere manier te clusteren omdat het aantal metingen exact op één en dezelfde lokatie te laag is. Dit hoofdstuk behandelt achtereenvolgens de indeling in "VISSER-hokjes", een indeling in WORSRO-hokjes en de gekozen indeling in clusters.

3.1 VISSER-hokjes

Voor het vergelijken van de doorzicht-metingen uit de periode 1903-1969 met de metingen uit latere periodes moet rekening gehouden worden met de variatie in doorzicht over het jaar en over het gebied. Alleen metingen uit overeenkomstige gebieden en seizoenen mogen met elkaar vergeleken worden.

De Noordzee wordt door Visser (metingen uit de periode 1903-1969) onderverdeeld in "rechthoeken" van een halve lengtegraad bij een halve breedtegraad. In paragraaf 2.1 staat de achtergrond van deze meetreeks. In het totaal ontstaat zo een net van 11 hokjes horizontaal en 9 hokjes verticaal.

Om de vergelijking uit te voeren zijn de gegevens uit de latere periode (WORSRO-bestand) op dezelfde manier als in het document van VISSER toebedeeld aan hokjes. Van het WORSRO-bestand (periode 1975-1978) staan per VISSER-hokje het gemiddelde, het aantal metingen en de standaardafwijking in bijlage F. Deze indeling van WORSRO-gegevens ligt niet voor de hand, maar is de enige mogelijkheid om tot een vergelijking te komen.

3.2 WORSRO-hokjes

Om binnen een cluster vergelijkbare afstanden tot de kust aan te houden is besloten de WORSRO- en de NIOZ-gegevens ook ruimtelijk te clusteren op een wijze die meer relatie heeft met de natuurlijke ruimtelijke gradiënten van de gemeten variabelen. Uitgangspunt daarbij is de bestaande verdeling van WORSRO-raaien en WORSRO-metstations langs die raaien. In paragraaf 2.3 zijn de lokaties van de WORSRO-metstations aan de orde gekomen.

Als eerste stap bij het clusteren zijn de raaien waar onvoldoende stations aanwezig zijn aangevuld met fictieve meetstations. Zij zijn bepaald door lineaire interpolatie tussen de coördinaten van de bestaande WORSRO-metstations. Op die manier ontstaat een rooster van 11x16 "WORSRO"-stations, waarbij sommige stations dus geen WORSRO-gegevens bevatten.

Vervolgens worden de NIOZ-metpunten bij dit rooster van "WORSRO"-stations ingepast. Elk NIOZ-metpunt hoort bij het dichtstbijliggende "WORSRO"-station.

De raaien Rottum (raai 11) en Terschelling (raai 10) worden buiten beschouwing gelaten omdat in die omgeving geen NIOZ-gegevens beschikbaar zijn.

Bij de hierboven beschreven procedure kan het voorkomen dat NIOZ-gegevens, welke ver ten zuiden van raai Appelzak (raai 1) respectievelijk ver ten noorden van raai Callantsoog (raai 9) liggen, toch worden gekoppeld aan een station in raai 1 of raai 9. Om dit te voorkomen zijn "dummy-raaien" 0 en 10 ingevoerd op een afstand van de naaste buur-raai (1 en 9) even groot als de afstand van raai 2 en 8 tot die raai, maar dan aan de buitenzijde. NIOZ-gegevens die bij deze raaien 0 en 10 horen zijn verder in de beschouwing niet meegenomen.

3.3 Clustering van WORSRO-hokjes tot clusters

Om iets over het verloop in de tijd te kunnen zeggen moeten WORSRO-hokjes bij elkaar gevoegd worden om een voldoende groot aantal waarnemingen per cluster ter beschikking te hebben. Op basis van aantallen waarnemingen en het verloop van het gemiddelde zijn WORSRO-hokjes geclusterd tot een aantal clusters. Het verloop van het gemiddelde is afgeschat aan de hand van tabel 3.1 en 3.2, waarin de gemiddelden voor de WORSRO-hokjes staan. Er is gepoogd de grenzen zodanig te trekken dat een cluster zo homogeen mogelijk is met voldoende meetgegevens.

Tabel 3.1 Gemiddelde van de gemeten zwevend stof gehalten periode 1966-1969 (NIOZ) mg/l

km Raai	1	2	3	4	5	6	10	15	20	30	50	70	100	135	175	235
1 AP	36										3	3			2	
2 WC	61	48				32		8	11	4	2	2			6	
3 SW						17	18	8	4	3	2	3			3	
4 GR		27				30	13	5	5	2	2	2	3	2		
5 TH	47				20	4	12	7	4	3	2	2	2			
6 NW	12	5	12		6		5	4	2	1	2	2	2			
7 YM			13	9	18		4	4	2	2	14	1				
8 EM	23	11			4	3	2		2	2	2					
9 CL							4		3	1	3	2			2	

Tabel 3.2 Gemiddelde zwevend stof gehalten periode 1975-1990 (WORSRO) mg/l

km Raai	1	2	3	4	5	6	10	15	20	30	50	70	100	135	175	235
1 AP	160	121		67			66		21	10	5	4				
2 WC	27	36		40						5	4	4				
3 SW	25			26			18		8	6	5	4				
4 GR						26	13		7	4	4	5				
5 TH	17	12		8			6		4	4	4	4				
6 NW	30	16		9			6		4	4	3	5				
7 YM			21						3							
8 EM	19	15		10			5			3	3	4				
9 CL	39	28		14			5		3	3	4	4				

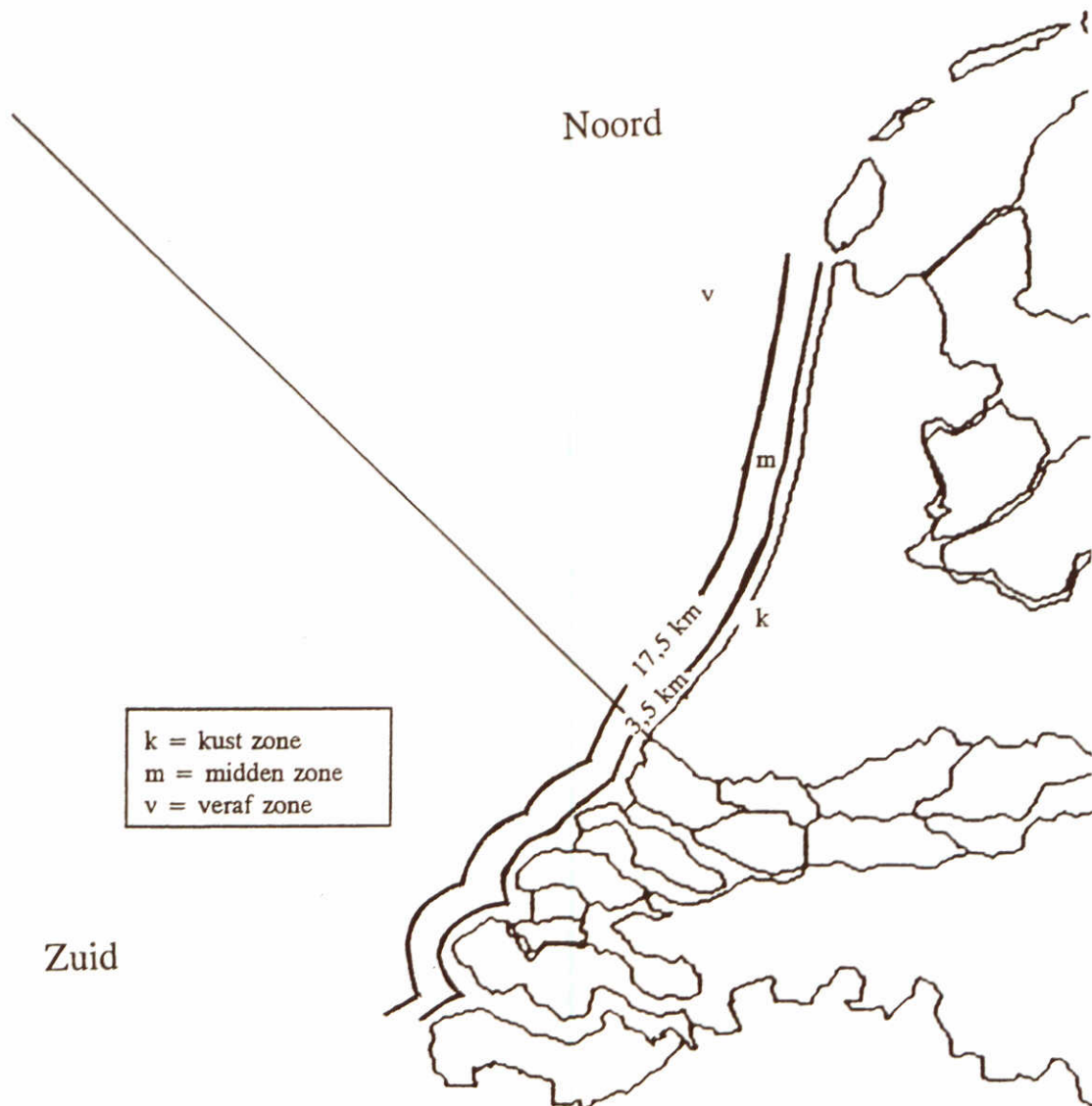

In tabel 3.3 worden de clusters en het aantal zwevend stof metingen vermeld. Figuur 3.1 geeft het resultaat ruimtelijk weer.

De naamgeving van de clusters bestaat uit twee delen. Ten eerste Noordelijke of Zuidelijke, waarmee de raaien zijn gekozen. Ten tweede de ligging ten opzicht van de kust, onderverdeeld in Kust, Midden en Veraf.

Tabel 3.3 Clustering van de WORSRO-hokjes met aantal zwevend stof metingen

		Zone 1 km 0-3,5 KUST ZONE	Zone 2 km 3,5-17,5 MIDDEN ZONE	Zone 3 km 17,5-235 VERAF ZONE
Noordelijk deel Raai 5,6,7,8,9	NIOZ zomer	23	57	99
	NIOZ winter	13	34	59
	WORSRO zomer	1035	908	1767
	WORSRO winter	871	760	1485
Zuidelijk deel Raai 1,2,3,4	NIOZ zomer	8	38	94
	NIOZ winter	7	24	61
	WORSRO zomer	613	794	1601
	WORSRO winter	505	658	1367

Figuur 3.1 Indeling in 6 clusters

4 Analyse van de getij-invloed op de waddenzee

Factoren, die een kort durend effect hebben op het gemiddelde zwevend stof gehalte, en dus de meetreeks beïnvloeden zonder dat het watersysteem gemiddeld is veranderd, zijn:

- hydrodynamische condities; die bepaald worden door golven (veroorzaakt door wind), stromingen (bepaald door getij en dichtheidsverschillen) en het zoutgehalte (van belang voor flocculatie, uiteenvallen van vlokken, sedimentatie op de bodem, resuspensie vanaf de bodem en accumulatie van slib);
- baggeractiviteiten;
- variaties in rivierafvoeren.

Tijdens een eerdere analyse van de WORSRO-gegevens op de Waddenzee [WL,1991] is gebleken dat de invloeden van hydrodynamische condities groot kunnen zijn. Met name turbulentie in de waterkolom is van belang, ook vlak boven de bodem. Deze turbulenties worden veroorzaakt door de getijstroming, door wind geïnduceerde golfwerking en door menging. De getijstroming op zijn beurt is ook weer te zien als een combinatie van een getijcyclus tussen dood- en springtij terplaatse en een invloed van windgedreven stromingen.

Het onderzoek 'Troebelheid Nederlands Zoute Wateren, Inventarisatie en trendanalyse 1930-1990' (TROEBEL, fase I), [WL,1992] is reeds ingegaan op literatuur onderzoeken naar deze verschijnselen. Dit hoofdstuk geeft een analyse van de getij invloed aan de hand van empirische gegevens. De gegevens zijn afkomstig van een aantal stations op de Waddenzee (zie paragraaf 2.4).

4.1 Verloop zwevend stof gehalte over het getij in de Waddenzee

De verwachting is dat bij hoge stroomsnelheden de zwevend stof gehalten hoog zullen zijn en bij lage stroomsnelheden laag. Het verband is echter niet algemeen geldig en het verband tussen getij en stroomsnelheden is tevens niet eenduidig, maar afhankelijk van de lokatie.

Bij deze metingen is elke twee uur gemeten tijdens een getijcyclus. Achteraf beschouwd is het interval van 2 uur te lang om vast te kunnen stellen waar de pieken zijn opgetreden. Uit de literatuur is tweemaal gebleken dat dergelijke pieken een uur of drie uur voor laag water kunnen voorkomen [ESSINK, 1985 en POSTMA, 1961]. Dat is dan precies tussen twee metingen in.

In tabel 4.1 zijn de gemiddelde zwevend stofgehalten voor de verschillende Waddenzeestations gegeven. Bij elk station is meerdere malen een getijcyclus bemeaten.

Tabel 4.1 13-uur metingen Waddenzee, gemiddeld zwevend stof in mg/l

Uur	Station									
	Waddenzee					Eems Dollard				
	707	713	772	869	909	949	969	985	988	Gem.
1 LW	37	45	41	49	46	55	45	64	132	52
3	105	91	75	82	67	162	134	239	225	130
5	87	67	49	156	52	75	62	167	129	88
7 HW	42	48	35	54	42	45	35	76	59	46
9	50	77	47	94	55	53	127	155	212	79
11	83	89	47	71	102	149	138	391	456	148
13 LW	54	54	38	46	44	65	50	68	146	61
Gem.	65	67	47	79	58	86	85	169	194	86

LW = Laag water

HW = Hoog water

Alle stations vertonen hetzelfde verloop van het gemiddelde zwevend stof gehalte in de tijd. Bij hoog-en laagwater is het gemiddelde laag en daartussen treden de pieken op. Figuur 4.1 geeft het verloop weer over het getij bij station 707. In bijlage D staan alle figuren van alle stations weergegeven.

Het valt op dat voor *alle* stations geldt dat de waarde ten tijde van de kentering circa 50% lager is dan het gemiddelde over het getij, ten tijde van de hoogste stroomsnelheden tussen de kenteringen in circa 50% hoger dan het gemiddelde. Een eenvoudige approximatiefunctie over het getij is

$$z_s^* = z_s^{\wedge} (1 - \alpha \cos(4\pi(t-\phi)/T))$$

Hierbij is $z_s^{\wedge}$ = het gemiddelde voor station S

α = te bepalen coëfficiënt

ϕ = te bepalen faseverschuiving

t = tijd in uren vanaf laagwater

T = getijperiode 12.5 uur

Z_s^* = de gevonden benadering voor het station S

Met behulp van de methode van de kleinste kwadraten is voor alle meetreeksen samen (dus niet voor afzonderlijke stations) de relatie gevonden, waarin

$$\alpha = 0.50$$

$$\phi = 0.0.$$

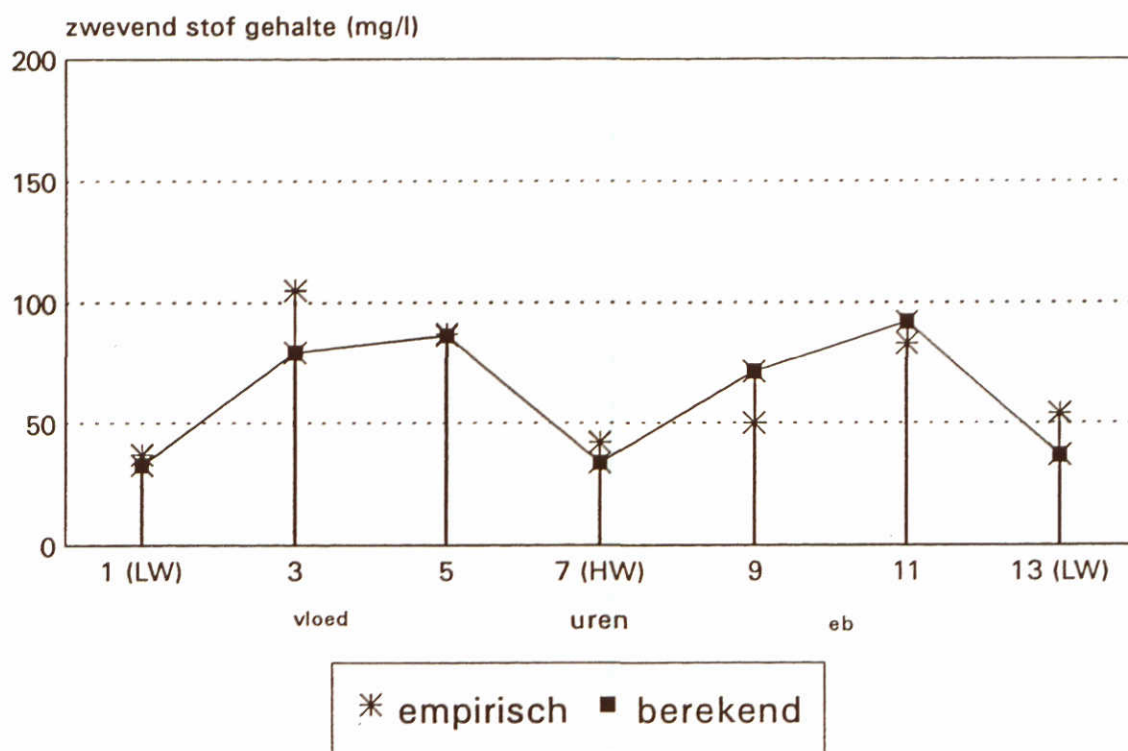
De bijbehorende waarde van R^2 is 0.32. Dit is een redelijk goede waarde gelet op de aard van het signaal, vooral enkele hoge gemeten waarden van het zwevend stof gehalte hebben grote invloed en verlagen de R^2 .

In figuur 4.1 en in bijlage D zijn de empirische en de door middel van de vergelijking berekende waarden weergegeven. Het verschil tussen de empirische en berekende waarden is voor elk station anders. De ene keer zal de berekende piek te hoog zijn, de andere keer te laag. Het blijkt dat in de natuur de hoogste piek zowel bij de vloed stroom als bij de ebstroom kan voorkomen. Met de benadering is de piek bij vloed en bij eb gelijk.

Zwevend stof gehalte over het getij

station 707 Waddenzee

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Figuur 4.1 Het zwevend stof gehalte over het getij in de waddenzee

4.2 Verloop doorzicht over het getij in de Waddenzee

Vanzelfsprekend verwacht men ook een invloed van het getij op het doorzicht. Opvallend is echter dat de fluctuatie van het doorzicht over het getij geringer lijkt te zijn dan de fluctuatie van zwevend stof gehalten. Tabel 4.2 geeft de gemiddelden voor alle stations. De fluctuatie van het doorzicht over het getij is ongeveer 20%. Voor *alle* stations geldt niet dezelfde approximatiefunctie, maar ongeveer kan men stellen dat de waarde ten tijde van de kentering circa 20% hoger is dan het gemiddelde over het getij, ten tijde van de hoogste stroomsnelheden tussen de kenteringen in circa 20% lager dan het gemiddelde. Figuur 4.2 geeft voor een station een weergave van het verloop over het getij. Bijlage D geeft de figuren van alle stations. Voor doorzicht is geen approximatieformule vastgesteld. In eerste instantie is de approximatieformule namelijk alleen bedoeld om een indicatie te geven van de invloed van het getij op trends gevonden op de waddenzee van zwevend stof gehalten.

Tabel 4.2 13-uur metingen Waddenzee, gemiddeld doorzicht in [m]

Uur	Station									
	707	713	772	869	909	949	969	985	988	Gem.
1 LW	1.09	0.94	0.70	0.83	0.78	0.40	0.49	0.28	0.16	0.70
3	0.68	0.79	0.80	0.73	0.72	0.35	0.36	0.20	0.15	0.53
5	0.84	0.94	0.88	0.53	0.87	0.47	0.45	0.26	0.18	0.62
7 HW	1.10	1.05	0.93	0.81	1.08	0.59	0.54	0.22	0.20	0.78
9	1.11	0.86	0.81	0.58	0.99	0.49	0.48	0.20	0.16	0.70
11	0.87	0.90	0.76	0.70	0.82	0.39	0.48	0.17	0.11	0.63
13 LW	1.26	1.25	0.62	0.83	0.90	0.44	0.50	0.20	0.14	0.80
Gem.	0.97	0.96	0.81	0.71	0.88	0.45	0.47	0.22	0.16	0.67

LW = Laag water

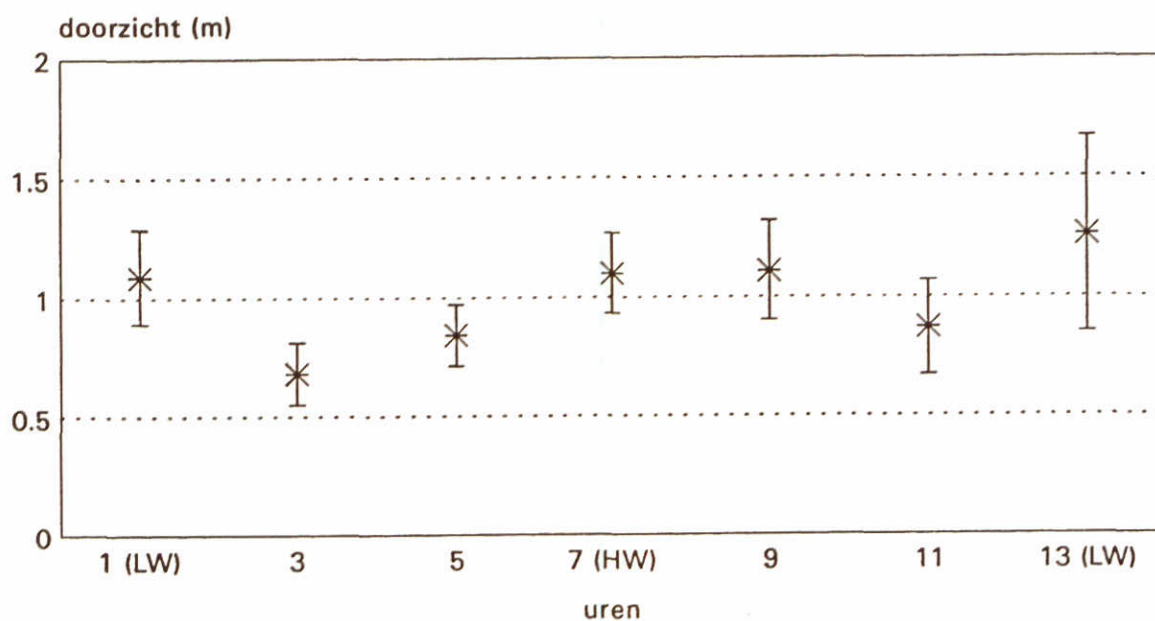
HW = Hoog water

Om een idee te geven van de betrouwbaarheid van het gemiddelde wordt in figuur 4.2 gebruik gemaakt van de benadering:

$$95\% \text{-betrouwbaarheidsinterval} = \text{GEM} \pm t \cdot \text{STD} / \sqrt{(N-1)} \text{ (t afhankelijk van het aantal metingen)}$$

Doorzicht over het getij

station 707 Waddenzee

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Figuur 4.2 Verloop van doorzicht over het getij in de Waddenzee

4.3 Implicaties voor de gevonden trends in de Waddenzee

Uit paragraaf 4.1 blijkt dat het tijdstip van meten binnen het getij grote invloed heeft op de meting van het zwevend stofgehalte (tot maximaal 50%). Altijd meten rond de kentering geeft een te lage schatting voor het gemiddelde, altijd meten tussen de kenteringen geeft een te hoge schatting voor het gemiddelde. Een systematische verschuiving van het meettijdstip binnen het getij kan aanleiding geven tot een (pseudo-)trend. Dit treedt niet op als altijd random binnen het getij wordt gemeten, of als gedurende de hele periode op vaste tijden ten opzichte van het getij wordt gemeten.

Bij de 14-daagse metingen in de Waddenzee is in sommige gevallen het meettijdstip binnen het getij inderdaad systematisch veranderd in de loop der jaren [WL,1991]. Het blijkt dat voor alle stations 1976, 1982 of 1983 een cruciaal jaar in de meetstrategie is geweest. De meetstations in de Eems Dollard zijn allen in 1982 overgegaan van een meting op een willekeurig tijdstip naar een meting op een vast tijdstip in het getij. De stations die in de Waddenzee behoren tot het Noordzee-netwerk (code NZ) zijn in 1983 juist overgegaan van een vast tijdstip t.o.v. het getij naar een willekeurig tijdstip. Als laatste worden de stations op de Waddenzee genoemd. Voor 1976 werd op willekeurige tijdstippen bemonsterd. Van 1976 tot 1982 was het meettijdstip vast. Daarna heeft men wel vastgehouden aan een vast tijdstip maar is het tijdstip veranderd. De veranderingen zijn weergegeven in tabel 4.3. De lokaties en de meettijdstippen die hier zijn genoemd zijn overgenomen uit 'trendanalyse van zwevend stof gegevens van de Waddenzee' [WL,1991]. Zij komen overeen met de standaard WORSRO-benaming.

Bij het onderzoek 'trendanalyse van zwevend stof gegevens van de Waddenzee' [WL,1991] zijn voor een aantal stations in de Waddenzee trends aangetoond. Tabel 4.3 geeft per station de gevonden trends.

De stelling die in dit onderzoek aan de orde is luidt:

De trends in het zwevend stof gehalte over de periode 1973-1990 worden verklaard door de trends in het meettijdstip binnen het getij in diezelfde periode.

Het bewijs is in zijn algemeenheid niet te geven voor alle meetstations omdat de geconstateerde trends per meetlocatie verschillen. De stelling wordt derhalve per meetlocatie getoetst. Daarbij is de aanname dat de benadering die is vastgesteld in paragraaf 4.1 geldig is voor de hele Waddenzee. Tabel 4.4 geeft per station de voorspelde verandering in het gemiddelde zwevend stof gehalte ten tijde van de verandering van het meettijdstip in 1982. De verandering kan positief en negatief zijn, afhankelijk van het meettijdstip. De berekening van het gemiddelde zwevend stof gehalte bij een vast meettijdstip is als volgt:

$$Z_{\text{voorspeld}}(t) = Z_{\text{gemiddeld, 1973-1990}} (1 - 0.5 \cdot \cos(4\pi t / 12.5))$$

met

$$t = \text{meettijdstip t.o.v. laagwater (in uren)}$$

Bij een willekeurig meettijdstip in het getij is het gemiddelde zwevend stof gehalte gelijk aan het meerjarige gemiddelde in de tweede kolom.

De conclusie is dat de gedetecteerde significante trends in het zwevend stof gehalte in de Waddenzee over de periode 1973-1990 voor geen enkel station kunnen worden verklaard door de veranderingen in het meettijdstip binnen het getij. Alleen het niet optreden van een trend is verklaard doordat de voorspelde staptrend ook gering is.

Tabel 4.3 Trends in zwevend stof gehalte en meettijdstip

Meetlocatie	Trend zwevend stof in mg/l/jaar		Meettijdstip in uren t.o.v. LW	
	Periode	Periode	Periode	Periode
	1973-1981	1982-1990	1976-1981	1982-1990
ED110 (969)	5.5	5.5	willekeurig	-3
ED250 (909)	2.6	-3.0	willekeurig	+1
ED30 (985)	6.6	-6.8	willekeurig	+1.5
ED40 (988)	10.5	10.5	willekeurig	+1
ED90 (959)	3.5	-1.4	willekeurig	+1.5 of -1.5
NZCL2 (271)	-	-	-3	willekeurig
NZRT3 (290)	-	-	-3	willekeurig
NZTS20(282)	-	-	-3	willekeurig
NZTS4 (280)	-	-	-4	willekeurig
WZ110 (778)	2.0	-2.4	-2	-2
WZ190 (713)	3.1	-3.3	0	-1.5
WZ230 (763)	1.9	-1.7	+3 of -3	-0.5
WZ30 (707)	4.7	-4.7	-2	-2
WZ310 (761)	-	-	+0.5 of -4.5	-0.5
WZ460 (743)	5.1	-4.7	lin. verloop van -3 tot	-0.5
WZ480 (749)	7.0	-6.9	lin. verloop van -3 tot	0
WZ540 (869)	7.9	-7.0	-2	-2
WZ590 (865)	10.4	-10.4	lin. verloop van -2 tot	0

Tabel 4.4 Voorspelde trend in zwevend stof ten gevolge van verschuiving in het meettijdstip

Station	Gem. zw.stof 73-90	Gem. zw.stof 13u geg.	Voorspelde trend zwevend stof	Verklaart de voorspelde trend de gemeten trend?
ED110	79		Staptrend +39 mg/l in 81/82	Enigszins
ED250	45	58	Staptrend -12 mg/l in 81/82	Nee
ED30	127	169	Staptrend - 4 mg/l in 81/82	Nee
ED40	142	194	Staptrend -38 mg/l in 81/82	Nee
ED90	88		Staptrend - 3 mg/l in 81/82	Nee
NZCL2	28		Staptrend -14 mg/l in 81/82	Nee
NZRT3	38		Staptrend -19 mg/l in 81/82	Nee
NZTS20	3		Staptrend - 1 mg/l in 81/82	Ja
NZTS4	15		Staptrend - 5 mg/l in 81/82	Enigszins
WZ110	32		Geen trend	Nee
WZ190	39	67	Staptrend +18 mg/l in 81/82	Nee
WZ230	57		Staptrend -53 mg/l in 81/82	Nee
WZ30	58	65	Staptrend +12 mg/l in 81/82	Nee
WZ310	55		Staptrend -15 mg/l in 81/82	Nee
WZ460	78		Lin. trend -4.3 mg/l/jaar	Nee
WZ480	73		Lin. trend -4.3 mg/l/jaar	Nee
WZ540	107	79	Geen trend	Nee
WZ590	105		Lin. trend -4.3 mg/l/jaar	Nee

5 Trendanalyse zwevend stof gegevens Noordzee

5.1 Het voorkomen van schijntrends

5.1.1 Ruimtelijke spreiding van meetgegevens

Het zwevend stof gehalte neemt af naarmate de afstand tot de kust toeneemt. Daarom is de spreiding in de zwevend stof concentraties binnen de VISSER-hokjes die georiënteerde zijn langs geografische graden, groot. Voor de trendanalyse is een keuze van hokjes die zo homogeen mogelijk zijn beter. Een beperking is echter het aantal metingen. Daarom is voor de verdere trendanalyse gekozen voor de indeling in clusters (zie paragraaf 3.3.). Binnen een cluster liggen meerdere WORSRO-hokjes. De spreiding van het gemiddelde over een cluster is nog aanzienlijk, zoals blijkt uit de tabellen in paragraaf 3.3.

De NIOZ-gegevens liggen binnen een cluster ongeveer net zo verspreid als de WORSRO-gegevens. In die zin wordt er dus geen verschil verwacht tussen de NIOZ-periode en de WORSRO-periode.

In de clusters langs de kust zijn weinig metingen van NIOZ. Uit tabel 3.3 blijkt dat het aantal metingen daar in het noordelijk deel slechts 36 is en in het zuidelijk deel zelfs maar 15. Een verlenging van de periode naar 1966 is dan weinig zinvol.

5.1.2 Verandering in de bemonstering en analyse

In de meetperiode, die na koppeling van NIOZ en WORSRO 25 jaar beslaat (1966-1990) zijn zowel de bemonstering en de analyse van monsters veranderd. In het rapport 'Troebelheid Nederlandse zoute wateren; inventarisatie en trendanalyse 1930-1990' (TROEBEL, fase I) [WL, 1992] is reeds aandacht besteed aan de verandering in bemonstering en analyse. De heer Holland (DGW-RWS) heeft hierop gereageerd met aanvullingen. De conclusies staan samengevat in tabel 5.1.

Tabel 5.1 Verandering in bemonstering en analyse

techniek	periode	gehanteerde methode
positiebepaling van de meetlocaties	1975-1979	aan de hand van boeien, die wel eens werden verlegd
	1980-1990	vastgelegd met coördinaten
inname van het monster	1975-1982	monsterflessen met een pomp na elkaar gevuld
	1983-1990	verzamelvat in één keer gevuld en vervolgens verdeeld
poriëngrootte van het filter	1975-1986	7 micron/ 0,45 micron
	1987-1990	1 micron
materiaal van het filter	1975-1986	papierfilter/ membraamfilter
	1987-1990	glasfiber filters
spoeling van het filter met demi-water	1975-1986	niet spoelen (RIZA?)
	1987-1990	wel spoelen (DGW)
wijze van filtreren	?-?	voorheen onderdruk met een waterstraalpomp en daarna onder 1 atmosfeer
tijdstip ten opzichte van hoogwater	1975-1983	vast tijdstip
	1984-1990	willekeurig tijdstip

Dergelijke veranderingen hebben een effect op de meetreeks. De resultaten kunnen hoger of lager uitvallen. Echter, het exacte effect van elke afzonderlijke verandering en het totale effect van alle veranderingen samen is onbekend. De effecten zijn zonder detailonderzoek moeilijk te kwantificeren, de veranderingen zijn niet lineair en voor meerdere veranderingen in de meettechniek geldt niet het superpositiebeginsel (effecten niet eenvoudig optelbaar).

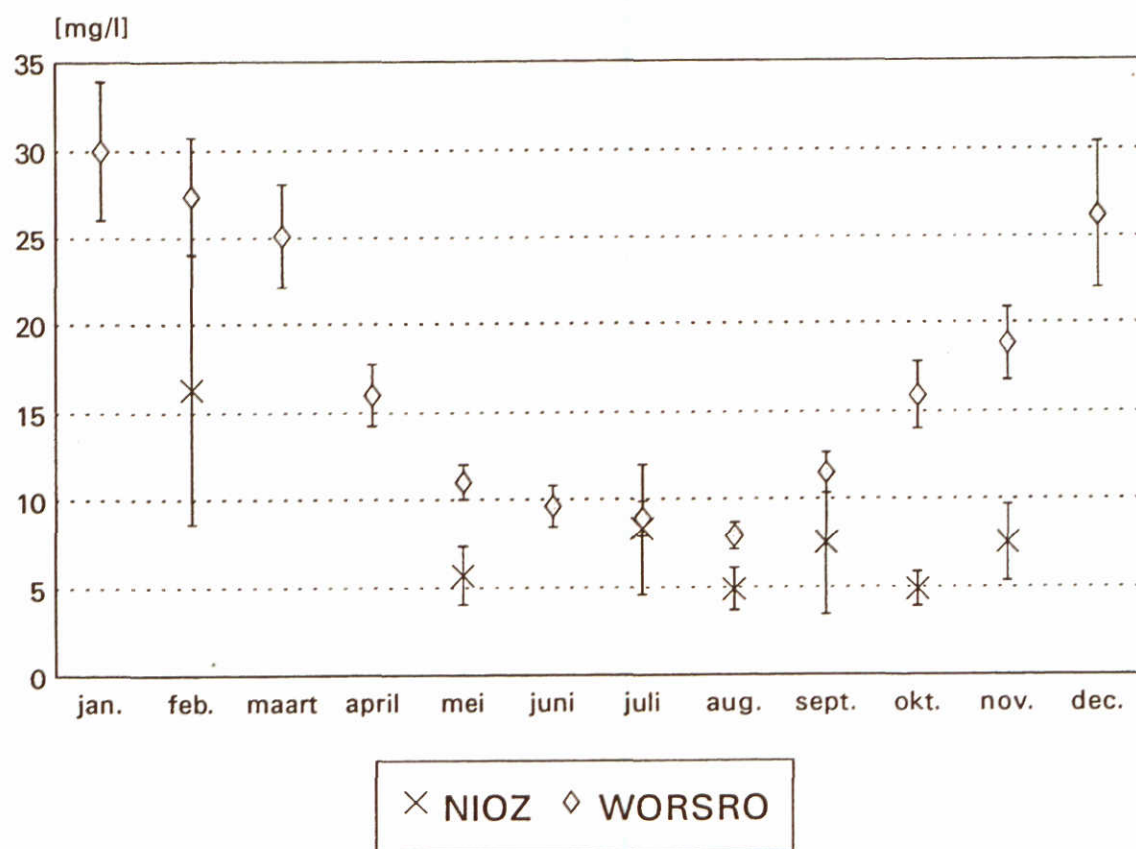
5.1.3 Invloed van seizoensspreiding

In figuur 5.1 wordt het seizoensverloop van het zwevend stof gehalte gegeven. Vooral in de WORSRO-gegevens is een duidelijke sinusvormige seizoensfluctuatie te zien. Bij de NIOZ-gegevens is de seizoensvariatie minder dominant. Omdat de verschillen tussen zomer en winter optreden is het verstandig om een onderscheid te maken in een winter en zomer periode. Het is onduidelijk waar de grens zou moeten liggen. Er is voor gekozen dezelfde grenzen tussen zomer en winter aan te houden als in het artikel van Visser [VISSE, 1970]. De zomerperiode loopt van mei tot en met oktober. De winter van november tot en met april.

Om een idee te geven van de betrouwbaarheid van het gemiddelde wordt in figuur 5.1 gebruik gemaakt van de benadering: 95%-betrouwbaarheidsinterval = $GEM \pm t \cdot STD / \sqrt{(N-1)}$ (t afhankelijk van aantal metingen). De metingen van het NIOZ laten minder een sinus vorm zien. Dit kan mede verband houden met het feit dat het NIOZ projectgewijs meet en in bepaalde maanden naar bepaalde, niet steeds dezelfde, lokaties uitvaart voor monsternamen.

Zwevend stof gehalte Noordzee

Figuur 5.1 Maandgemiddelde zwevend stof gehalte Noordzee

In het NIOZ-bestand zijn niet van alle maanden meetgegevens beschikbaar. Het blijkt dat het aantal keren dat in de winterperiode is gemeten (258 keer) lager is dan in de zomerperiode (415). Tabel 5.2 geeft het aantal keren dat per maand is gemeten.

Tabel 5.2 Aantal keren dat is gemeten per maand.

		NIOZ	WORSO
seizoen	maand	1966-1969	1975-1990
winter	januari	-	978
winter	februari	122	1393
winter	maart	-	1212
winter	april	-	1253
zomer	mei	133	1358
zomer	juni	-	1378
zomer	juli	29	1682
zomer	augustus	109	1499
zomer	september	116	1306
zomer	oktober	28	1414
winter	november	136	1099
winter	december	-	811
	totaal	673	15383

5.1.4 Getij-invloeden

Om te beginnen is het niet a priori zeker of de voor de Waddenzee gevonden maximale invloed op het zwevend stof gehalte (zie hoofdstuk 4) ook geldt voor de Noordzee. Voorlopig is de grove aanname gedaan dat de getij-invloed op de Noordzee gelijkvormig is aan de invloed op de Waddenzee. Dit betekent waarschijnlijk een overschatting want de Noordzee heeft een schonere bodem, is dieper en heeft op lokaties een minder duidelijke kentering.

De WORSO-gegevens zijn van 1975 tot en met 1982 verricht op vaste tijden binnen het getij. De NIOZ-gegevens (periode 1966-1969) en vanaf 1983 ook de WORSO-gegevens zijn ten opzichte van het getij op willekeurige tijdstippen verricht. De meettijdstippen ten opzichte van het getij zijn niet bekend. De bepaling van wel of niet een vast tijdstip ten opzichte van het getij is afgeschat volgens een methode. Bijlage C geeft de methode en het resultaat.

Bij het vergelijken van zwevend stof metingen van voor 1975 (NIOZ) en latere metingen (WORSO tot 1982, WORSO vanaf 1983) moet in feite rekening gehouden worden met deze systematische verschillen in meettijdstip binnen het getij, er altijd nog van uitgaand dat ook

in de Noordzee een aanzienlijke getij-invloed aanwezig is.

Een eerste inventarisatie van jaargemiddelden van de WORSRO-gegevens van 1975-1982 (tabel 5.3) en van de periode 1983-1990 (tabel 5.4) ondersteunt deze aanname *niet*. Het lijkt niet een duidelijke stapfunctie te zijn. In de tabellen zijn geen grote verschillen waargenomen.

Een neveneffect van het meten op vaste tijdstippen in het getij zou nog kunnen zijn dat de gradiënt van zwevend stof uit de kust, dus langs een raai, wordt over- of onderschat. De normale gradiënt is: hoge gehalten langs de kust en lage gehalten verder op zee. Men heeft gedurende de periode dat op vaste tijdstippen werd bemonsterd altijd uit de eerste raai gevaren en dan terug over de tweede raai, enzovoort. De gradiënt wordt overschat als men van de kust vandaan vaart en tevens vlak voor een kentering uitvaart en het zwevend stof gehalte dus uit de kust "te" laag wordt geschat naarmate de kentering nadert. De gradiënt wordt onderschat als men vlak na een kentering uitvaart en de gehalten dus aan de kust te laag worden geschat. Dit neveneffect is verder niet onderzocht. Bij de directie Noordzee (mondelinge mededeling Kints, [WL,1992]) werd verondersteld dat men uit een raai ging varen twee uur voor hoog water bij Hoek van Holland. Dat zou betekenen dat de gradiënt over de raaien waar werd uitgevaren is overschat (nog steeds uitgaande van een gelijk verloop over het getij op de Noordzee en de Waddenzee).

Tabel 5.3 Jaargemiddelde zwevend stof (periode 1975-1982) in mg/l

km Raai	1	2	3	4	5	6	10	15	20	30	50	70	100	135	175	235
1 AP	159	149		68			67		20	10	5	4				
2 WC	27	33		39						6	5	4				
3 SW	25			26			16		8	6	5	4				
4 GR						29	13		7	4	4	5				
5 TH	17	12		8			6		5	4	4	4				
6 NW	31	16		9			5		4	4	3	3				
7 YM																
8 EM	19	15		10			5			3	3	4				
9 CL	38	27		14			5		3	3	4	4				
10 TS				16			4		3	3	3	2				
11 RT			37		22		14	7	4	4	3	3	3			

Tabel 5.4 Jaargemiddelde zwevend stof (periode 1983-1990) in mg/l

km	1	2	3	4	5	6	10	15	20	30	50	70	100	135	175	235
raai																
1 AP	182	88		30		42			22	10	4	4				
2 WC	56	39		59						4	4	5				
3 SW	20			26		20			8	4	3	2				
4 GR					23	7		7	1	2	3					
5 TH	18	13		9		5		4	4	4	3					
6 NW	29	17		8		6		4	3	4	3					
7 YM			21				3									
8 EM	31	24		11		5			3	3	3					
9 CL	63	28		18		6		3	2	3	5					
10 TS			14		4			3	4	5	3	4	4	3	3	
11 RT		39		25	12	6	16	2	2	5	1					

5.2 Trends per cluster

5.2.1 Jaargemiddelde per cluster

De clusters en de seizoenen zijn in de trendanalyse afzonderlijk behandeld. Voor alle jaren afzonderlijk zijn de gemiddelde zwevend stof gehalten bepaald. Figuur 5.2 tot en met figuur 5.7 geven de jaargemiddelden. In de periode 1970-1975 is niet gemeten. In de eerste twee jaren van de NIOZ-periode (1966-1967) is in een aantal clusters niet gemeten. Verder is deze periode heel weinig in het zuid cluster gemeten. Opnieuw wordt het betrouwbaarheidsinterval rond het gemiddelde aangegeven. De methode om het betrouwbaarheidsinterval te berekenen gaat uit van een normale verdeling.

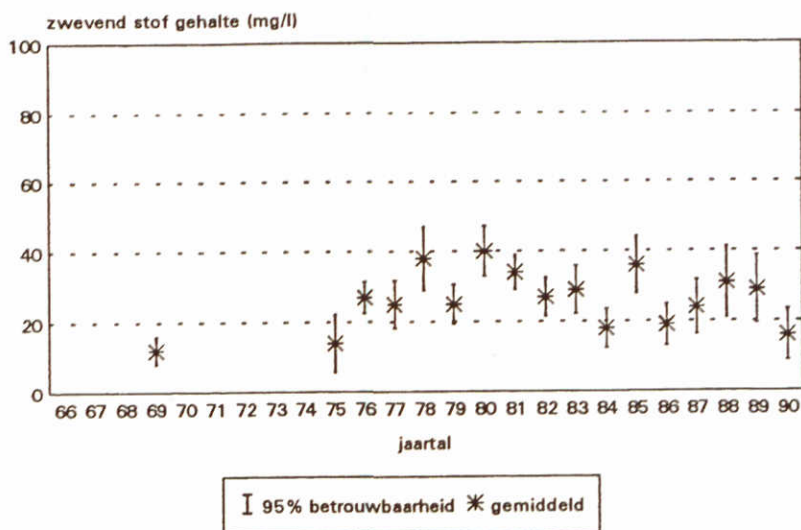
Met name in het zuidelijk deel in de kustzone is het aantal NIOZ-gegevens erg schaars (zomer en winter samen 15 metingen), de betrouwbaarheid van het gemiddelde navenant gering.

Het blijkt uit de figuren met de gemiddelden dat er wel een trend zichtbaar is. De specifieke vorm van de trend is niet van te voren vastgesteld. Te denken valt aan een staptrend, een lineaire trend of een kwadratische trend. Van een analyse van een staptrend is echter afgezien, omdat uit visuele inspectie blijkt dat een dergelijke trend niet waarschijnlijk is. Een lineaire en kwadratische trend zijn wel mogelijk.

Daarom is voor de zwevend stof gegevens besloten om verder te zoeken naar een mogelijke trend. Daarvoor dienen de afzonderlijke metingen als uitgangspunt en niet deze jaargemiddelden.

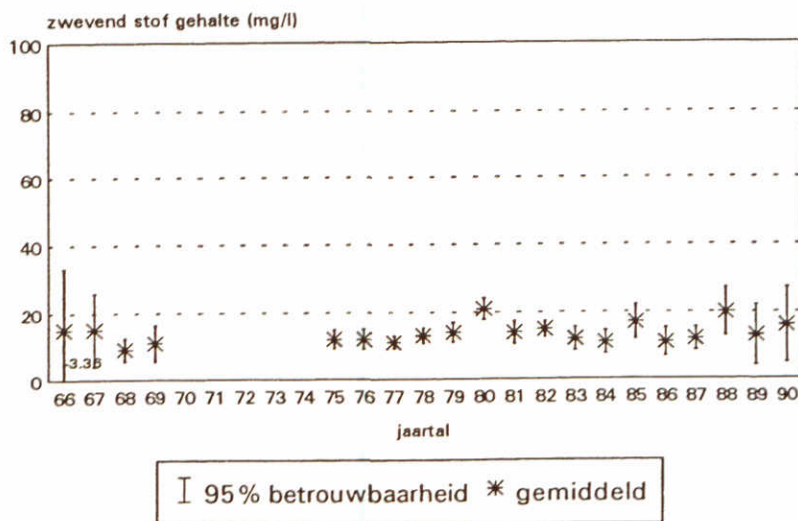
Noordelijke Noordzee

winter periode
kust (1 - 3 km)

Noordelijke Noordzee

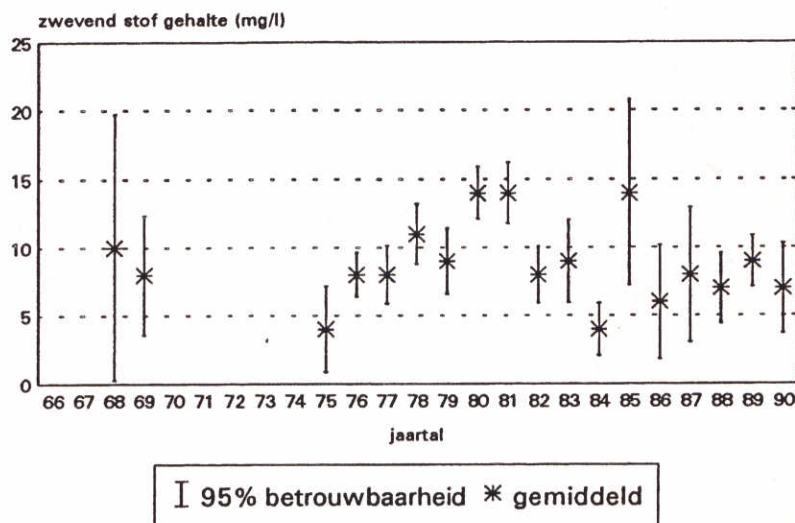
zomer periode
kust zone (1 - 3 km)

Figuur 5.2 Jaargemiddelde zwevend stof gehalte, noordelijke Noordzee, kust zone

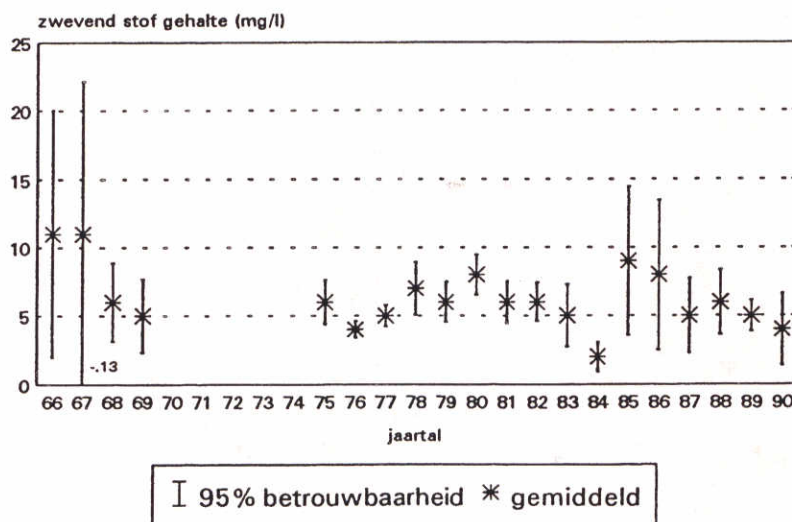
Noordelijke Noordzee

winter periode
midden zone (4 - 15 km)

Noordelijke Noordzee

zomer periode
midden zone (4 - 15 km)

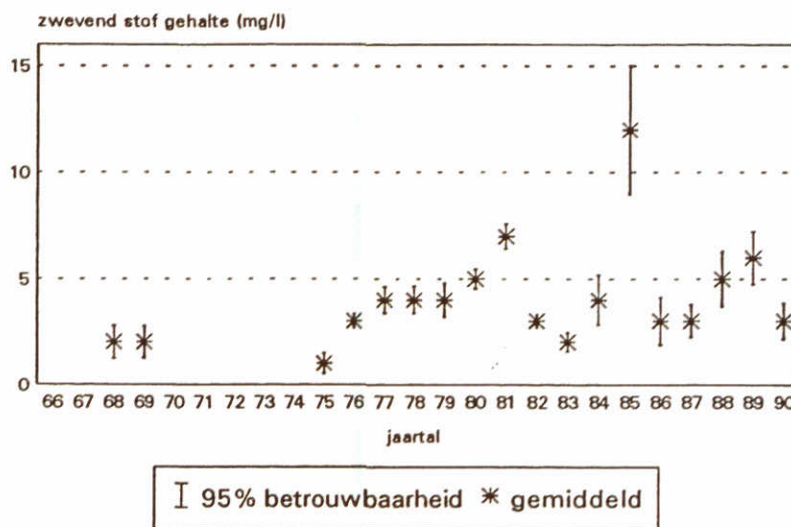

Figuur 5.3 Jaargemiddelde zwevend stof gehalte, noordelijke Noordzee, midden zone

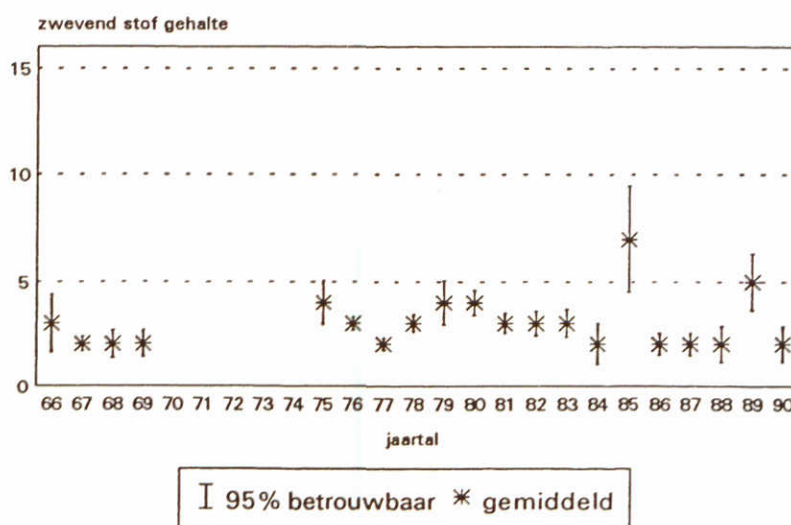
Noordelijke Noordzee

winter periode
veraf zone (20 - 235 km)

Noordelijke Noordzee

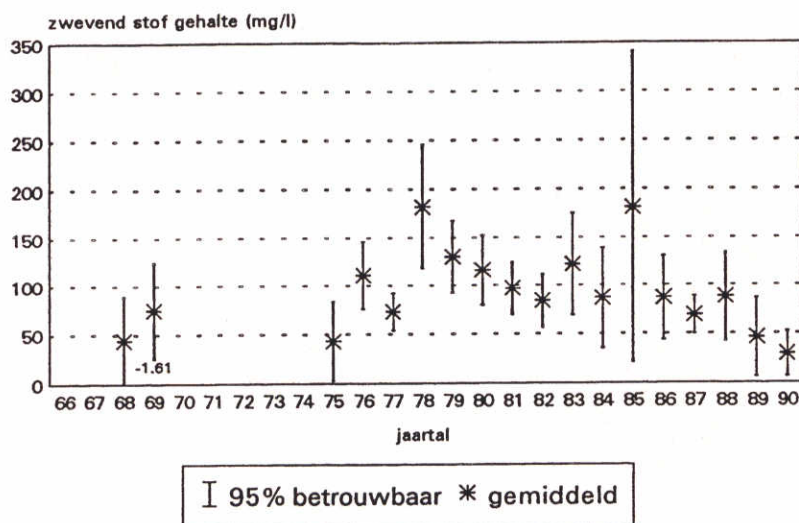
zomer periode
veraf zone (20 - 235 km)

Figuur 5.4 Jaargemiddelde zwevend stof gehalte, noordelijke Noordzee, veraf zone

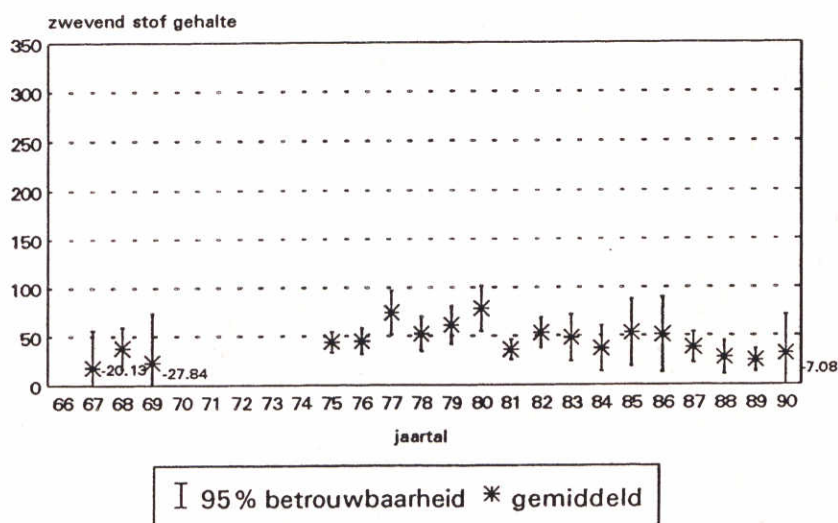
Zuidelijke Noordzee

winter periode
kust zone (1 - 3 km)

Zuidelijke Noordzee

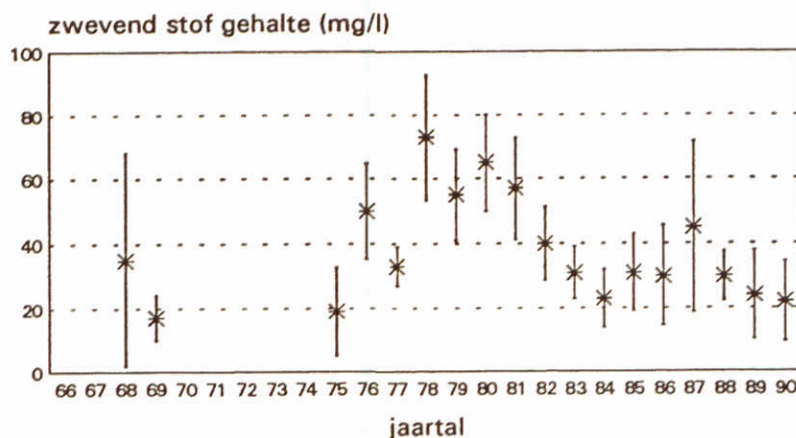
zomer periode
kust zone (1 - 3 km)

Figuur 5.5 Jaargemiddelde zwevend stof gehalte, zuidelijke Noordzee, kust zone

Zuidelijke Noordzee

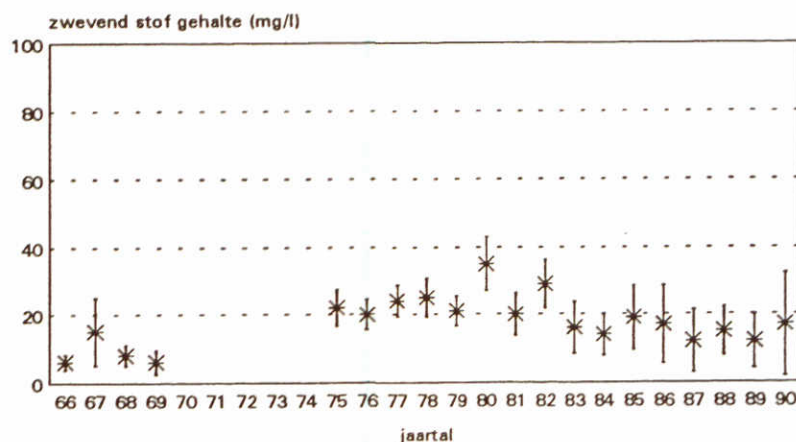
winter periode
midden zone (4 - 15 km)

I 95% betrouwbaar * gemiddeld

Zuidelijke Noordzee

zomer periode
midden zone (4 - 15 km)

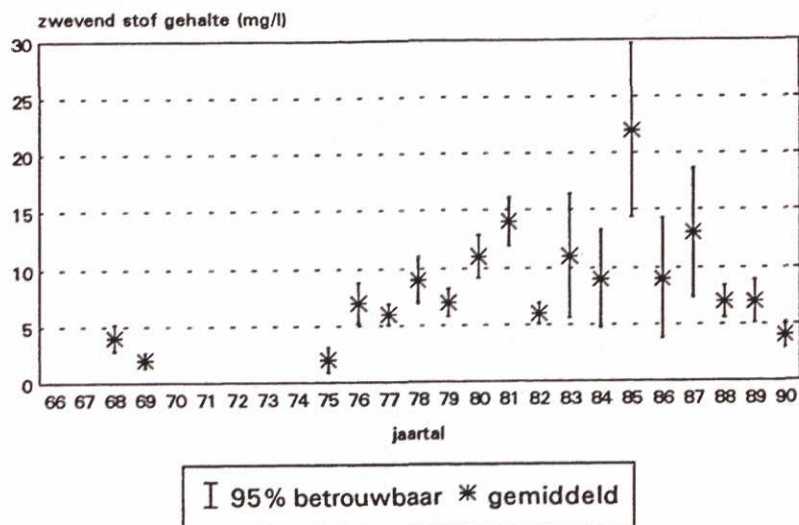
I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

Figuur 5.6 Jaargemiddelde zwevend stof gehalte, zuidelijke Noordzee, midden zone

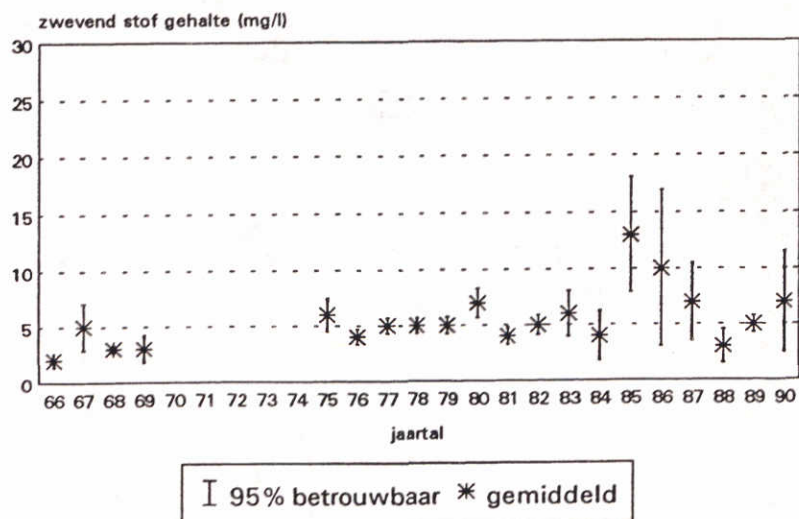
Zuidelijke Noordzee

winter periode
veraf zone (20 - 235 km)

Zuidelijke Noordzee

zomer periode
veraf zone (20 - 235 km)

Figuur 5.7 Jaargemiddelde zwevend stof gehalte, zuidelijke Noordzee, veraf zone

5.2.2 Lineaire trends

De metingen zijn niet normaal verdeeld. De uitschieters naar boven liggen veel verder dan de uitschieters naar beneden. Dat wordt veroorzaakt door een ondergrens bij de detectiegrens en omdat negatieve zwevend stof gehalten niet voor kunnen komen. Stof concentraties met een negatieve procesterm (bezinking bij zwevend stof, afbraak bij stikstof) zijn altijd scheef verdeeld. Voor de verdere statistische verwerking van gegevens is het wenselijk met een normaal verdeelde of bij benadering normaal verdeelde stochastische variabele te maken te hebben.

Eén van de methoden om dit te bereiken is een transformatie van de oorspronkelijke gegevens. In het onderhavige geval is een logtransformatie (basis 10) toegepast. De methode staat beschreven in bijlage H1.

Bij het bepalen van een trend worden de afzonderlijke, getransformeerde metingen uitgezet in de tijd. De significantie van een trend wordt bepaald met behulp van de F_{ratio} test. De F_{ratio} is de verhouding van de gemiddelde kwadratische fouten van het model en de overgebleven variantie. De alpha geeft de onbetrouwbaarheid van de relatie aan. Een alpha van 0.05 staat gelijk met een 95% significante relatie tussen tijd en log (zwevend stof). De grootte van de verklaarde variantie in log (zwevend stof) door middel van de lineaire trend wordt aangegeven met de R^2 . De methode staat beschreven in bijlage H2. De resultaten van de trendanalyse met één vrijheidsgraad (lineair) staan weergegeven in tabel 5.5.

Tabel 5.5 Resultaten van de lineaire trendanalyse

			a_0 [logmg/l]	a_1 [log(mg/l/jaar)]	trend [mg/l/jaar]	alpha	R^2
Noord	kust	zomer				0.6074	
		winter	1.4295	-0.0074	-0.37	0.0273	0.0044
	midden	zomer				0.8515	
		winter				0.4279	
	veraf	zomer				0.5183	
		winter	0.5858	0.0055	0.06	0.0010	0.0071
Zuid	kust	zomer				0.4077	
		winter				0.4832	
	midden	zomer				0.5385	
		winter				0.6090	
	veraf	zomer	0.6087	0.0143	0.10	0.0000	0.0144
		winter	0.6384	0.0143	0.22	0.0000	0.0287

$$^{10}\log(zs) = zs' = a_0 + a_1 * (\text{jaartal}-66)$$

trend = toename per jaar van zs (terug-getransformeerde zs')

De bijbehorende figuren staan in bijlage E.

Blijkbaar is alleen aan de kust in de winter in het noordelijke deel van de Noordzee een afname van het zwevend stof gehalte geconstateerd. Verder is overal of geen trend geconstateerd of een toename.

5.2.3 Kwadratische trends

Kwadratische trends hebben één vrijheidsgraad meer dan de lineaire trends. De tweede vrijheidsgraad is het kwadraat van de tijd. De berekening van kwadratische trends staat in bijlage H3.

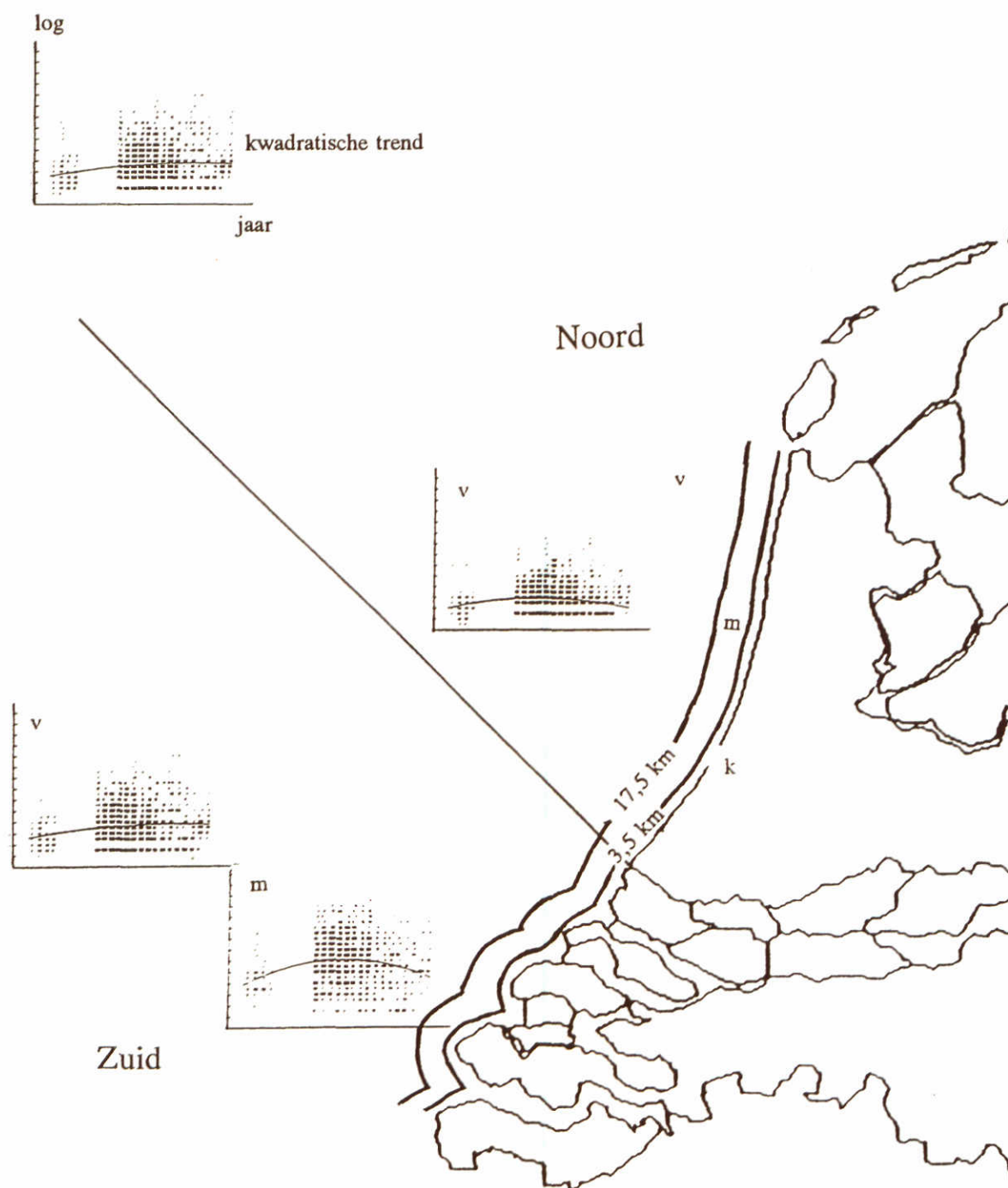
De resultaten van de trendanalyse staan weergegeven in tabel 5.6. Bijlage E geeft de bijbehorende figuren.

In figuur 5.8 staan de figuren uit die bijlage nog eens in een overzichtsfiguur van de Noordzee.

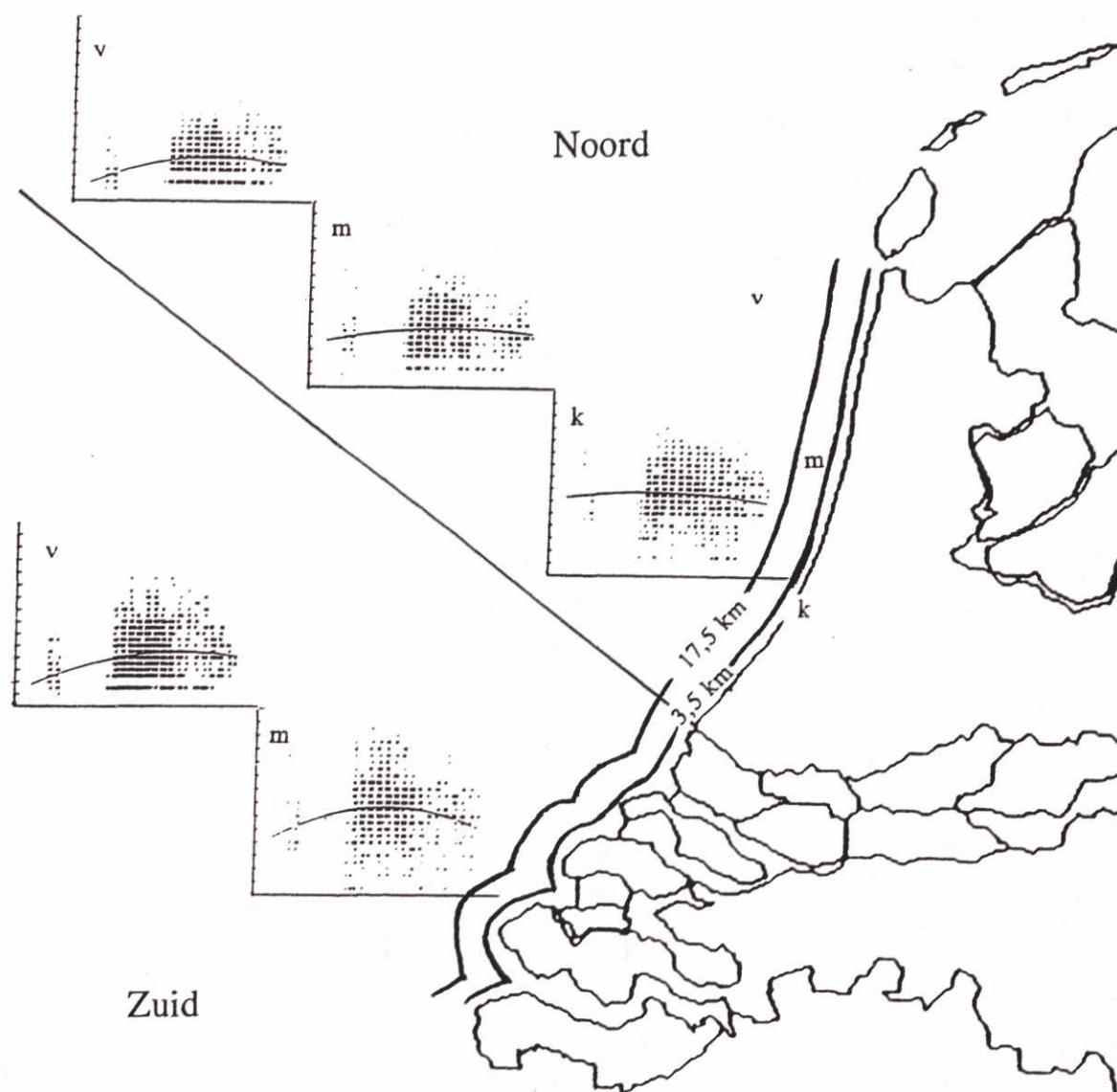
Het blijkt dat langs de kust in het zuidelijk deel van de Noordzee geen significante kwadratische trend kan worden aangetoond. De trends die wel significant zijn vertonen allen een maximum binnen de meetperiode. Het jaar waarop het maximum optreedt staat aangegeven in tabel 5.6.

In de figuren is duidelijk te zien dat de afronding op hele mg/l gehalten voor zwevend stof een brokkelig beeld geeft bij lage gehalten. Naarmate de gehalten hoger worden neemt dit effect af. Van de NIOZ waarnemingen is te zien dat ook een cijfer achter de komma is meegenomen. In de figuren zijn alleen de significante trends weergegeven.

Figuur 5.8a Significante kwadratische trends zwevend stof gehalte Noordzee, zomer.

Figuur 5.8b Significante kwadratische trends zwevend stof gehalte Noordzee, winter.

			b_0 [log(mg/l)]	b_1 [log(mg/l/jaar)]	b_2 [log(mg/l/jaar ²)]	jaar max	gemidd. toename [mg/l/jaar]	gemidd. afname [mg/l/jaar]	alpha	R ²
Noord	kust	zomer							0.2862	
		winter	1.2577	0.0168	-0.0008	1976	0.39	-0.49	0.0327	0.0055
	midden	zomer							0.9253	
		winter	0.7344	0.0273	-0.0009	1981	0.22	-0.16	0.0275	0.0068
	veraf	zomer	0.3991	0.0329	-0.0012	1979	0.12	-0.11	0.0000	0.0301
		winter	0.2739	0.0547	-0.0018	1981	0.20	-0.16	0.0000	0.0492
zuid	kust	zomer							0.2584	
		winter							0.2131	
	midden	zomer	0.7708	0.0671	-0.0025	1979	0.81	-0.77	0.0000	0.0392
		winter	1.0573	0.0690	-0.0025	1979	1.63	-1.57	0.0000	0.0277
	veraf	zomer	0.5164	0.0243	-0.0006	1984	0.12	-0.04	0.0000	0.0195
		winter	0.3563	0.0592	-0.0016	1985	0.31	-0.18	0.0000	0.0506

$$^{10}\log(zs) = zs' = a_0 + a_1 * (\text{jaartal}-66) + a_2 * (\text{jaartal}-66)$$

gemidd. toename (afname) = is de gemiddeld toename/afname per jaar tussen het maximum en het begin gehalte bij 1966.

De eenheid is mg/l, er is teruggetransformeerd

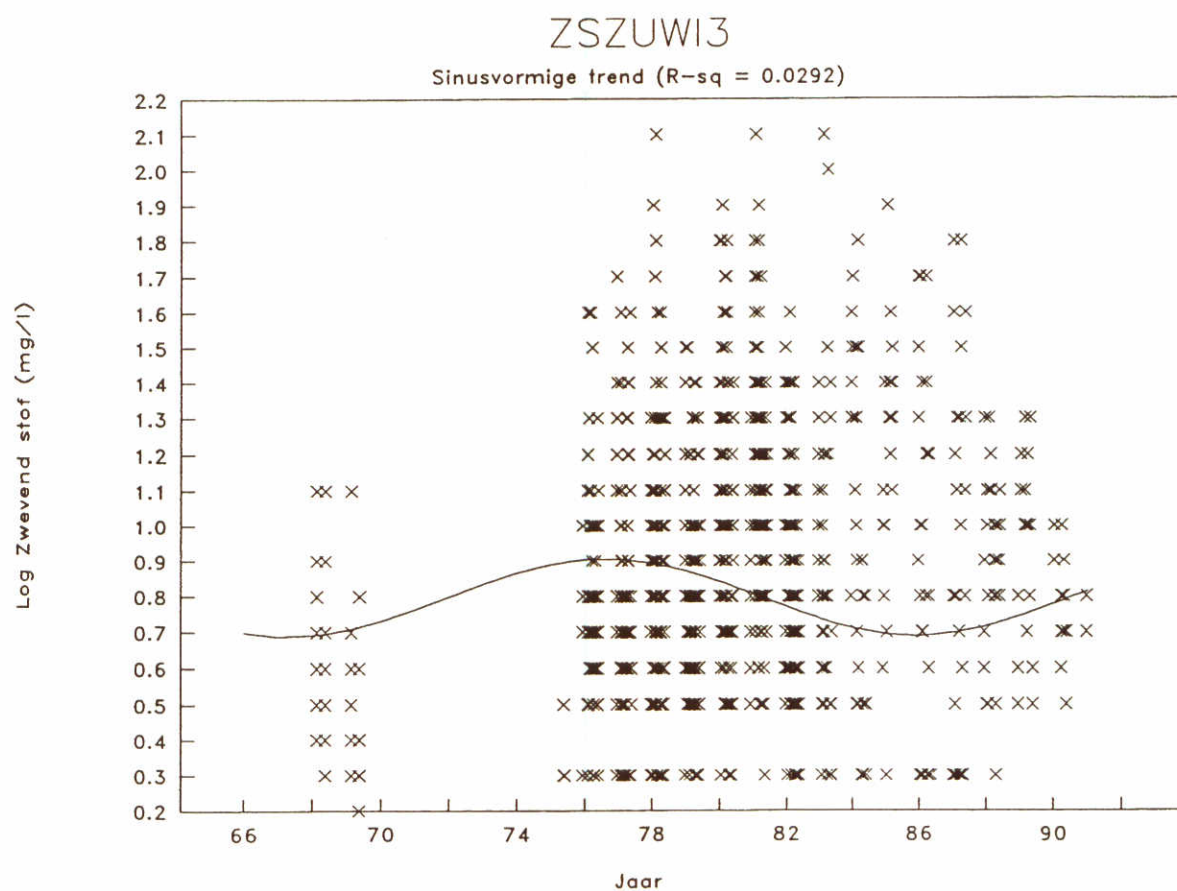
5.2.4 Sinusvormige trend

Het voorkomen van een hoger zwevend stofgehalte rond 1980 zowel in de Waddenzee [WL,1991] als in de Noordzee [WL,1992] heeft geleid tot de veronderstelling dat de 18.6 jaarcyclus in het getij hiervan een oorzaak kan zijn. In dit onderzoek is voor één cluster en seizoen, waar de piek in 1984 optrad en de kwadratische trend significant was ($R^2 = 0.05$) getracht een sinusvormige trend te fitten. Het blijkt dat het model van de sinusvormige lijn niet meer variantie verklaart dan het kwadratische model. Hieruit is voorlopig geconcludeerd dat een sinusvormig model geen betere uitkomst zal bieden.

Het gehanteerde model is:

$$\log(zs_{\text{voorspeld}}) = a_0 + a_1 * \cos(2\pi(\text{jaartal}-1966)/18.6 - a_2)$$

De verklaarde variantie met dit model is slechts 0.0292 in tegenstelling tot 0.0506 met het kwadratische model. Figuur 5.9 geeft de sinusvormige trend weer. Het maximum zou volgens deze figuur ongeveer in 1977 moeten liggen wanneer de cyclus 18,6 jaar zou beslaan. Wellicht wordt de ligging van de sinus ook in belangrijke mate bepaald door de lagere metingen in '68-'69.

Figuur 5.9 Sinusvormige trend cluster zuidelijke Noordzee veraf zone, winter

5.3 Wind als verklaring voor de gevonden trends

De trends die zijn aangetoond in paragraaf 5.2.3 kunnen niet worden verklaard uit gemiddelde windgegevens. Daarvoor kunnen twee bewijzen aangevoerd worden.

1. Als wind de oorzaak is voor het optreden van een maximum dan zou dat maximum voor de verschillende clusters in hetzelfde jaar moeten liggen. De clusters blijken echter niet sterk aan elkaar gecorreleerd te zijn. De correlatie coëfficiënt is maximaal 0.76 (zuidelijke Noordzee kust en midden zone).
2. Voor alle jaren waarover de trend is berekend zijn de jaargemiddelde windsnelheden opgevraagd bij het KNMI voor de stations Vlissingen en de Kooy. Het blijkt dat de windsnelheid niet is gecorreleerd aan de optredende jaargemiddelde zwevend stof gehaltes (correlatiecoëfficiënt maximaal 0.56, bij significantie 0.01). De variantie over de jaren dat windsnelheden zijn opgevraagd is zeer laag. Alleen in de beginjaren is de windsnelheid in de Kooy iets hoger. Tabel 5.10 geeft de gemiddelde windsnelheden per jaar.

De correlatiecoëfficiënten staan weergegeven in bijlage I.

Een eventueel verband met de meteorologie binnen het jaar is wel gevonden in het onderzoek "retrospectief onderzoek zwevend stof Noordzee" [WL, 1989]. Hier is een jaar-periodiciteit in zwevend stof gehaltes gevonden met een maximum in de winter. Deze periodiciteit was zwak en blijkbaar is de relatie met wind onvoldoende direct om op jaargemiddelde basis tot een significante samenhang te komen.

Tabel 5.10 Gemiddelde windsnelheid per jaar.

Jaar	Wind	Wind
	de Kooy	Vlissingen
	[m/s]	[m/s]
66	7,5	6
67	7,5	6
68	7	5,5
69	7	5,5
75	5,5	6
76	5,5	6
77	6	6
78	6	6
79	6	6
80	6	6,5
81	6	6,5
82	6	6,5
83	6	6,5
84	5,5	6
85	6	6
86	6	6,5
87	5,5	5,5
88	6,5	6,5
89	5,5	6
90	6	7

6 Trendanalyse doorzicht gegevens Noordzee

6.1 Het voorkomen van schijntrends

6.1.1 Verandering in de bemonstering

Bij een aantal voorlopige berekeningen met de doorzicht gegevens van het WORSRO-bestand ontstond de indruk dat er een aantal onverklaarbaar hoge uitschieters in het bestand voorkwamen. Om deze indruk te onderbouwen zijn frequentieverdelingen van de doorzichtgegevens van het WORSRO-bestand en het NIOZ-bestand opgesteld (tabel 6.1 en 6.2).

Tabel 6.1 Frequentieverdeling van doorzicht uit het WORSRO-bestand

Doorzicht metingen [m]	aantal [-]	Doorzicht metingen [m]	aantal [-]	Doorzicht metingen [m]	aantal [-]
0.1	11	1.4	38	2.9	1
0.2	37	1.5	69	3.0	<u>919</u>
0.3	76	1.6	25	3.2	2
0.4	54	1.7	5	3.3	9
0.5	120	1.8	56	3.5	113
0.6	41	1.9	3	3.6	2
0.7	2	2.0	99	4.0	3
0.8	84	2.2	14	4.5	2
0.9	5	2.3	20	5.0	1
1.0	117	2.4	9	7.5	1
1.1	7	2.5	81	33.0	1
1.2	44	2.6	10	69.5	2
1.3	60	2.8	21	90.8	1

Tabel 6.2 Frequentieverdeling van doorzicht in het NIOZ-bestand

Doorzicht	N	Doorzicht	N	Doorzicht	N
[m]	[-]	[m]	[-]	[m]	[-]
0.3	4	2.3	6	8.0	32
0.4	3	2.5	46	8.5	8
0.5	23	2.7	1	9.0	20
0.6	7	2.8	1	9.5	7
0.7	4	3.0	32	10.0	18
0.8	20	3.2	3	10.5	8
0.9	8	3.5	29	11.0	11
1.0	30	3.8	4	11.5	1
1.1	5	4.0	36	12.0	5
1.2	13	4.2	5	12.5	3
1.3	9	4.3	1	13.0	7
1.4	4	4.4	1	13.5	3
1.5	28	4.5	19	14.0	5
1.6	4	4.7	1	15.0	3
1.7	3	5.0	28	16.0	2
1.8	15	5.5	18	17.0	1
1.9	1	6.0	28	19.0	3
2.0	40	6.5	20		
2.1	1	7.0	31		
2.2	2	7.5	18		

Uit tabel 6.1 en 6.2 blijkt dat de waarnemer(s) voor WORSRO en NIOZ een sterke voorkeur hebben voor waarden van hele en halve meters. Dit suggereert dat de meting van doorzicht met een Secchi schijf een afleesnauwkeurigheid heeft van 0.5 m.

Het doorzicht 3.0 m is buitengewoon favoriet bij de waarnemer(s) in WORSRO kader en wordt in 42% van alle gevallen afgelezen. Hiervoor kunnen statistische noch fysische verklaringen gegeven worden. Wellicht is bedoeld dat het doorzicht in die gevallen *minstens* 3.0 m is. Bij de NIOZ-gegevens worden de waarden van 3.0 m en hoger blijkbaar niet in één categorie samengevoegd; de afgelezen waarden lopen veel verder door. Bij een koppeling van de NIOZ- en WORSRO-bestanden zal op de een of andere wijze rekening gehouden moeten worden met deze interpretatie.

In het WORSRO-bestand komen inderdaad uitschieters voor, die in de verdere analyse worden weggelaten. De gemeten doorzicht van 33.0 m, 69.5 m en 90.8 m zijn gezien de frequentieverdeling van de overige waarden (uit het WORSRO- en NIOZ-bestand) en de diepte ter plaatse zeer onwaarschijnlijk en worden als fouten bij de gegevens verwerking beschouwd. De betreffende meetwaarden zijn in het gekoppelde bestand vervangen door missing values.

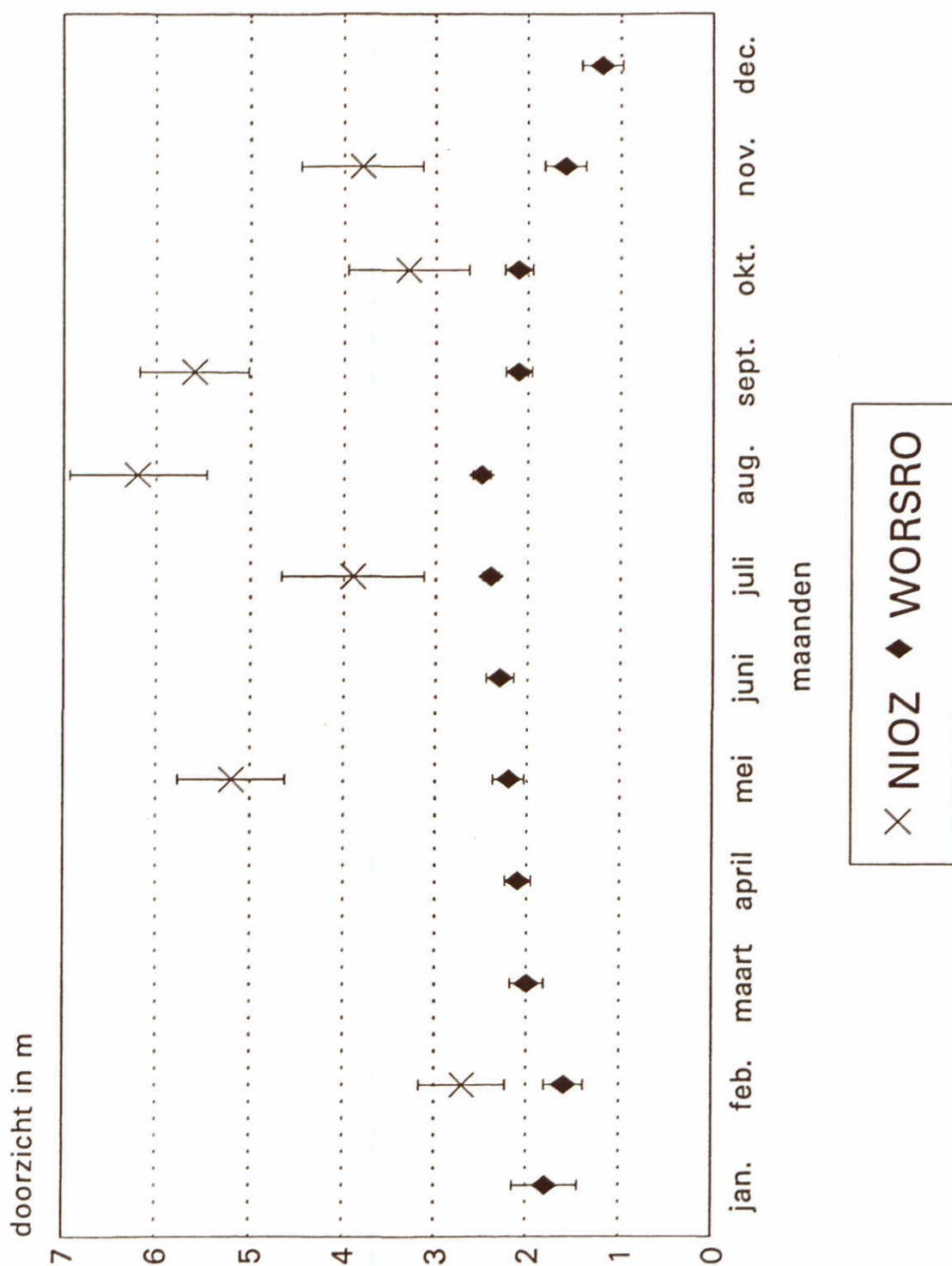
6.1.2 Invloed van de seizoensspreiding

In figuur 6.1 wordt het maandelijks gemiddelde van de doorzichtgegevens gepresenteerd. De variatie over het jaar is wel zichtbaar, maar niet erg sterk. Van de NIOZ-gegevens ontbreken enkele maanden.

Om een idee te geven van de betrouwbaarheid van het gemiddelde wordt in figuur 6.1 gebruik gemaakt van de benadering: 95%-betrouwbaarheidsinterval = $GEM \pm t \cdot STD / \sqrt{(N-1)}$ (t afhankelijk van aantal metingen).

In navolging van eerder onderzoek (Visser, 1970)) wordt onder "zomer" verstaan de periode juni tot en met november. De "winter" loopt dan van december tot en met mei.

Doorzicht Noordzee

Figuur 6.1 Maandgemiddeld doorzicht

6.2 Trends per Visserhokje

Te toetsen is de hypothese dat de gemiddelden per gebiedseenheid en per seizoen niet significant van elkaar verschillen tussen de periode 1903-1969 en de periode 1975-1990.

De resultaten van Visser (1970) en van de berekeningen van WORSRO-meetgegevens per VISSEr-hokjes staan vermeld in bijlage F. Visser heeft de gegevens vermeld per seizoen. Om de WORSRO-gegevens met de Visser gegevens te kunnen vergelijken zijn de WORSRO-gegevens ook per seizoen gegeven. Omdat de originele gegevens uit de Visser dataset (periode 1903-1969) niet beschikbaar zijn, is variantie analyse op de gemiddelde toegepast (t-toets¹). Hiervoor zijn nodig de aantallen keren dat gemeten is (N_1 en N_2), de standaardafwijkingen (s_1 en s_2) en de gemiddelden doorzichten (X_1 en X_2). Een kanttekening die hierbij gemaakt moet worden is wel dat het aantal metingen in de periode Visser zeer laag is ten opzichte van het aantal metingen in de periode WORSRO. Daarmee wordt de toets wel minder discriminerend.

Alleen voor hokjes met meer dan 10 metingen in de periode 1903-1970 (Visser) is een t-toets uitgevoerd. In de zomer (juni - november) zijn dat 9 hokjes, waarvan in de winter (december - mei) slechts 6 hokjes overblijven. Drie van de hokjes liggen direct langs de Hollandse kust (Den Helder tot Walcheren). Tegen die drie hokjes liggen de andere 6 hokjes aan. De hokjes het verst van de kust (tot 75 km) zijn in de winterperiode onvoldoende bemonsterd.

Het gemiddelde in de periode 1975 - 1990 (WORSRO) is overal lager dan in de eerdere periode (Visser). Uit de t-toets is gebleken dat dit verschil altijd significant is. Overigens blijkt dat het verschil dus ook systematisch is. Het verschil bedraagt 50% tot 70%.

6.3 Trends per cluster

In eerste instantie is alleen gekeken naar de jaargemiddelden. Voor een trendanalyse zoals die is uitgevoerd voor zwevend stof is de meetreeks tekort. In drie periodes is doorzicht gemeten. In de periode 1966 - 1969 zijn door het NIOZ 689 metingen uitgevoerd. In het WORSRO-bestand staan 2122 metingen in de periode 1975 - 1978 en slechts 41 metingen in de laatste periode van 1982 tot 1985. Voor een uitgebreide trendanalyse is dat te weinig. De interpretatie die in het WORSRO-bestand misschien is gemaakt ten aanzien van de 3.0 m. limiet, geeft een dusdanige fout dat een dergelijke analyse niet uitgevoerd zou mogen worden. Het verschil in variantie tussen de twee datasets is daarvoor te groot.

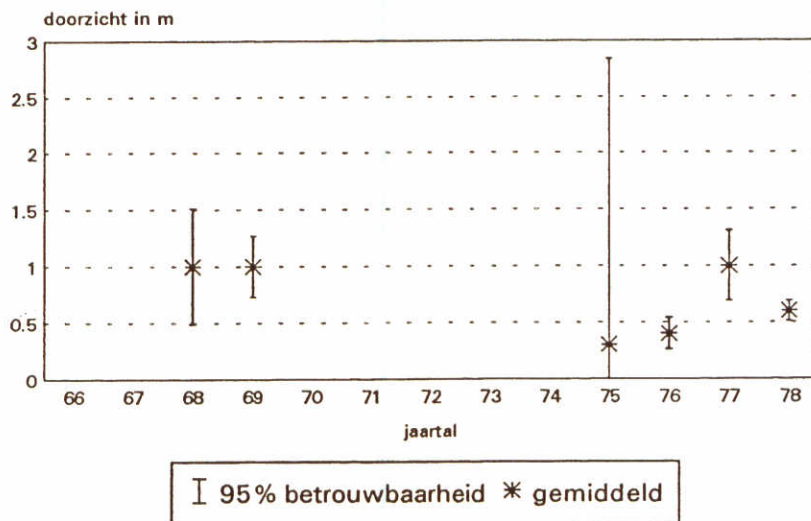
Ter illustratie zijn in figuur 6.2 tot en met 6.7 de jaargemiddelden uitgezet. Het gemiddelde in de NIOZ-periode ligt beduidend hoger. In hoeverre dat kan worden veroorzaakt door de fout, die wordt gemaakt door het invoeren van 3.0 m. als de maximale meetwaarde, blijkt uit figuur 6.8. De gemiddelden zijn daar bepaald door alle waarden hoger dan 3.0 m. te vervangen door 3.0 m. In de figuren wordt opnieuw gebruik gemaakt van het betrouwbaarheidsinterval van het gemiddelde. Het betrouwbaarheidsinterval wordt berekend met een methode (zie figuur 6.1) waarbij geen rekening is gehouden met de scheve verdeling van de meetwaarden.

¹ Veronderstellingen: Small sampling theory ($N > 30$), normale verdeling [Spiegel, 1972]

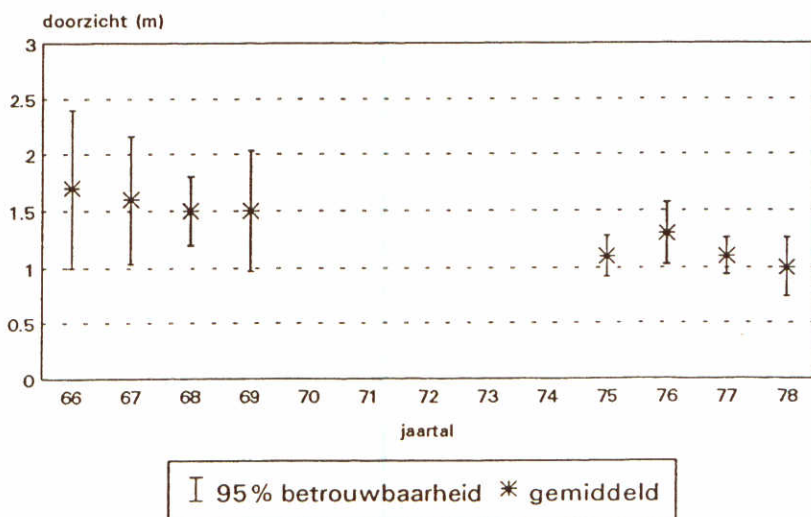
Noordelijke Noordzee

winter periode
kust zone (1 - 3 km)

Noordelijke Noordzee

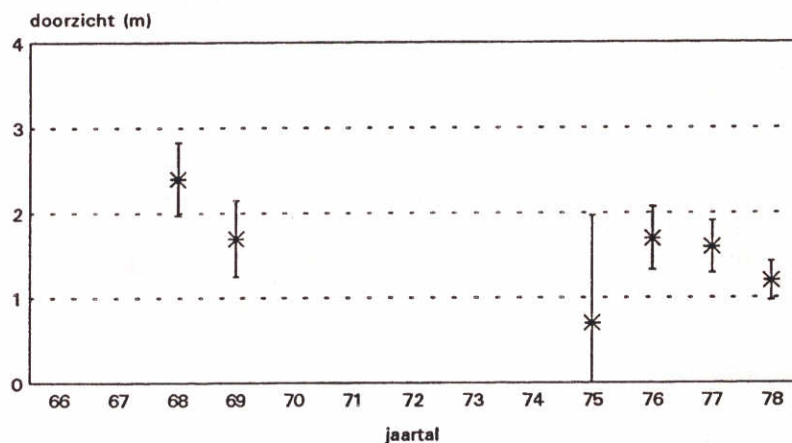
zomer periode
kust zone (1 - 3 km)

Figuur 6.2 Jaargemiddelde doorzicht, noordelijke Noordzee, kust zone

Noordelijke Noordzee

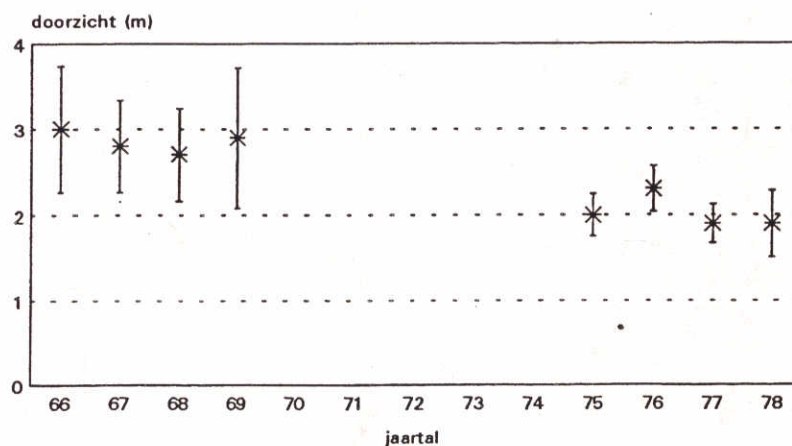
winter periode
midden zone (4 - 15 km)

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

Noordelijke Noordzee

zomer periode
midden (4 - 15 km)

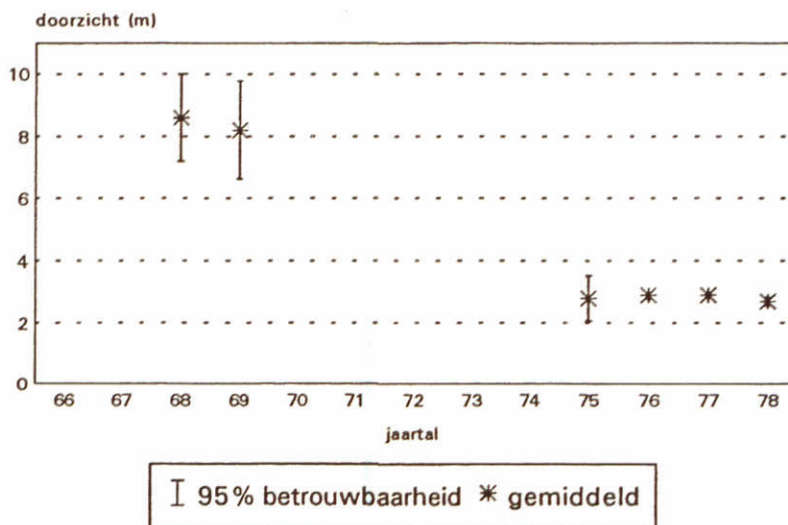

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

Figuur 6.3 Jaargemiddelde doorzicht, noordelijke Noordzee, midden zone

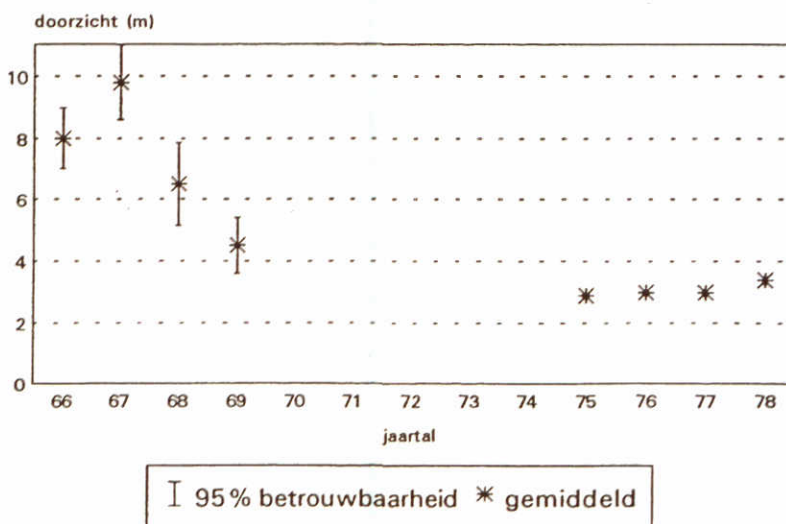
Noordelijke Noordzee

winter periode
veraf zone (20 - 235 km)

Noordelijke Noordzee

zomer periode
veraf zone (20 - 235 km)

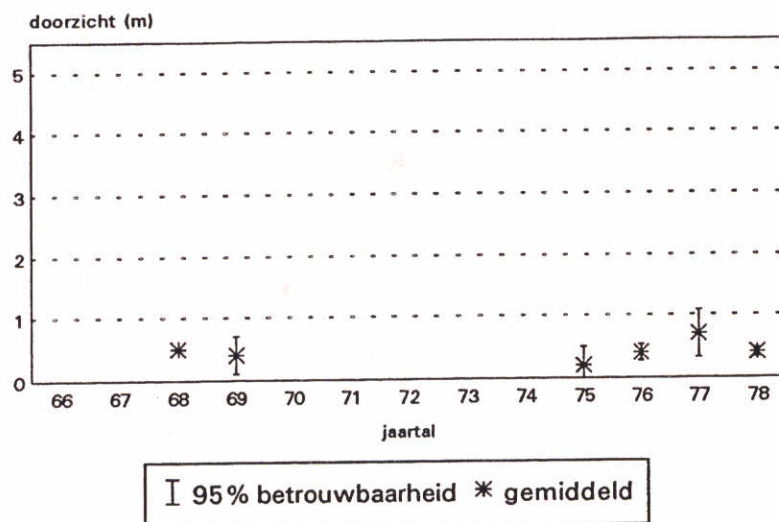

Figuur 6.4 Jaargemiddelde doorzicht, noordelijke Noordzee, veraf zone

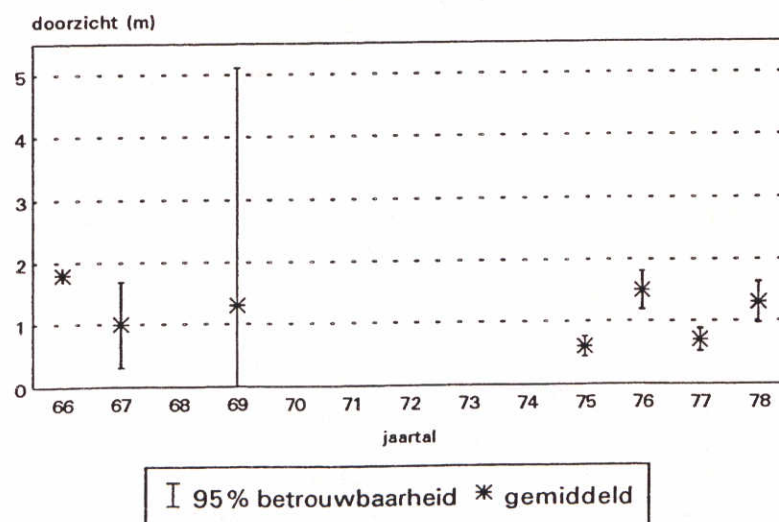
Zuidelijke Noordzee

winter periode
kust zone (1 - 3 km)

Zuidelijke Noordzee

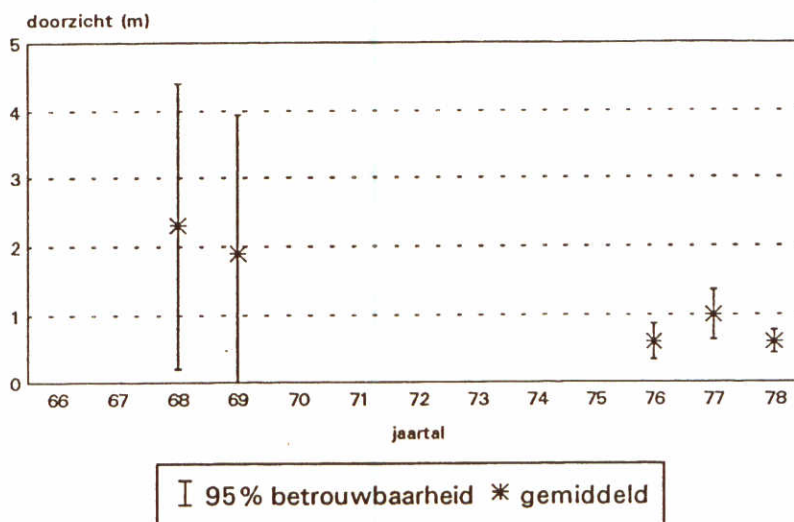
zomer periode
kust zone (1 - 3 km)

Figuur 6.5 Jaargemiddelde doorzicht, zuidelijke Noordzee, kust zone

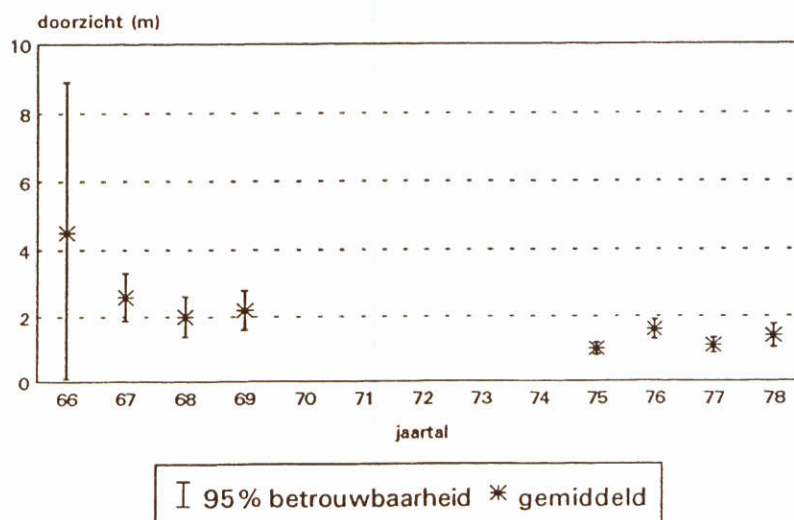
Zuidelijke Noordzee

winter periode
midden zone (4 - 15 km)

Zuidelijke Noordzee

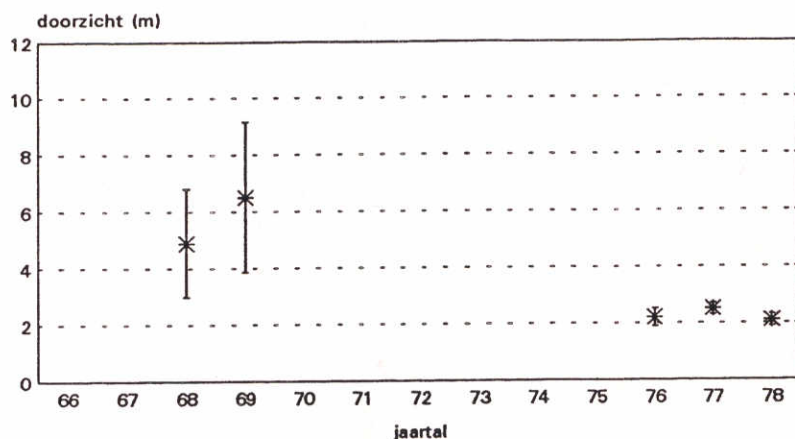
zomer periode
midden zone (4 - 15 km)

Figuur 6.6 Jaargemiddelde doorzicht, zuidelijke Noordzee, midden zone

Zuidelijke Noordzee

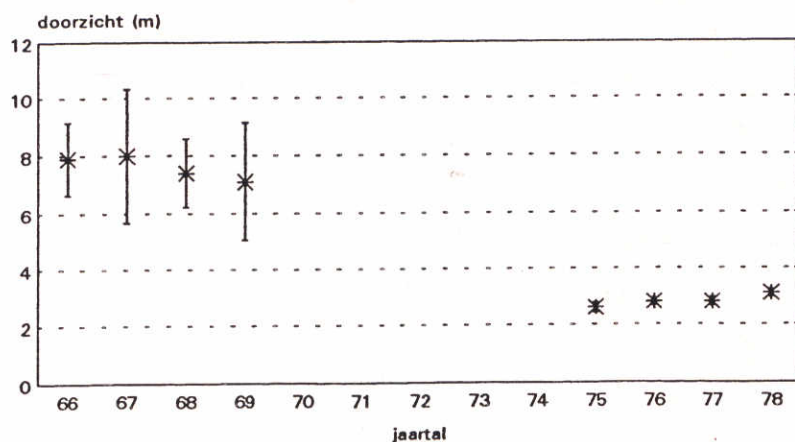
winter periode
veraf zone (20 - 235 km)

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

Zuidelijke Noordzee

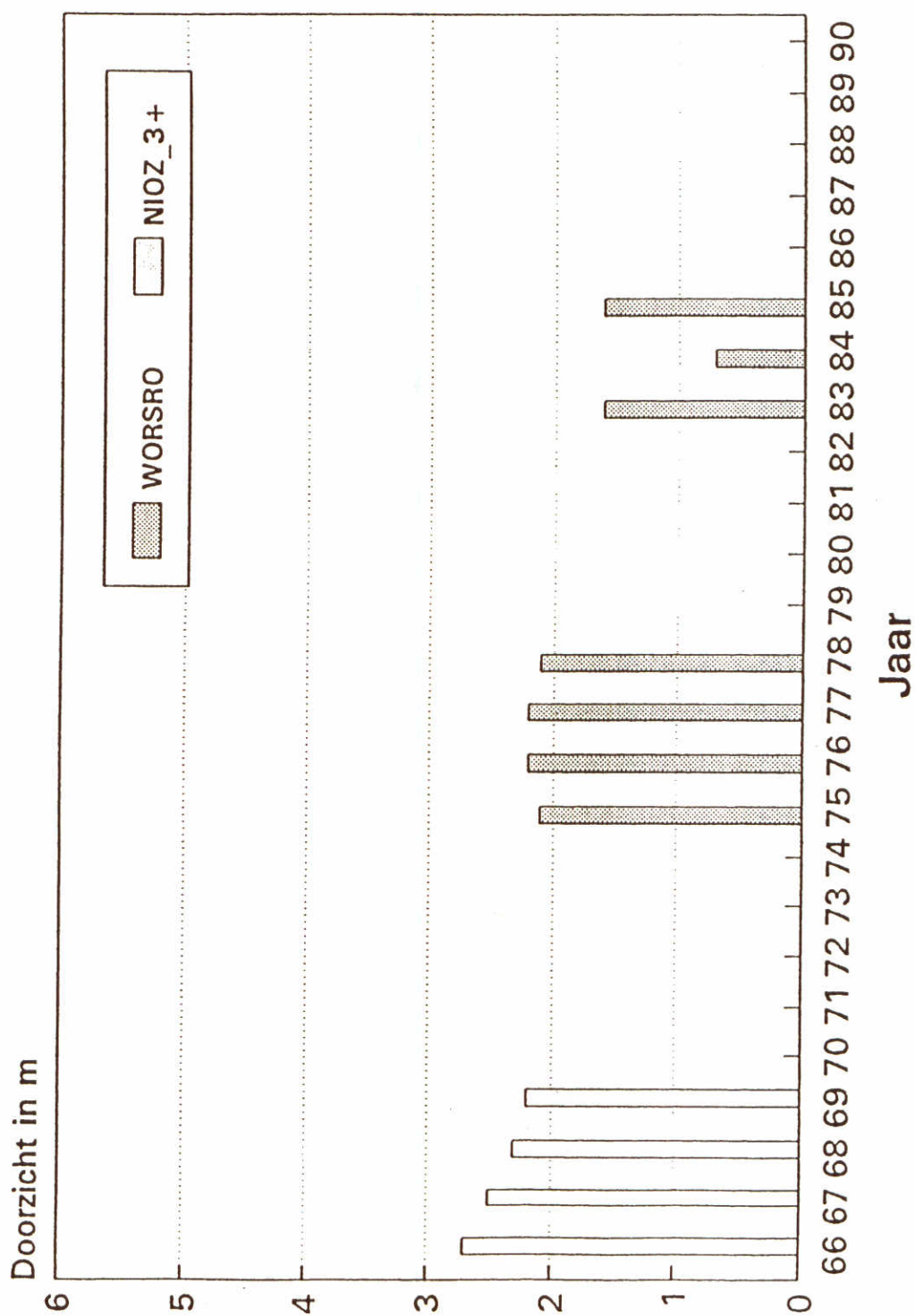
zomer periode
veraf zone (20 - 235 km)

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

Figuur 6.7 Jaargemiddelde doorzicht, zuidelijke Noordzee, veraf zone

Figuur 6.8 Jaargemiddelde doorzicht, NIOZ afgerond op 3.0 m.

7 Modelmatige benadering en detecteerbaarheid

In de overige hoofdstukken van dit rapport is aangegeven of en zo ja welke meerjarige trend kan worden waargenomen uit de meetgegevens. Essentieel daarbij is dat de trend groot genoeg is om zich te onderscheiden van door waarnemingsruis ontstane toevallige trends. Als de waarnemingsruis groot is, kan het zijn dat een trend ook groot moet zijn om opgemerkt te worden. Aangezien begrippen als groot altijd relatief zijn, is in dit hoofdstuk geprobeerd nader te onderbouwen hoe groot de te verwachten trends kunnen worden op basis van een wiskundig model. Deze grootte wordt dan vergeleken met de grootte die gezien de meetruis nog detecteerbaar is in de huidige dataset.

Aan de ene kant is daar het onderscheidend vermogen van de meetreeksen tot heden. Aan de andere kant is daar de verandering in zwevend stof gehalte die veroorzaakt zou kunnen worden door bijvoorbeeld eutrofiëring, natuurlijke verandering of menselijk ingrijpen op basis van enkele civiel technische ingrepen.

7.1 Onderscheidend vermogen

Voor ons eenvoudige doel zullen wij het onderscheidend vermogen van een meetreeks definiëren als de grootte van de trend die zich nog van ruis onderscheidt. Als een kleine trend al is te onderscheiden van de meetruis, is het onderscheidend vermogen van de meetreeks groot.

Het onderscheidend vermogen wordt gediend door een langere meetreeks aan te bieden. Dit is één van de activiteiten in het kader van het vervolg-onderzoek Troebel zoals in dit rapport beschreven. Door metingen van verschillende herkomst, zich over een langere periode uitstrekkend, onderling vergelijkbaar te maken is een eventuele trend beter onderscheidbaar.

Significantie wordt altijd uitgedrukt in de vorm van een kans op een onjuiste conclusie. Een trend is bijvoorbeeld 95% significant wanneer de kans dat ten onrechte tot een relatie wordt besloten kleiner is dan 5%. Hiertoe wordt aangenomen dat de fout die na trend-detectie overblijft tussen metingen en regressielijn normaal verdeeld is met gemiddelde nul. In dat geval heeft de trend ook een normale verdeling met een gemiddelde en een standaardafwijking. Tot significantie wordt dan besloten wanneer nul (geen trend) buiten het betrouwbaarheidsinterval van de gedetecteerde trend ligt. Omgekeerd kan men ook stellen dat de echte trend nul is en kijken of de gedetecteerde trend buiten het betrouwbaarheidsinterval rond nul ligt. Daar komt hetzelfde uit.

Essentieel is dus de standaardafwijking van de gedetecteerde lineaire trend. Deze is als volgt te benaderen:

$$\sigma_a^2 = \frac{\sigma_e^2}{(N-1) s_x^2} \quad \text{of} \quad \sigma_a = \frac{\sigma_e}{s_x \sqrt{N-1}}$$

met τ_a = standaardafwijking in de gedetecteerde trend;
 σ_e = standaardafwijking van de residuen na trendanalyse;
 s_x = standaardafwijking van de monstertijdstippen;
 n = aantal waarnemingen.

Uit de formule blijkt dat spreiding van een gelijk aantal monstertijdstippen over een langere periode (grotere S_x) een kleinere standaard afwijking van de gedetecteerde trend geeft, wat verwacht kan worden. Verder geeft toename van het aantal monsters een trend met kleinere standaard afwijking; ook dat mocht verwacht worden.

De residuele standaardafwijking σ_e kan veroorzaakt worden door meetruis, fluctuaties in de meteorologie of andere niet-systematische bijdragen aan de variabiliteit. Wat opvalt echter, is dat de trend zelf niet direct als term in de formule voor de standaardafwijking van de trend verschijnt.

Gegeven de meetruis, meteorologie en andere niet-systematische componenten, verwoord in σ_e , gegeven ook de meetfrequentie en periode, ligt de standaardafwijking van de gedetecteerde trend vast. In σ_e zit echter de grootte van de trend verscholen, hoe groter de trend ten opzichte van de variantie, hoe kleiner σ_e .

Nu kan de omkering van de redenering voltooid worden. Gegeven het meetnet dat in het verleden door de verschillende instituten is gebruikt, is aan te geven hoe groot de trend moet zijn om gedetecteerd te kunnen worden. Trends kleiner dan deze trend kunnen niet anders gedetecteerd worden dan door uitbreiding van de meetreeks.

Voor grotere steekproeven kan de detecteerbaarheid nu gedefinieerd worden met de volgende benaderende formule:

$$d = t * \frac{s_y}{s_x} * \frac{1}{\sqrt{N}}$$

met d = Kleinst nog waarneembare lineaire trend (detecteerbaarheid);
 t = student t-waarde voor 2-zijdige overschrijding;
 s_x, y = standaardafwijking in x (tijd) en y (zwevend stof);
 N = steekproefgrootte.

Op basis van de clustering zoals aangegeven in de vorige hoofdstukken is de volgende detecteerbaarheid af te leiden.

Cluster	kust [mg/l/jaar]	midden [mg/l/jaar]	veraf [mg/l/jaar]
winter noordelijke Noordzee	+0.9/-0.15	+0.23/-0.05	+0.06/-0.02
winter zuidelijk Noordzee	+5.3/-0.6	+0.18/-0.25	+0.18/-0.04
zomer noordelijke Noordzee	+0.3/-0.06	+0.12/-0.02	+0.05/-0.015
zomer zuidelijke Noordzee	+0.23/-0.26	+0.68/-0.10	+0.24/-0.06

In verband met de log-normale verdeling worden dalingen eerder gedetecteerd (in mg/l) dan stijgingen. Een relatieve verandering (stijging of daling) wordt even snel gedetecteerd. Men moet er bij de interpretatie van de getallen rekening mee houden dat de onderliggende dataset 25 jaren besloeg en de trend zich dus over deze periode moet uitstrekken.

7.2 Te verwachten veranderingen in zwevend stof gehalte

Een indicatie van te verwachten veranderingen in het zwevend stof gehalte langs de Nederlandse kust is moeilijk te geven. Het meeste inzicht bestaat nog in de veranderingen in de menselijke activiteiten, die een invloed kunnen hebben op het zwevend stof gehalte. Op basis van deze veranderingen is door [van ALPHEN, 1990] een zwevend stof balans voor de Nederlandse kust zone opgesteld.

Belangrijke activiteiten zoals door van Alphen genoemd zijn:

- Baggerwerkzaamheden ten behoeve van de haven van Zeebrugge: 1,5 miljoen ton zwevend stof per jaar extra als bronterm van 1980 tot en met 1985.
- Afsluiting Haringvliet, gecombineerd met het stortingsregime op Loswal Noord tussen 1970 en 1980: vermindering van het zwevend stof debiet Noordwaarts van Loswal Noord van 0.9 miljoen ton per jaar.
- Stortingsregime Loswal Noord in de periode 1980 - 1985, verminderd transport naar het noorden van 0.2 miljoen ton zwevend stof per jaar.
- Extra import in Oosterschelde van 1 miljoen ton per jaar en effect van de Slufter op Loswal Noord van 0.8 miljoen ton per jaar na 1986.

Om enige indruk te krijgen van de betekenis van deze veranderingen voor het zwevend stof gehalte zelf, is het MANS model instrumentarium gebruikt.

In figuur 7.1 is het gemodelleerde zwevend stof gehalte, zoals gebruikt in het MANS-voorspellings instrument, weergegeven. Deze simulatie vertoont afwijkingen met gemeten gehalten. Desalniettemin mag aangenomen worden dat de veranderingen in de modeluitkomsten ten gevolge van de veranderingen in een lozingsbron, een goede indicatie geven van de veranderingen in zwevend stof gehalten die voor de Nederlandse kust verwacht worden.

Met dit MANS instrument is een gevoeligheidsanalyse gedaan door 4 relevante brontermen met 10% te verminderen.

In de figuren 7.2, 7.3, 7.4 en 7.5 staan de reducties in gehalte (mg/l) aangegeven bij reductie van de brontermen uit respectievelijk de Schelde, Het Haringvliet, de Vlaamse banken en de Nieuwe Waterweg met 10%.

In onderstaande tabel worden de model-brontermen gegeven en de grootte van de reductievracht in tonnen per jaar.

Tabel 7.2 In het model toegepaste brontermen en reducties

Bron	model-bronterm (1985) [10 ⁶ ton/jaar]	reductie [10 ⁶ ton/jaar]
Vlaamse banken	1.0	0.1
Scheldes	0.3	0.03
Haringvliet	0.3	0.03
Nieuwe waterweg	1.0	0.1

Te verwachten veranderingen in het zwevend stof gehalte:

- Periode 1970-1980

Deze periode onderscheidt zich van voorgaande jaren door de afsluiting van het Haringvliet en het stortingsregime op Loswal Noord. De vermindering van 0.9 miljoen ton per jaar is ongeveer 70% van de 1985 waarde voor beide brontermen (zie tabel 7.2), 1.0 en 0.3.

Een verandering van 7* figuur 7.3 (Haringvliet) + 7* figuur 7.5 (Nieuwe Waterbrug) is dus te verwachten. Dit betekent voor de noordelijke clusters aan de kust ca. 2.5 mg/l, tot 17,5 km circa 1mg/l en daarbuiten nauwelijks merkbaar (oude grootte 0.1 mg/l).

- periode 1980 - 1985

Ten opzichte van de periode 1970 - 1980 mag ten gevolge van de baggerwerkzaamheden te Zeebrugge en het regime op Loswal Noord circa 15 * de waarde van figuur 7.4 (Vlaamse banken) min circa 2 * de waarde van figuur 7.5 (Nieuwe Waterweg) verwacht worden. Dit bedrag is in totaal een toename.

Voor de zuidelijke clusters komt dit neer op circa 3 mg/l aan de kust, circa 1 mg/l tot 17.5 km en 0.1 mg/l wat verder uit de kust.

Voor de noordelijke clusters komt dit neer op circa 2,5 mg/l aan de kust, circa 0.7 mg/l tot 17.5 km. en 0.1 mg/l verder uit de kust.
- periode 1986

Vanwege het einde van het bagger bezwaar wordt vergeleken met de periode 1970-1980.

Ten opzichte van de periode 1970 - 1980 is een afname te verwachten van circa 30 * figuur 7.3 (Haringvliet) ten gevolge van de Delta werken (1.0 miljoen ton Oosterschelde) en circa 10 * figuur 7.5 (Nieuwe Waterweg) (1.0 miljoen ton Loswal Noord).

Dit betekent voor de noordelijke clusters langs de kust een afname van circa 5.0 mg/l, circa 1.5 mg/l tot 17.5 km en nauwelijks effect daarbuiten, alles t.o.v. 1970-1980. In tabel 7.3 zijn de veranderingen uitgedrukt t.o.v. de vorige periode.

Resumerend zijn de veranderingen in een tabel vervat.

Tabel 7.3 Verwachte veranderingen in zwevend stof gehalte ten opzichte van de voorgaande periode in mg/l

noordelijke Noordzee	kust [mg/l]	midden [mg/l]	veraf [mg/l]
periode			
1970 - 1980	- 2.5	-1.0	-
1980 - 1985	+ 2.5	+ 0.7	+ 0.1
1986 - heden	- 7.5	- 2.2	- 0.1
totale periode	- 7.5	- 0.5	0.0
zuidelijke Noordzee	kust [mg/l]	midden [mg/l]	veraf [mg/l]
periode			
1970 - 1980	-	-	-
1980 - 1985	+ 3.0	+ 1.0	+ 0.1
1986 - heden	- 3.0	- 1.0	- 0.1
totale periode	0.0	0.0	0.0

De detecteerbaarheid met behulp van de huidige meetreeks kan vergeleken worden met te verwachten fluctuaties in het zwevend stof gehalte ten gevolge van constructieve werken. Deze vergelijking gaat in die zin mank, dat een periode van 25 jaar meetdata is onderzocht en van de veranderingen steeds perioden van 5 a 10 jaar bedragen.

Teneinde toch een indicatie te geven is een tabel opgenomen met daarin de te verwachten veranderingen (mg/l) gedeeld door de detecteerbaarheid (mg/l/jaar) maal de meetperiode (jaar). Het resulterend getal is dimensieloos.

Tabel 7.4 Verwachte veranderingen gedeeld door de detecteerbaarheid

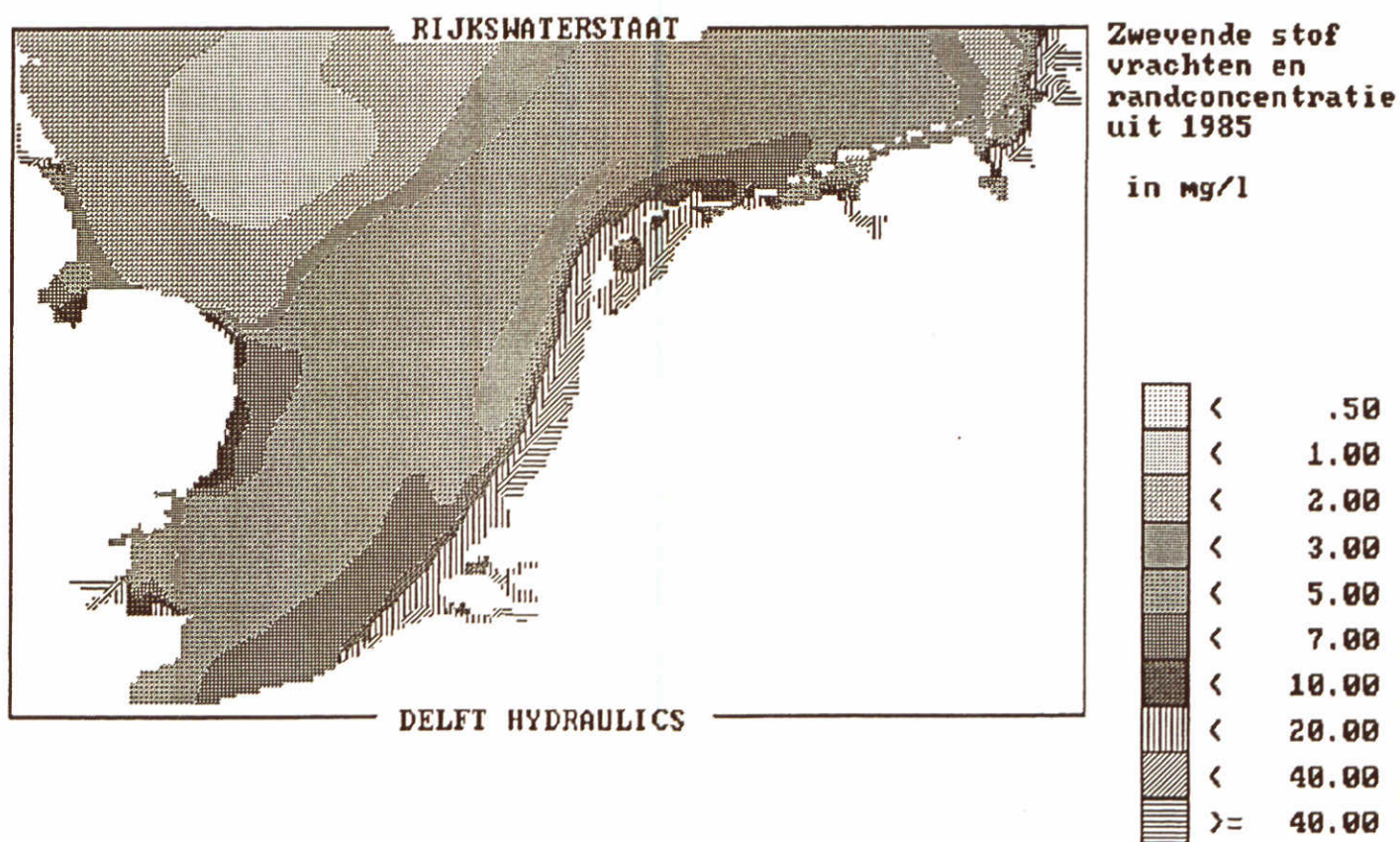
noordelijke Noordzee	kust	midden	veraf
periode			
1970 - 1980			
winter	- 0.67	- 0.8	
zomer	- 1.67	- 0.2	
1980 - 1985			
winter	0.11	0.12	0.07
zomer	0.33	0.23	0.08
1986 - heden			
winter	- 2.0	- 1.76	- 0.2
zomer	- 5.0	- 4.4	- 0.27
totale periode			
winter	- 2.0	- 0.4	0.0
zomer	- 5.0	- 1.0	0.0
zuidelijke Noordzee	kust	midden	veraf
periode			
1970 - 1980			
winter			
zomer			
1980 - 1985			
winter	0.02	0.22	0.02
zomer	0.52	0.06	0.02
1986 - heden			
winter	- 0.2	- 0.16	- 0.1
zomer	- 0.46	- 0.4	- 0.07
totale periode			
winter	0.0	0.0	0.0
zomer	0.0	0.0	0.0

Wanneer de indicatie in tabel 7.4 gelijk is aan 1.0 of -1.0 wil dit zeggen dat de betreffende verandering waarschijnlijk opgemerkt zal worden gedurende de 24 jarige meetreeks. Zoals gesteld gaat vergelijking in die zin mank dat de tijdschaal van de verandering korter is.

De daling van het zwevend stof gehalte in 1970 in het Noordelijk deel zou met name 's zomers aan de kust en in het midden opgemerkt zijn. Hetzelfde geldt voor de daling na 1986 voor beide seizoenen. Ook de veranderingen over de totale periode zouden merkbaar moeten zijn.

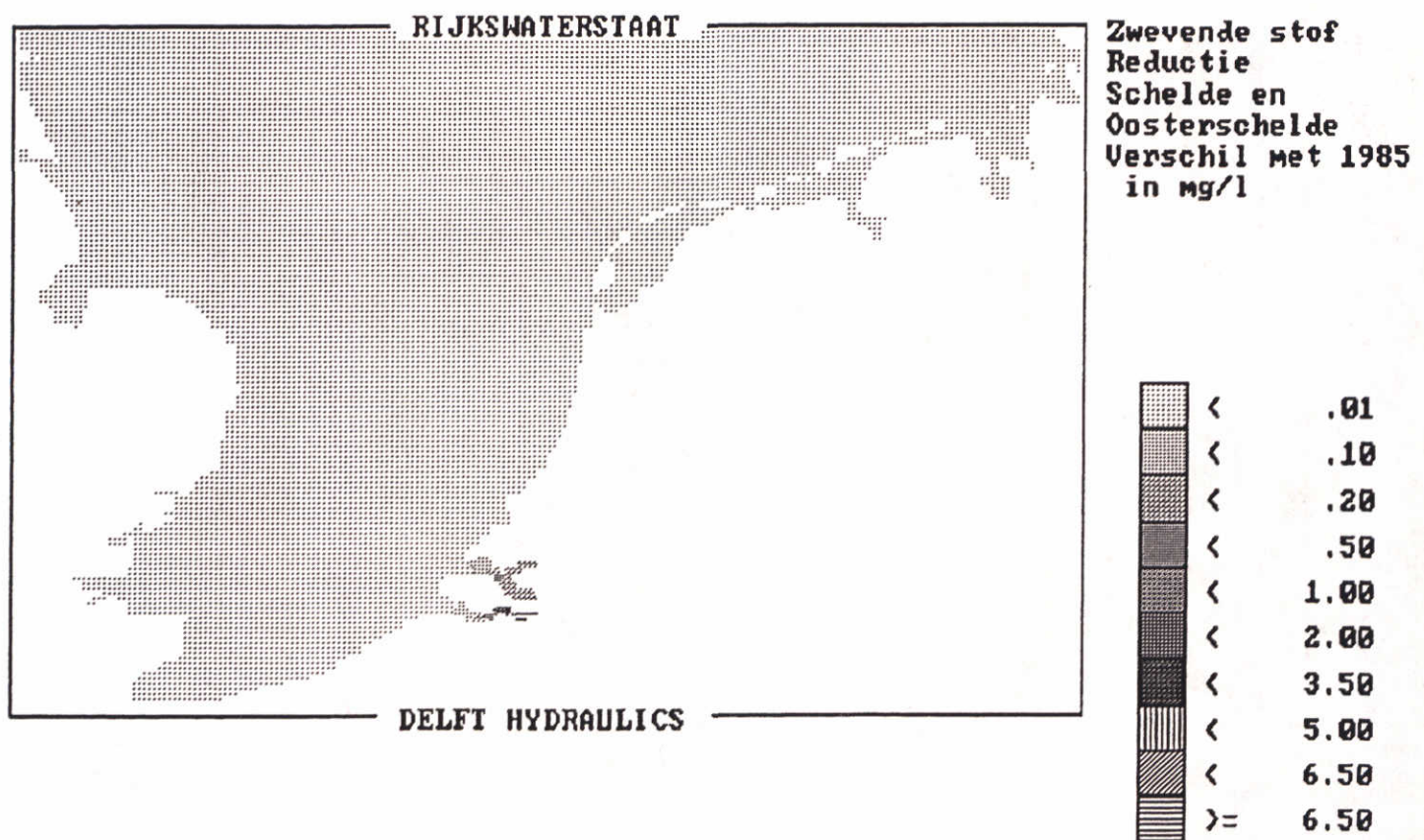
Voor het zuidelijke deel wordt geen detectie verwacht.

Vergelijken we deze uitkomsten met de lineaire trendanalyse van hoofdstuk 5.2.2, dan blijkt dat de afname van 0.37 mg/l/jaar over de 25 jarige periode, die aan de kust is gedetailleerd, goed overeenkomt met de afname van 7.5 mg/l over de periode van voor 1970 tot na 1986. De in hoofdstuk 5.2.2 wel gedetecteerde stijgende trend in de open-zee clusters, zowel Noord als Zuid, is niet verklaarbaar uit verwachtingen rond menselijk ingrijpen zoals weergegeven in dit hoofdstuk.

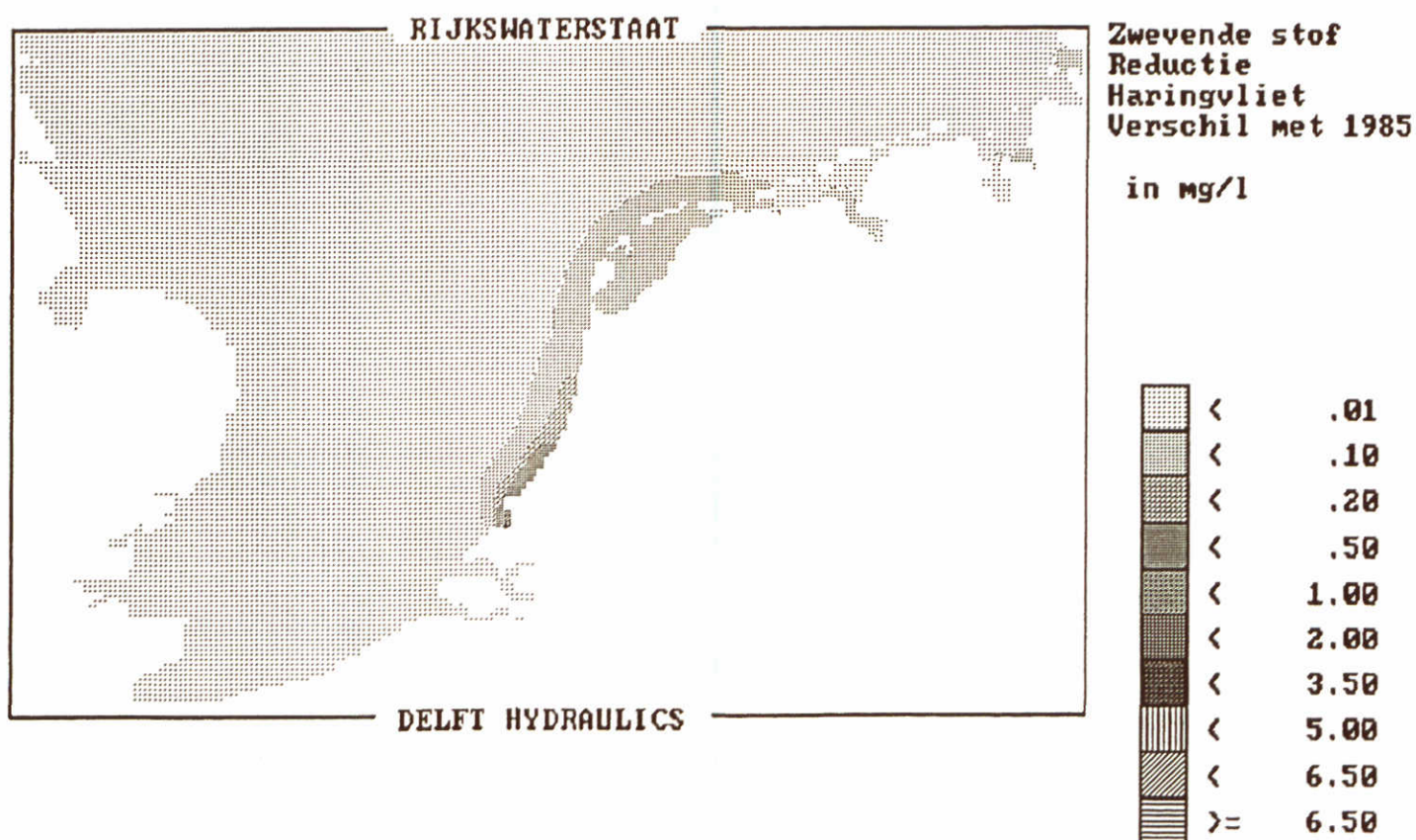

Figuur 7.1 brontermen in het MANS-voorspellings instrument

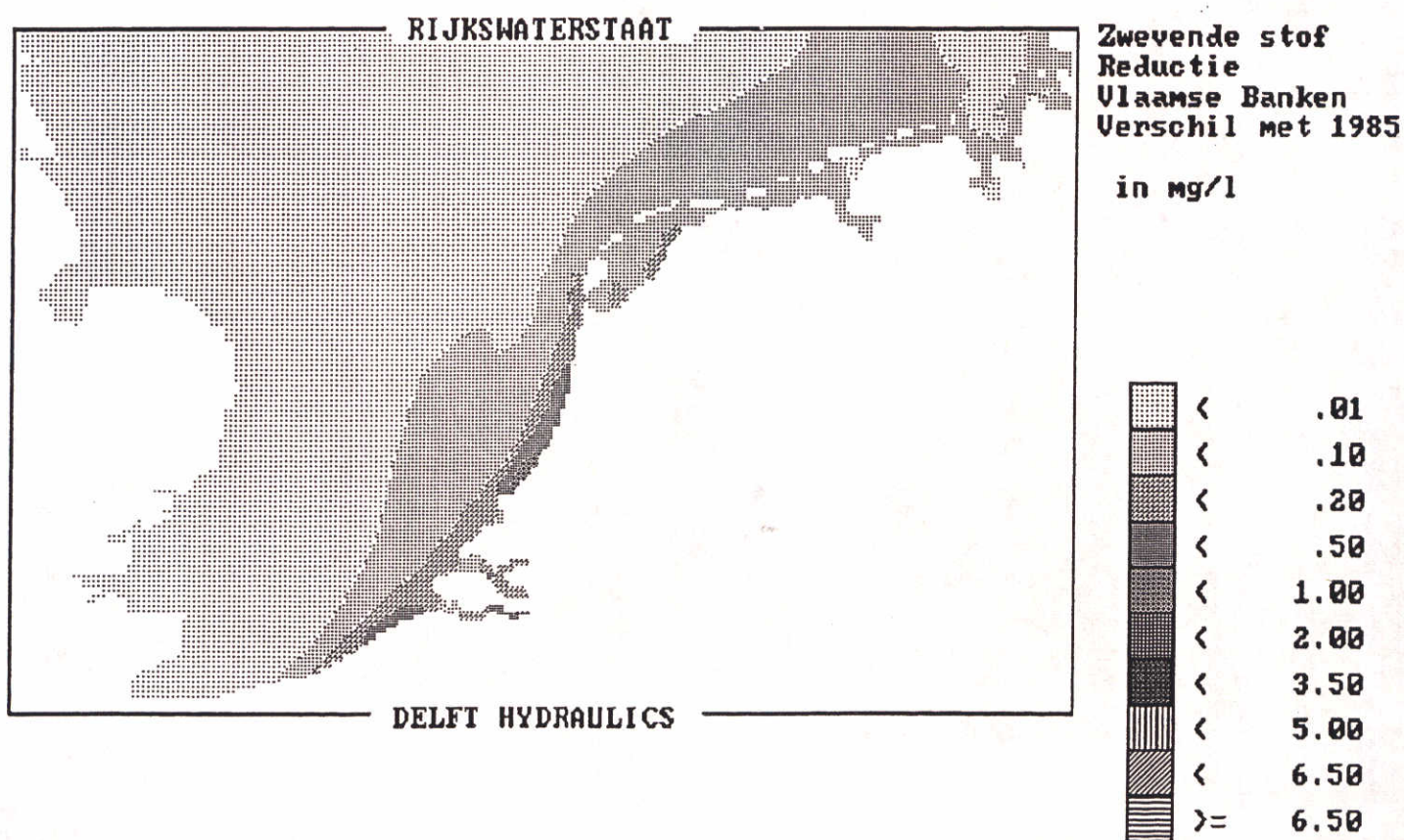

Figuur 7.2 Verandering bronterm Schelde

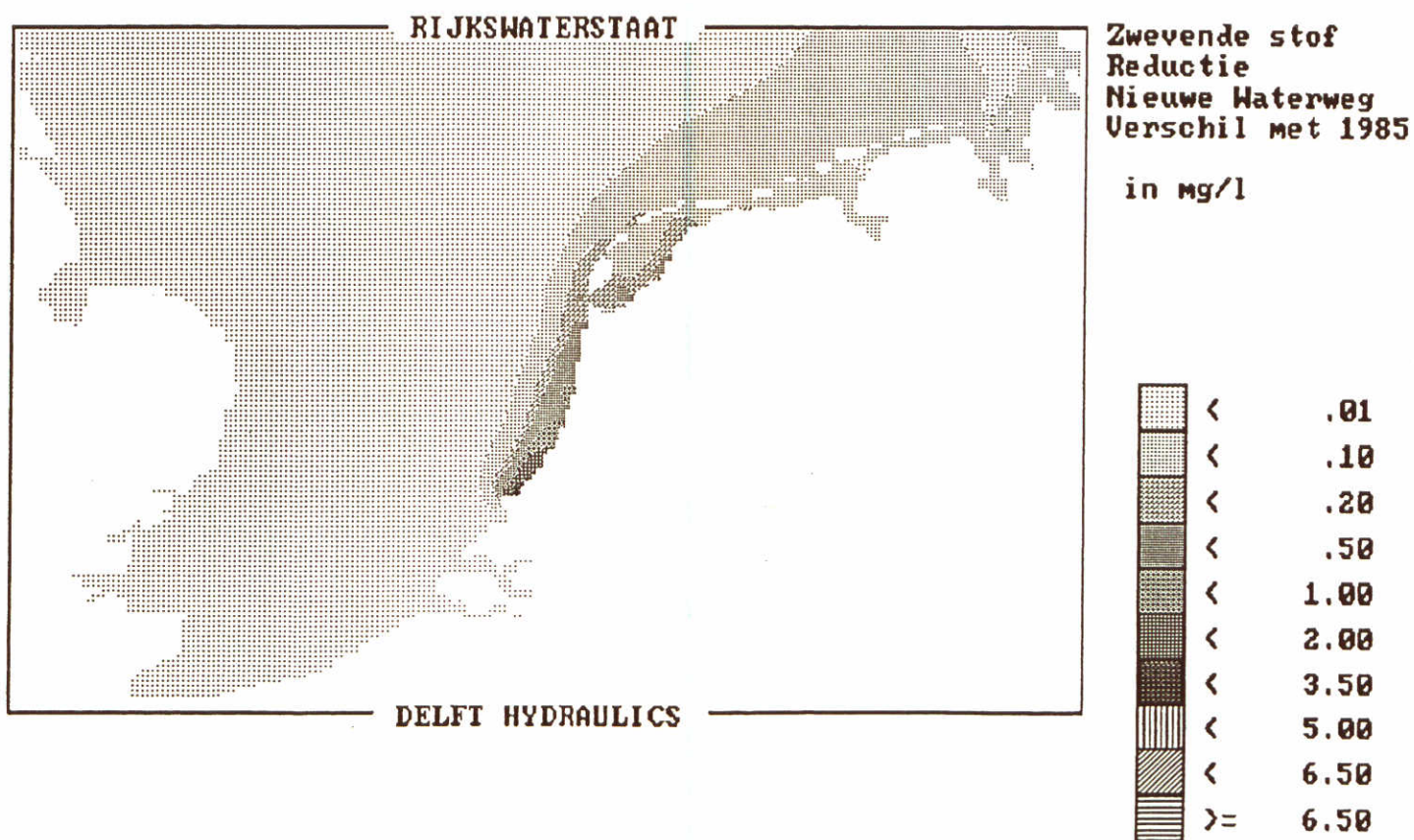
Figuur 7.3 Verandering bronterm Haringvliet

Figuur 7.4 Verandering bronterm Vlaamse banken

Figuur 7.5 Verandering bronterm Nieuwe Waterweg

8 Conclusies

De conclusies zijn ingedeeld in 3 delen:

- I   Getij-invloed op de Waddenzee;
- II   trendmatige veranderingen op de Noordzee;
- III   modelmatige benadering van de vraag naar het menselijke ingrijpen.

I Getij-invloed op de Waddenzee

Uit de metingen is gebleken dat de getij-invloed op het zwevend stof gehalte groot kan zijn, maar op doorzicht kleiner is. Alle stations vertonen hetzelfde verloop van het gemiddelde zwevend stof gehalte in de tijd. Bij hoog- en laagwater is het gemiddelde laag en daartussen treden de pieken op. Het valt op dat voor *alle* stations geldt dat het zwevend stof gehalte ten tijde van de kentering circa 50% lager is dan het gemiddelde over het getij en dat de waarde ten tijde van de hoogste stroomsnelheden tussen de kenteringen in circa 50% hoger is dan het gemiddelde. Voor doorzicht is het effect andersom, een (ongeveer 20%) hogere waarde ten tijde van de kenteringen, een lagere waarde daartussenin.

Bij de 14-daagse metingen, die bij het onderzoek 'trendanalyse van zwevend stof gegevens van de Waddenzee over de periode 1973-1990' [WL,1991] werden geanalyseerd, is in sommige gevallen het meettijdstip binnen het getij systematisch veranderd in de loop der jaren. De trends in het zwevend stof gehalte die werden aangetoond bij dat onderzoek zouden eventueel verklaard kunnen worden door deze systematische verandering. De conclusie van deze fase van het TROEBEL onderzoek is dat de gedetecteerde significante trends in het zwevend stof gehalte in de Waddenzee over de periode 1973-1990 voor geen enkel station kunnen worden verklaard door de veranderingen in het meettijdstip binnen het getij.

II Trendmatige veranderingen op de Noordzee

Bij het onderzoek 'Troebelheid Nederlandse zoute wateren; inventarisatie en trendanalyse 1930-1990' (TROEBEL, fase I) [WL,1992] werden reeds enkele lineaire en kwadratische trends aangetoond over de periode 1975-1990 per WORSRO-station.

De verlenging van de reeks met een viertal jaren (1966-1969) heeft enerzijds een duidelijke verbetering van de trendanalyse opgeleverd, omdat men een uitspraak doet over een langere periode. Anderzijds kon de koppeling van de twee datasets alleen plaatsvinden door eerst een ruimtelijke clustering toe te passen. Dit betekende een verslechtering van de trendanalyse, omdat een cluster ruimtelijk niet homogeen is voor de variabele zwevend stof. Daardoor is de verklaarde variantie met de kwadratische trend vergelijking juist afgenomen ten opzichte van de eerdere berekeningen per station.

In zijn algemeenheid moet voorzichtigheid worden betracht met het concluderen uit een op deze wijze verlengde reeks. Omdat voor de verlenging een andere bemonsterings instantie en -procedure is toegepast, kunnen gevolgen daarvan mede van invloed zijn op gevonden trends.

De kwadratische trends per station (TROEBEL, fase I) vertoonden, met uitzondering van één station op de Rottumraai die in deze beschouwing niet is meegenomen, een piek rond 1980 (1979, 1980, 1981 en 1982). Door het clusteren van NIOZ-meetpunten en WORSRO-meetstations tot clusters en het verlengen van de reeks naar 1966 is de piek onduidelijker geworden. De piek ligt voor de beide clusters in de Midden zone (3,5 km - 17,5 km van de kust) nog steeds rond 1980 (geen trend aangetoond in Noordelijk, Midden zone, zomer). De clusters langs de kust vertonen geen significante trend. Alleen in de winter in het noordelijke cluster langs de kust is een trend aangetoond met een piek in 1976. Het zuidelijke cluster vanaf op zee ($< 17,5$ km) vertoont een latere piek, in de zomer in 1984 en in de winter in 1985. Het noordelijke cluster vanaf vertoont weer de piek rond 1980 voor zomer (1979) en winter (1981).

De gemiddelde zwevend stof gehalten per cluster vertonen nauwelijks correlatie met de naast gelegen clusters. Daaruit kan men concluderen dat de wind en/of een 18.6 jarige getijcyclus alléén geen oorzaak kan zijn van de trends. Immers de invloed zou dan op de 6 clusters gelijkvormig moeten zijn. De pieken in de gemiddelde zwevend stof gehalten kunnen niet worden verklaard met de gemiddelde windsnelheden, omdat die weinig tot geen variantie vertoonden. Voor één cluster is getracht een sinus met een periode van 18.6 jaar door de meetwaarden te fitten. de verklaarde variantie is lager dan de verklaarde variantie met het kwadratische model.

Het blijkt dat de meting van doorzicht in de WORSRO-periode niet hoger kon zijn dan 3 meter. Het is nog onbekend of dit werd veroorzaakt door een te korte ketting aan de Secchi-schijf, door foutief invullen in de bestanden of door nog onbekende oorzaken. Dit maakt het trekken van conclusies nagenoeg onmogelijk.

Het doorzicht lijkt te zijn afgenomen tussen 1969 en 1975. Ten eerste zijn de gemiddelden in de periode 1903 - 1969, afkomstig uit [VISSER, 1970], significant hoger dan de gemiddelden in de periode 1975 - 1978, afkomstig van WORSRO. Ten tweede is er een trend zichtbaar als per cluster en per seizoen de gemiddelden voor de gehele periode 1966 - 1978 worden uitgezet.

III Modelmatige benadering van de vraag naar het menselijke ingrijpen

Er is een vergelijking gemaakt tussen de te verwachten veranderingen in het zwevend stof gehalte op grond van modelberekeningen en de eigenschappen van de dataset voor trendanalyse.

Op grond hiervan moet een detectie van een stijging van het zwevend stof gehalte tot het midden der 80'er jaren en een daling daarna, waarschijnlijk zijn voor zomerperioden en noordelijke clusters dichterbij 17.5 km bij de kust. Voor de zuidelijke clusters is de waarschijnlijkheid van detectie wat geringer en beperkt zich mogelijk tot de kuststrook.

Al hoewel ook 's winters een dergelijke trend merkbaar kan zijn komt deze moeilijker boven de achtergrond ruis uit. Er is op deze wijze geen onderbouwing gevonden voor trends op grotere afstanden van de kust. Er moet echter niet uitgesloten worden dat voor deze gebieden de modelvoorspellingen een beperkter betekenis hebben omdat modelfouten ten opzichte van gemeten gehalten groter kunnen zijn.

9 Literatuurlijst

ALPHEN J.S.L.J. VAN, 1990

A mud balance for Belgian-Dutch coastal waters between 1969 and 1986, in: Netherlands Journal of Sea Research 25 (1/2): 19-30 (1990)

ESSINK K., A.J. van den Wijngaard, 1985

Het zwevend stof gehalte in het Eems-Dollard estuarium en de oostelijke Waddenzee. Problemen bij de interpretatie van gegevens uit het "Waterkwaliteitsonderzoek in de Rijkswateren"

RWS-RIZA Rapport nr. BI-MV 8503.

OOSTERBAAN A.A.F, 1989

Veranderingen in de Hollandse kustfauna, beschrijving van de veranderde kustfauna voor de kust van Hoek van Holland tot Den Helder, periode 1931-1985, Wetenschappelijke mededelingen Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging KNNV, vr. 193

POSTMA, H. (NIOZ), 1961

Transport and accumulation of suspended matter in the Dutch Wadden Sea in: Netherlands Journal of Sea Research, vol. 1, 1/2, 1961, pp 148-190

VISSER M.P., 1970

The Turbidity of the Southern North Sea, in: der Deutschen Hydrographischen Zeitschrift, Band 23, 1970, Heft 3

WATERLOOPKUNDIG LABORATORIUM - DELFT, 1989a

Retrospectief onderzoek zwevend stof Noordzee; deel I gegevens analyse, rapport nr. T0147 deel I, maart 1989.

WATERLOOPKUNDIG LABORATORIUM - DELFT, 1991

Trendanalyse van zwevend stof gegevens van de Waddenzee, over de periode 1973-1990, rapport nr. T753, april 1991

WATERLOOPKUNDIG LABORATORIUM - delft, 1992

Troebelheid Nederlandse zoute wateren, inventarisatie en trendanalyse 1930 - 1990, rapport nr. T911, februari 1992

Bijlage A NIOZ-bestand

A1 Structuur van het NIOZ-bestand

De opbouw van het bestand is nogal onregelmatig. Meestal is op één tijdstip op 3 verschillende diepten gemeten, soms op 2 diepten en in enkele gevallen op 1 diepte. De waarnemingsdiepten zelf zijn ook telkens verschillend. Meestal wordt gemeten circa 0.5 m onder het oppervlak, ergens halverwege tussen wateroppervlak en de zeebodem en een paar meter boven de zeebodem. Soms ontbreekt de meting vlak onder het wateroppervlak. Indien er op de betreffende plaats doorzicht gemeten is wordt deze in het NIOZ bestand bij iedere waarnemingsdiepte opnieuw vermeld. De variabele Secchi diepte is dezelfde als de variabele doorzicht.

Tabel 1 Opbouw van het NIOZ bestand

Veldnummer	Identificatie	Voorbeeld
1	Jaar	1966
2	Maand	9
3	Dag	1
4	Tijd	10:20
5	Noord (graden)	51
6	Noord (minuten)	45
7	Noord (seconden)	0
8	Oost (graden)	3
9	Oost (minuten)	34
10	Oost (seconden)	5
12	Secchi diepte	
13	Waarnemingsdiepte	0.5
17	Suspensie (zwevend stof geh.)	10.1

Het in kolom 3 gegeven voorbeeld betekent het volgende:

"Op 1 september 1966 is op de positie 51°45'0" N-breedte en 3°34'5" O-lengte om 10:20 uur een meting verricht. Doorzicht is niet gemeten. De totale waterdiepte is 10 m. Op een waarnemingsdiepte van 0.5 m onder het wateroppervlak is het gemeten zwevend stof gehalte 10.1 mg/l".

Voor dit onderzoek is het bestand aangepast ten behoeve van multivariante analyses. Het resultaat staat in tabel 2.

Tabel 2 Opbouw van het gemodificeerde NIOZ-bestand

Veldnummer	Identificatie	Voorbeeld
1	N-breedte locatie	53.0347
2	W-lengte locatie	4.6514
3	Jaar	1966
4	Maand	09
5	Dag	05
6	Uur	16
7	Minuut	44
9	Secchi diepte in m	3.2
13	Suspensie in mg/l aan oppervlak (zwevend stof geh.)	7.8

Het voorbeeld gegeven in de 3e kolom van tabel 2.3 betekent het volgende:

"In de locatie met geografische coördinaten 53.0347 N-breedte en 4.6514 O-lengte is op 5 september 1966 om 16:44 een meting verricht. Doorzicht is 3.2 m. Het zwevend stof gehalte op een diepte van 0.5 m is 7.8 mg/l".

A2 Fouten in het NIOZ-bestand

Bij het koppelen van de zwevend stof gegevens op verschillende waarnemingsdiepten en het gemeten doorzicht is ook bij het NIOZ bestand een fout naar voren gekomen.

Overzicht dubbele waarneming in het NIOZ bestand

Datum	Tijd	N_breedte	O_lengte
9 sept 1966	14:10	52.9347	3.5567
9 sept 1966	14:10	52.7833	3.8833

De tijd in het tweede record is vermoedelijk ooit (met de hand) verkeerd ingevoerd. Vermoedelijk had bij het tweede record in tabel 8 een tijd van 16:10 uur moeten staan. Dit is achterhaald door de achtereenvolgende meetposities op die dag te plotten. Het betreffende record is met een gecorrigeerde tijd van 16:10 in het bestand opgenomen.

Bijlage B WORSRO-bestand

B1 Structuur van het WORSRO-bestand

Tabel 1 Velden in het WORSRO-bestand

Veldnummer	Identificatie	Voorbeeld
2	Station	NZRAP1
3	Parameter	ZS
4	Datum	750520
5	Tijd	2045
9	Diepte	00
12	Meetwaarde	26
13	Eenheid	mg/l

Het in de 3e kolom van tabel 1 gegeven voorbeeld betekent het volgende:

"In het Noordzee-station (NZ) 'Appelzak 1' (AP1) is het zwevend stof gehalte (ZS) op 20 mei 1975 om 20:45 uur op een diepte van 0 meter (d.i. vlak onder het oppervlak) gelijk aan 26 mg/l". In de naam van het station herkent men een plaatsnaam langs de kust van Nederland en de afstand vanaf de kust [km].

Na aanpassing van de structuur voor dit project ontstaan de velden die in tabel 2 zijn aangegeven.

B1: Tabel 2 Opbouw van het gemodificeerde WORSRO-bestand

Veldnummer	Identificatie	Voorbeeld
1	N-breedte station	51.4950
2	W-lengte station	3.1592
3	Jaar	75
4	Maand	07
5	Dag	14
6	Uur	18
7	Minuut	55
8	Zwevend stof in mg/l	16.0
9	Doorzicht in m	1.2

Het voorbeeld in de 3e kolom van tabel 2.7 betekent het volgende:

"In het meetpunt met geografische coördinaten 51.4950 (N_breedte) en 3.1592 (W_lengte) is op 14 juli 1975 om 18:55 uur het gemeten zwevend stof gehalte 16.0 mg/l en het gemeten doorzicht 1.2 m".

Tabel 3: Aantal meetwaarden zwevend stof per station per jaar

	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	ALL
NZRAP1	15	21	24	24	22	23	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	177
NZRAP10	15	21	24	24	22	23	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	177
NZRAP2	15	21	24	24	22	23	22	23	21	18	16	39	47	3	0	0	318
NZRAP20	15	21	24	24	21	23	22	23	21	20	16	15	16	2	0	0	263
NZRAP30	15	20	24	24	22	23	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	176
NZRAP4	15	21	24	24	22	23	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	177
NZRAP50	12	20	24	24	22	23	21	23	3	0	0	0	0	0	0	0	172
NZRAP70	13	20	24	24	22	23	21	22	17	15	16	12	15	3	0	0	247
NZRCL1	14	17	18	17	20	20	19	22	3	0	0	0	0	0	0	0	150
NZRCL10	13	18	23	22	21	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	167
NZRCL2	14	17	20	17	20	20	19	22	19	20	16	15	16	3	0	0	238
NZRCL20	13	19	23	23	21	22	21	22	20	20	16	15	15	3	0	0	253
NZRCL30	11	20	23	23	21	22	22	22	3	0	0	0	0	0	0	0	167
NZRCL4	14	20	22	22	21	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	169
NZRCL50	14	20	23	23	21	22	21	22	3	0	0	0	0	0	0	0	169
NZRCL70	14	21	23	23	21	22	21	23	3	0	0	0	0	0	0	0	171
NZREM1	14	17	21	20	20	21	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	161
NZREM10	14	20	23	23	21	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	171
NZREM2	14	22	23	23	21	21	21	23	3	0	0	0	0	0	0	0	171
NZREM30	11	22	23	22	21	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	169
NZREM4	14	22	23	23	21	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	173
NZREM50	12	21	23	22	21	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	169
NZREM70	13	21	23	22	21	22	21	23	3	0	0	0	0	0	0	0	169
NZRGR10	14	21	24	23	22	23	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	175
NZRGR20	14	21	24	23	22	23	22	23	21	20	16	15	15	13	12	12	296
NZRGR30	12	21	24	23	22	23	21	23	3	0	0	0	0	0	0	0	172
NZRGR50	0	0	23	22	22	23	21	23	3	0	0	0	0	0	0	0	137
NZRGR6	13	21	24	23	22	23	22	23	20	20	16	15	17	13	12	12	296
NZRGR70	0	0	23	23	22	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	138
NZRNW1	11	20	23	20	21	21	22	20	3	0	0	0	0	10	12	12	195
NZRNW10	12	21	24	23	21	22	22	23	3	0	0	0	0	36	48	12	267
NZRNW2	14	20	24	23	21	20	22	23	21	19	16	15	17	13	12	12	292
NZRNW20	12	21	24	23	20	22	22	23	21	20	16	15	15	13	12	12	291
NZRNW30	12	20	24	20	21	22	22	23	3	0	0	0	0	10	12	12	201
NZRNW4	13	21	24	23	21	22	22	23	3	0	0	0	0	10	12	12	206
NZRNW50	11	20	24	21	20	22	22	23	3	0	0	0	0	10	12	12	200
NZRNW70	13	18	24	20	20	22	22	21	3	0	0	0	0	10	12	12	197
NZRRT10	13	17	21	22	19	21	19	20	1	0	0	0	0	0	0	0	153
NZRRT100	12	18	21	21	19	21	19	20	1	0	0	0	0	0	0	0	152
NZRRT15	13	18	21	22	19	21	19	19	1	0	0	0	0	0	0	0	153
NZRRT20	12	16	21	22	19	21	20	20	17	21	14	18	20	0	0	0	241
NZRRT3	13	17	21	22	16	21	18	19	37	45	41	41	47	0	0	0	358
NZRRT30	11	17	21	22	19	21	19	20	1	0	0	0	0	0	0	0	151
NZRRT5	13	16	21	22	16	21	18	19	1	0	0	0	0	0	0	0	147
NZRRT50	13	19	21	22	19	21	20	20	1	0	0	0	0	0	0	0	156

NZRR70	13	17	21	22	19	21	20	20	2	4	4	2	3	0	0	0	168
NZRSW1	15	21	20	22	21	12	18	21	2	0	0	0	0	0	0	0	152
NZRSW10	14	21	24	23	22	23	22	23	20	20	16	15	17	13	12	12	297
NZRSW20	15	21	24	23	21	23	22	23	21	20	16	14	15	13	12	12	295
NZRSW30	14	21	24	23	22	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	174
NZRSW4	15	21	20	22	21	12	19	21	2	0	0	0	0	0	0	0	153
NZRSW50	14	21	24	23	22	23	21	23	3	0	0	0	0	0	0	0	174
NZRSW70	15	21	24	23	22	23	22	22	2	0	0	0	0	0	0	0	174
NZRTH1	13	22	24	20	21	22	22	23	21	20	15	15	17	3	0	0	258
NZRTH10	13	22	24	23	21	22	22	23	19	18	16	15	16	3	0	0	257
NZRTH2	14	22	24	23	21	22	22	23	31	31	46	38	38	3	0	0	358
NZRTH20	9	21	24	23	21	21	22	23	21	20	16	15	15	3	0	0	254
NZRTH30	13	20	24	23	21	22	22	23	18	18	16	15	16	3	0	0	254
NZRTH4	14	22	24	23	21	22	22	23	19	18	16	15	16	3	0	0	258
NZRTH50	13	21	24	22	21	21	22	23	18	18	16	15	16	3	0	0	253
NZRTH70	14	20	24	22	20	22	21	23	18	17	16	15	16	3	0	0	251
NZRTS10	13	19	22	22	20	21	20	20	1	0	0	0	0	10	12	12	192
NZRTS100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	12	12	34
NZRTS135	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	12	12	34
NZRTS175	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	12	12	34
NZRTS20	12	18	22	22	20	21	20	20	17	19	16	15	15	3	0	0	240
NZRTS235	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	11	12	33
NZRTS30	12	19	22	22	20	21	20	20	1	0	0	0	0	0	0	0	157
NZRTS4	13	18	22	22	20	21	20	20	17	18	16	15	16	13	12	12	275
NZRTS50	11	18	22	22	20	21	19	20	1	0	0	0	0	10	12	12	188
NZRTS70	10	19	21	22	19	21	20	20	1	0	0	0	0	0	0	0	153
NZRWC1	15	21	24	21	21	22	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	172
NZRWC2	15	21	23	24	22	23	22	23	21	20	16	15	17	13	12	12	299
NZRWC30	11	20	24	24	22	23	21	23	2	0	0	0	0	10	12	12	204
NZRWC4	15	21	24	24	22	23	22	23	3	0	0	0	0	0	0	0	177
NZRWC50	0	0	24	24	21	23	21	23	3	0	0	0	0	10	12	12	173
NZRWC70	0	0	24	24	22	23	21	22	3	0	0	0	0	10	12	12	173
NZRYM20	0	0	0	0	0	0	0	0	15	20	16	15	15	3	0	0	84
NZRYM3	0	0	0	0	0	0	0	0	16	20	16	14	17	3	0	0	86
ALL	910	1373	1674	1635	1516	1582	1540	1614	649	539	472	463	505	327	311	276	15386

Tabel 4: Aantal meetwaarden doorzicht per station per jaar

	75	76	77	78	79	82	83	84	85	ALL
NZRAP1	8	4	10	6	0	0	0	0	0	28
NZRAP10	8	4	9	7	0	0	0	0	0	28
NZRAP2	9	4	10	6	0	0	0	0	0	29
NZRAP20	8	4	8	5	0	0	0	0	0	25
NZRAP30	8	4	8	6	0	0	0	0	0	26
NZRAP4	9	4	10	7	0	0	0	0	0	30
NZRAP50	7	4	9	4	0	0	0	0	0	24
NZRAP70	7	3	10	4	0	0	0	0	0	24
NZRCL1	5	4	6	6	0	0	0	0	0	21
NZRCL10	5	5	6	6	0	0	0	0	0	22
NZRCL2	5	4	7	6	0	0	0	0	0	22
NZRCL20	5	5	7	8	0	0	0	0	0	25
NZRCL30	6	5	6	8	0	0	0	0	0	25
NZRCL4	5	6	7	6	0	0	0	0	0	24
NZRCL50	6	8	6	8	0	0	0	0	0	28
NZRCL70	6	11	6	9	0	0	0	0	0	32
NZREM1	6	9	12	5	0	0	0	0	0	32
NZREM10	6	12	15	5	0	0	0	0	0	38
NZREM2	6	12	15	5	0	0	0	0	0	38
NZREM30	7	12	12	6	0	0	0	0	0	37
NZREM4	6	12	15	5	0	0	0	0	0	38
NZREM50	7	12	12	8	0	0	0	0	0	39
NZREM70	6	11	11	8	0	0	0	0	0	36
NZRGR10	6	5	6	6	0	0	0	0	0	23
NZRGR20	6	6	6	8	0	0	0	0	0	26
NZRGR30	6	11	7	9	0	0	0	0	0	33
NZRGR50	0	0	9	11	0	0	0	0	0	20
NZRGR6	6	5	6	6	0	0	0	0	0	23
NZRGR70	0	0	14	11	1	0	0	0	0	26
NZRNW1	5	9	11	3	0	0	0	0	0	28
NZRNW10	5	9	10	5	0	0	0	0	0	29
NZRNW2	5	9	11	5	0	0	0	0	0	30
NZRNW20	5	9	10	5	0	0	0	0	0	29
NZRNW30	4	9	9	5	0	0	0	0	0	27
NZRNW4	5	9	10	5	0	0	0	0	0	29
NZRNW50	4	9	7	5	0	0	0	0	0	25
NZRNW70	5	9	14	4	0	0	0	0	0	32
NZRRT10	5	3	7	3	0	0	0	0	0	18
NZRRT100	3	4	10	6	0	0	0	0	0	23
NZRRT15	4	2	7	4	0	0	0	0	0	17
NZRRT20	4	2	8	4	0	0	1	1	7	27
NZRRT3	5	4	7	3	0	0	4	4	23	50
NZRRT30	4	3	10	4	0	0	0	0	0	21
NZRRT5	5	4	7	3	0	0	0	0	0	19
NZRRT50	3	2	10	4	0	0	0	0	0	19
NZRRT70	3	4	10	4	0	0	0	0	0	21

NZRSW1	5	12	10	7	0	0	0	0	0	34
NZRSW10	5	14	16	8	0	0	0	0	0	43
NZRSW20	5	14	16	8	0	0	0	0	0	43
NZRSW30	6	14	14	8	0	0	0	0	0	42
NZRSW4	4	12	10	7	0	0	0	0	0	33
NZRSW50	7	14	13	10	0	0	0	0	0	44
NZRSW70	8	14	11	11	0	0	0	0	0	44
NZRTH1	7	5	12	5	0	1	0	0	0	30
NZRTH10	7	5	12	5	0	0	0	0	0	29
NZRTH2	8	5	12	5	0	0	0	0	0	30
NZRTH20	7	6	11	4	0	0	0	0	0	28
NZRTH30	7	6	12	3	0	0	0	0	0	28
NZRTH4	8	5	12	5	0	0	0	0	0	30
NZRTH50	7	7	11	3	0	0	0	0	0	28
NZRTH70	7	6	12	3	1	0	0	0	0	29
NZRTS10	6	15	14	7	0	0	0	0	0	42
NZRTS20	6	15	14	7	0	0	0	0	0	42
NZRTS30	6	15	13	8	0	0	0	0	0	42
NZRTS4	7	15	14	6	0	0	0	0	0	42
NZRTS50	5	16	11	8	0	0	0	0	0	40
NZRTS70	4	14	12	7	0	0	0	0	0	37
NZRWC1	4	8	11	6	0	0	0	0	0	29
NZRWC2	4	8	11	7	0	0	0	0	0	30
NZRWC30	2	9	8	5	0	0	0	0	0	24
NZRWC4	4	8	11	6	0	0	0	0	0	29
NZRWC50	0	1	7	6	0	0	0	0	0	14
NZRWC70	0	1	7	5	0	0	0	0	0	13
ALL	395	550	740	437	2	1	5	5	30	2165

B2 Namen en coördinaten van de WORSRO stations

NAAM_RAAI	STATION	NB	WL
Appelzak1	NZRAP1	51:22:51	03:21:56
Appelzak10	NZRAP10	51:26:04	03:15:43
Appelzak2	NZRAP2	51:23:08	03:21:05
Appelzak20	NZRAP20	51:29:42	03:09:33
Appelzak30	NZRAP30	51:33:21	03:02:49
Appelzak4	NZRAP4	51:23:53	03:19:47
Appelzak50	NZRAP50	51:40:35	02:49:51
Appelzak70	NZRAP70	51:47:47	02:36:58
Callantsoog1	NZRCL1	52:51:53	04:41:46
Callantsoog10	NZRCL10	52:53:51	04:33:44
Callantsoog2	NZRCL2	52:51:55	04:40:25
Callantsoog20	NZRCL20	52:54:46	04:24:52
Callantsoog30	NZRCL30	52:55:39	04:16:10
Callantsoog4	NZRCL4	52:52:08	04:38:35
Callantsoog50	NZRCL50	52:57:35	03:58:45
Callantsoog70	NZRCL70	52:59:41	03:40:47
Egmond1	NZREM1	52:37:22	04:36:24
Egmond10	NZREM10	52:38:16	04:28:23
Egmond2	NZREM2	52:37:25	04:35:41
Egmond30	NZREM30	52:40:04	04:10:43
Egmond4	NZREM4	52:37:34	04:34:04
Egmond50	NZREM50	52:41:58	03:53:08
Egmond70	NZREM70	52:43:43	03:35:35
Goeree10	NZRGR10	51:53:47	03:49:44
Goeree20	NZRGR20	51:57:15	03:43:18
Goeree30	NZRGR30	52:00:57	03:36:42
Goeree50	NZRGR50	52:08:10	03:23:51
Goeree6	NZRGR6	51:52:11	03:52:25
Goeree70	NZRGR70	52:15:20	03:10:38
Noordwijk1	NZRNW1	52:15:23	04:25:13
Noordwijk10	NZRNW10	52:18:08	04:18:09
Noordwijk2	NZRNW2	52:15:41	04:24:22
Noordwijk20	NZRNW20	52:20:30	04:10:30
Noordwijk30	NZRNW30	52:23:15	04:02:53
Noordwijk4	NZRNW4	52:16:08	04:22:57
Noordwijk50	NZRNW50	52:28:51	03:47:12
Noordwijk70	NZRNW70	52:34:10	03:31:53
Rottum10	NZRRT10	53:37:29	06:31:39
Rottum100	NZRRT100	54:22:06	06:02:16
Rottum15	NZRRT15	53:39:57	06:29:53
Rottum20	NZRRT20	53:42:29	06:28:15
Rottum3	NZRRT3	53:33:57	06:33:51
Rottum30	NZRRT30	53:47:34	06:25:01
Rottum5	NZRRT5	53:34:53	06:33:13
Rottum50	NZRRT50	53:57:12	06:18:35

Rottum70	NZRRT70	54:07:03	06:12:51
Schouwen1	NZRSW1	51:40:00	03:35:35
Schouwen10	NZRSW10	51:43:12	03:29:43
Schouwen20	NZRSW20	51:46:46	03:23:13
Schouwen30	NZRSW30	51:50:16	03:16:33
Schouwen4	NZRSW4	51:41:05	03:33:39
Schouwen50	NZRSW50	51:57:23	03:03:20

NAAM_RAAI	STATION	NB	WL
-----	-----	-----	-----
Schouwen70	NZRSW70	52:04:23	02:50:03
Terheijde1	NZRTH1	52:02:48	04:10:07
Terheijde10	NZRTH10	52:06:38	04:05:13
Terheijde2	NZRTH2	52:03:14	04:09:35
Terheijde20	NZRTH20	52:11:01	03:59:35
Terheijde30	NZRTH30	52:15:19	03:54:03
Terheijde4	NZRTH4	52:04:03	04:08:30
Terheijde50	NZRTH50	52:20:46	03:38:33
Terheijde70	NZRTH70	52:26:08	03:23:20
Terschelling10	NZRTS10	53:27:40	05:06:03
Terschelling100	NZRTS100	54:08:58	04:20:31
Terschelling135	NZRTS135	54:24:56	04:02:28
Terschelling175	NZRTS175	54:43:09	03:41:30
Terschelling20	NZRTS20	53:32:16	05:01:16
Terschelling235	NZRTS235	55:10:20	03:09:27
Terschelling30	NZRTS30	53:36:50	04:56:18
Terschelling4	NZRTS4	53:24:55	05:09:02
Terschelling50	NZRTS50	53:46:03	04:46:01
Terschelling70	NZRTS70	53:55:07	04:36:51
Walcheren1	NZRWC1	51:22:51	03:21:56
Walcheren2	NZRWC2	51:32:56	03:24:39
Walcheren30	NZRWC30	51:43:06	03:06:49
Walcheren4	NZRWC4	51:33:41	03:23:29
Walcheren50	NZRWC50	51:50:14	02:53:48
Walcheren70	NZRWC70	51:57:25	02:40:45
IJmuiden20	NZRYM20	52:31:30	04:17:09
IJmuiden3	NZRYM3	52:29:02	04:31:59

B3 Fouten in het WORSRO-bestand

Bij het koppelen van de zwevend stof gegevens en doorzicht gegevens is veel extra werk verricht omdat de toegeleverde WORSRO-gegevens blijkbaar niet foutvrij zijn. Bij de opzet van de REFLEX applicatie voor het koppelen van de bestanden was ervan uitgegaan dat er geen duplo's of "bijna-duplo's" voorkomen. Dat is echter wel het geval, met name bij de volgende records:

Tabel 4. Overzicht dubbele metingen in WORSRO

Station	Datum	Tijd	Zwevend stof in mg/l
NW10	9 Nov 88	18:35	7 (*)
NW10	9 Nov 88	18:35	9
TH2	17 Jan 86	00:00	11
TH2	17 Jan 86	10:39	11 (*)
TH2	27 Jan 86	00:00	5
TH2	27 Jan 86	10:39	5 (*)
TH2	10 Feb 86	00:00	69
TH2	10 Feb 86	10:39	69 (*)

Alleen de met een (*) aangegeven waarden zijn gehandhaafd, op arbitraire gronden.

Bijlage C Meettijdstippen ten opzichte van getij

Bij de detectie van de fasering van meettijdstippen in het getij is uitsluitend gekeken naar het tijdsverschil tussen twee opeenvolgende metingen op dezelfde plaats. Als dat tijdsverschil een geheel aantal keren past in de periode van het M_2 -getij ($T = 12\text{h } 25.236\text{ min}$) hebben we te maken met metingen op vaste tijdstippen binnen het getij (synodische metingen). Als dat niet het geval is, wordt blijkbare willekeurigheid binnen het getij bemonsterd (niet-synodische metingen).

Hiermee is uiteraard nog niet bekend hoeveel uur na laagwater een specifieke meting heeft plaatsgevonden. Uit eerder onderzoek [WL, 1992] is wel bekend dat bij de WORSRO metingen een aantal jaren rekening gehouden is met het getij. Het meetvaartuig vertrok voor een bepaalde meetraai op een vast tijdstip t.o.v. hoogwater (communicatie met dhr. Kints) en keerde via een tweede raai terug naar de kust. Bij de derde raai werd weer gewacht op een vast tijdstip t.o.v. hoogwater, enzovoorts. Het is duidelijk dat deze werkwijze voor de betreffende jaren een (pseudo-) gradiënt loodrecht op de kust kan opleveren, als men uitgaat van een verband tussen getijfase (stroomsnelheid) en zwevend stof gehalte of doorzicht.

De WORSRO-metingen worden gesorteerd op tijd, vervolgens wordt het tijdsverschil tussen twee opeenvolgende metingen bepaald. Dat tijdsverschil wordt gedeeld door de periode T van het M_2 getij. Als het quotiënt een geheel getal of bijna een geheel getal is heeft men rekening gehouden met het getij (synodische meting), anders niet. Als definitie voor "bijna een geheel getal" is aangehouden dat de rest moet liggen tussen -0.2 en $+0.2$. Bij random metingen is dit het geval in 40% van alle opeenvolgende metingen. In onderstaande tabel is aangegeven hoe vaak opeenvolgende metingen van het zwevend stof gehalte een geheel aantal keren in het M_2 getij passen.

Voor de NIOZ-metingen ontstond het probleem dat op dezelfde plaats niet vaak genoeg is gemeten om te concluderen. De NIOZ-metingen zijn daarom gekoppeld aan het dichtst bij liggende WORSRO-station, zodat een groepje van metingen ontstaat in een hokje rondom een WORSRO-station (zie hoofdstuk 3). Verder is de analyse voor NIOZ en WORSRO gelijk.

Uit de tabel blijkt dat de WORSRO metingen van 1975 tot en met 1982 verricht zijn op vaste tijden binnen het getij. De NIOZ metingen en de WORSRO metingen vanaf 1983 zijn ten opzichte van het getij op willekeurige tijdstippen verricht.

Tabel 1: Aantallen synodische metingen Noordzee

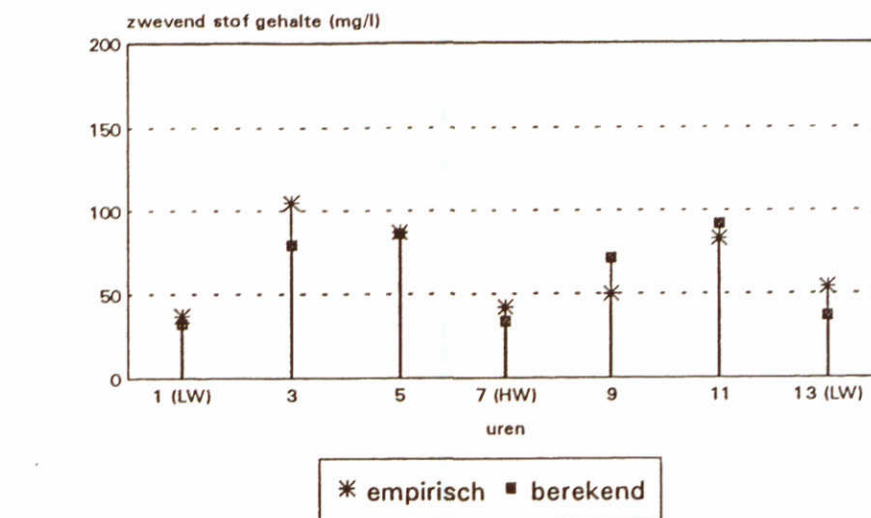
Jaar	N (synodisch)	N (niet-syn.)	N (totaal)	%- synodisch
66	50	84	134	0.37
67	64	142	206	0.31
68	105	291	396	0.26
69	147	146	293	0.50
75	805	117	922	0.87
76	1349	36	1385	0.97
77	1644	33	1677	0.98
78	1619	22	1641	0.98
79	1455	61	1516	0.96
80	1572	10	1582	0.99
81	1518	22	1540	0.99
82	1582	32	1614	0.98
83	357	292	649	0.55
84	166	373	539	0.31
85	226	248	474	0.47
86	146	314	460	0.32
87	187	318	505	0.37
88	131	196	327	0.40
89	126	185	311	0.41
90	107	169	276	0.38

Bijlage D Figuren getijanalyse Waddenzee

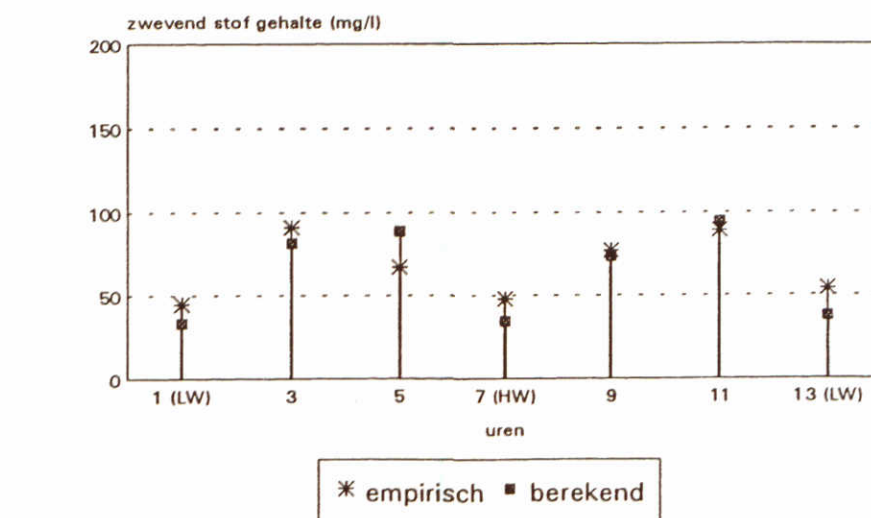

Zwevend stof gehalte over het getij station 707 Waddenzee

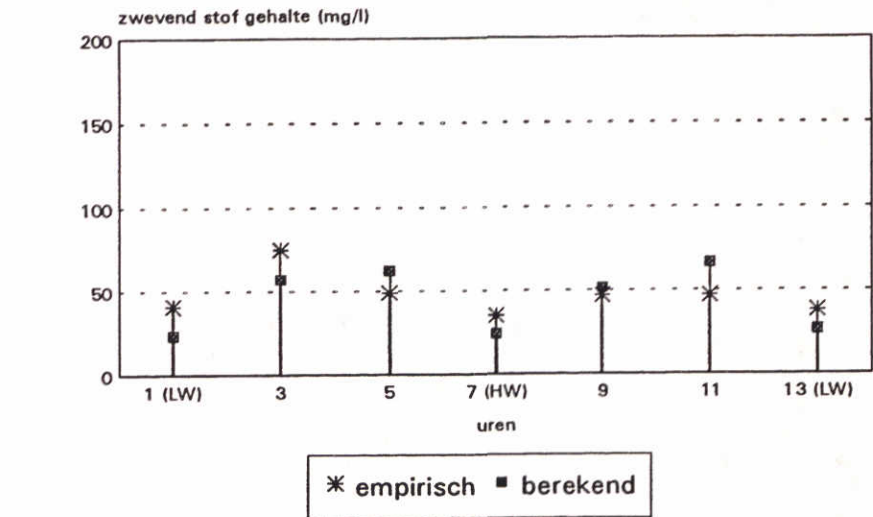
LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Zwevend stof gehalte over het getij station 713 Waddenzee

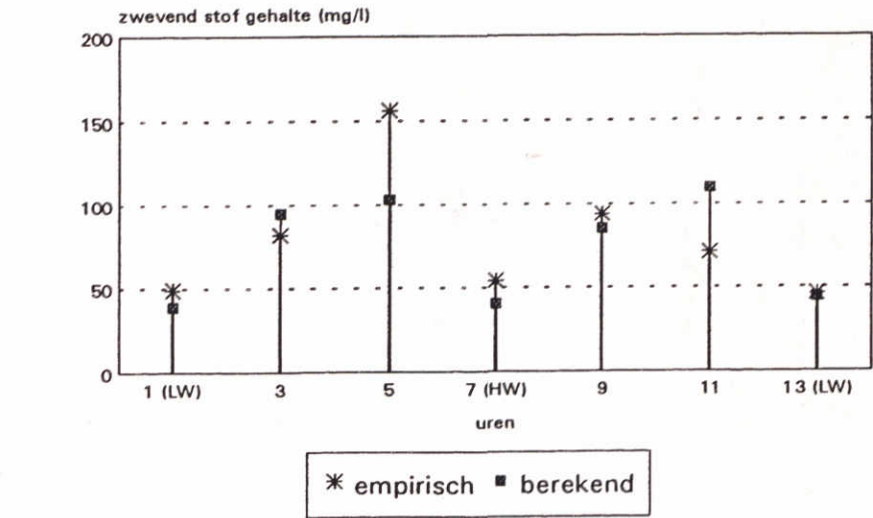
LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Zwevend stof gehalte over het getij station 772 Waddenzee

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Zwevend stof gehalte over het getij station 869 Waddenzee

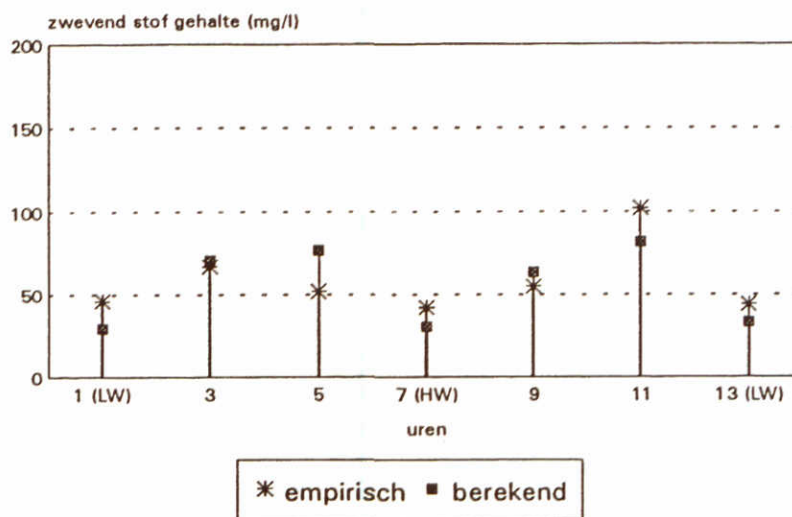

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Bijlage D Figuur 2 Zwevend stof gehalte over het getij, station 772 en 869

Zwevend stof gehalte over het getij

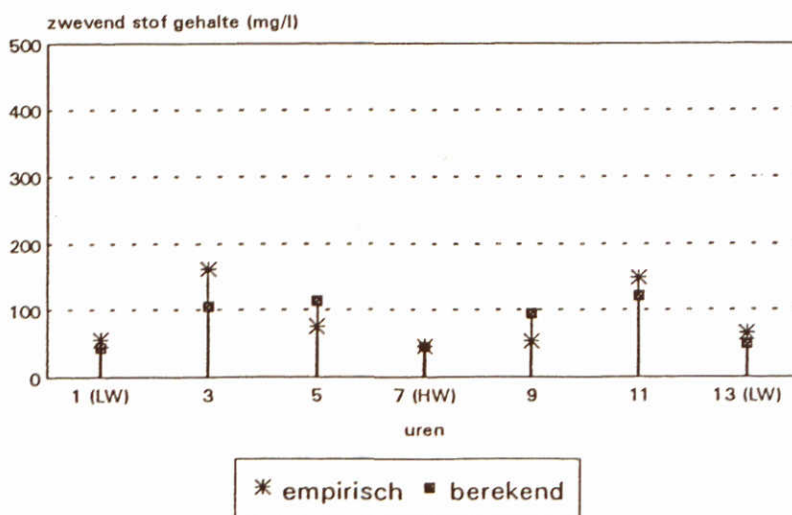
station 909 Waddenzee

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Zwevend stof gehalte over het getij

station 949 Eems Dollard

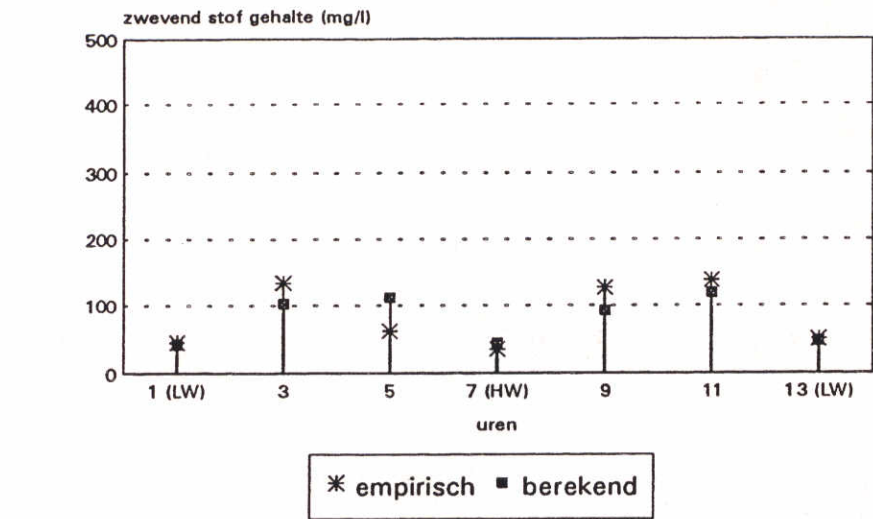

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Zwevend stof gehalte over het getij

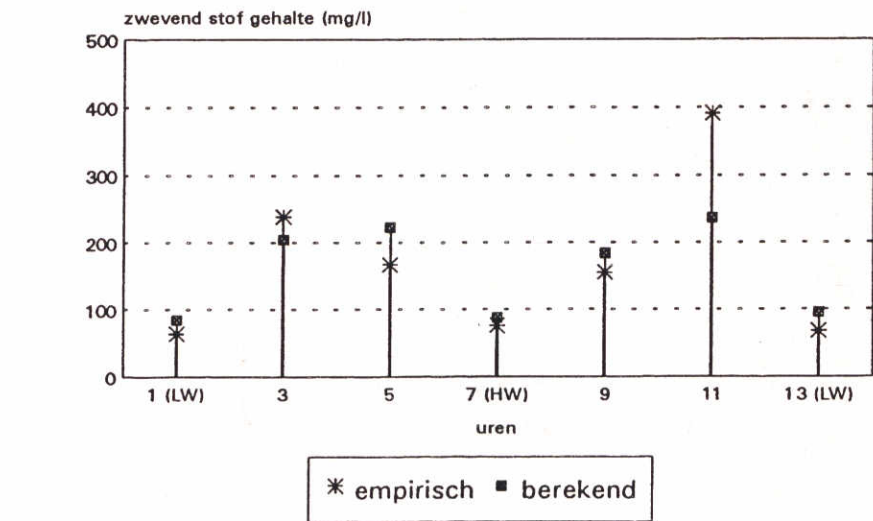
station 969 Eems Dollard

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Zwevend stof gehalte over het getij

station 985 Eems Dollard

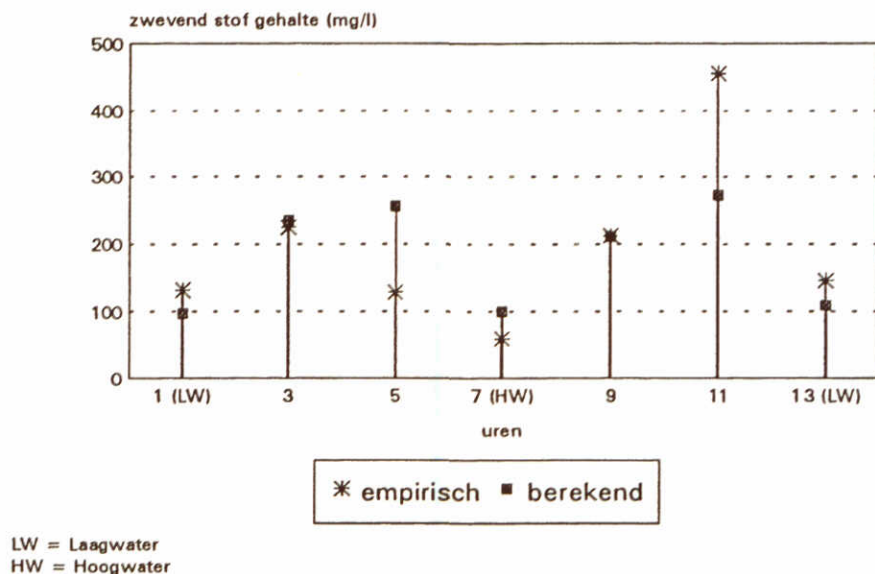

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Bijlage D Figuur 4 Zwevend stof gehalte over het getij, station 969 en 985

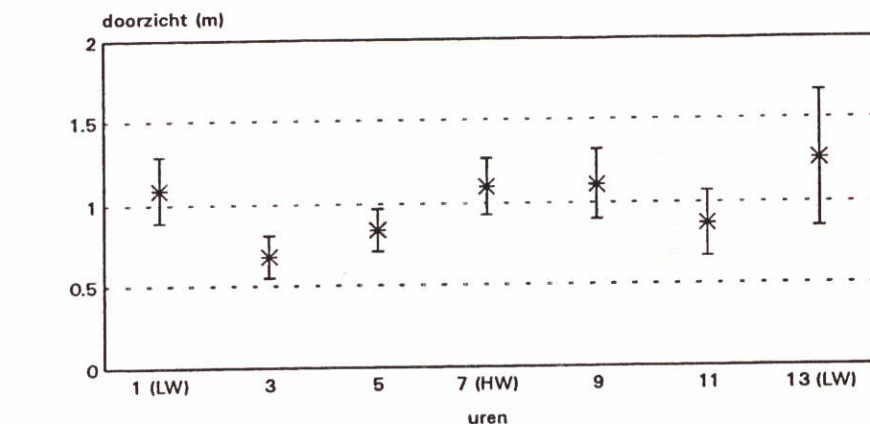
Zwevend stof gehalte over het getij

station 988 Eems Dollard

Doorzicht over het getij

station 707 Waddenzee

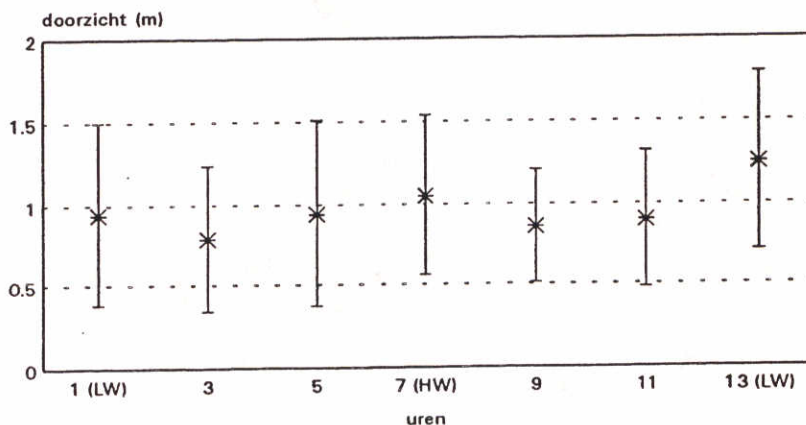

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

station 713 Waddenzee

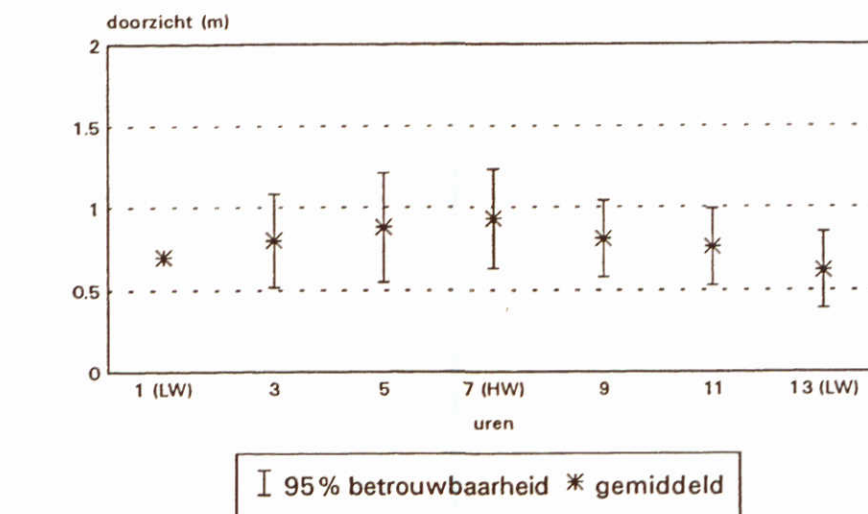
I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

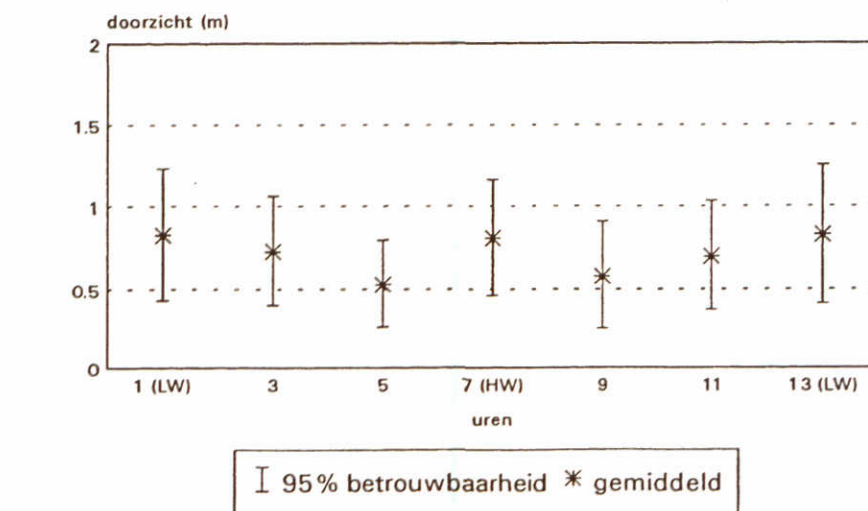
station 772 Waddenzee

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

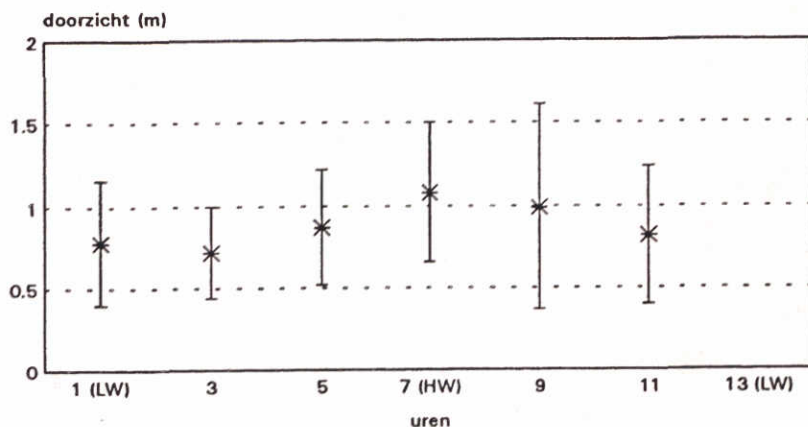
station 869 Waddenzee

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

station 909 Waddenzee

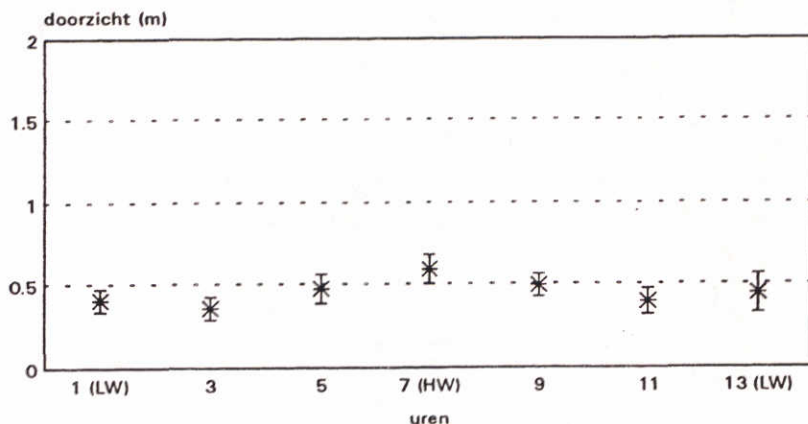

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

station 949 Eems Dollard

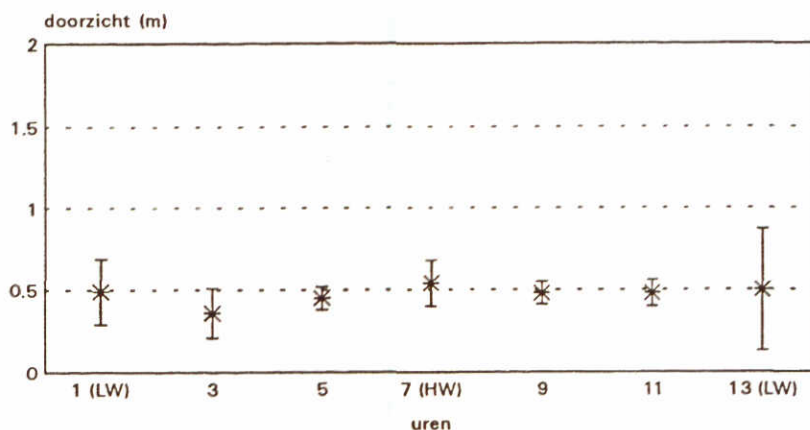

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

station 969 Eems Dollard

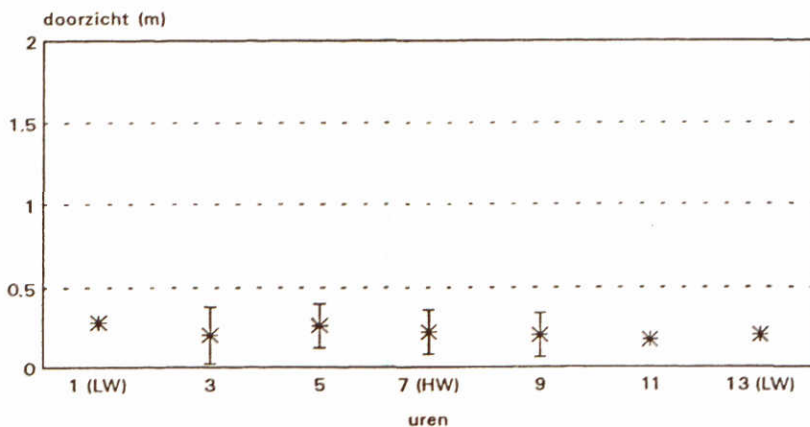

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

station 985 Eems Dollard

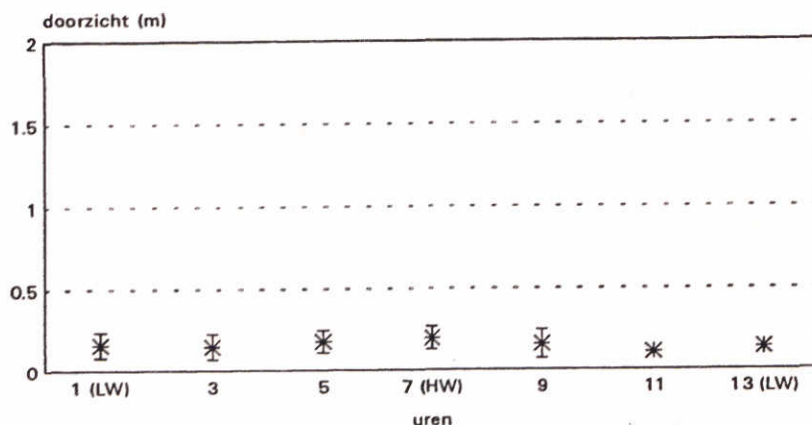
I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

station 988 Eems Dollard

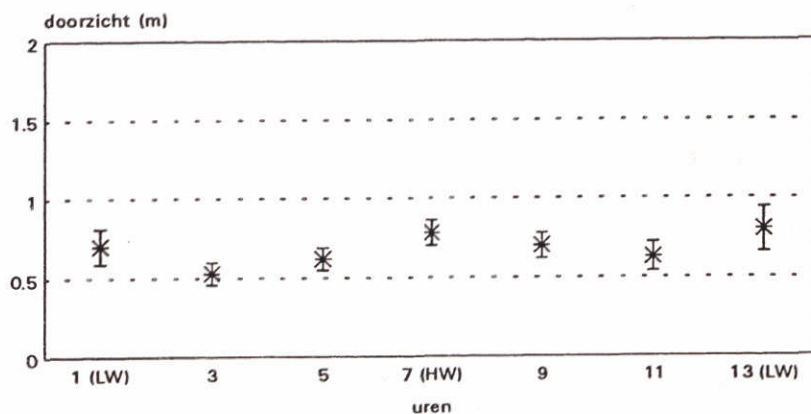

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

LW = Laagwater
HW = Hoogwater

Doorzicht over het getij

alle stations

I 95% betrouwbaarheid * gemiddeld

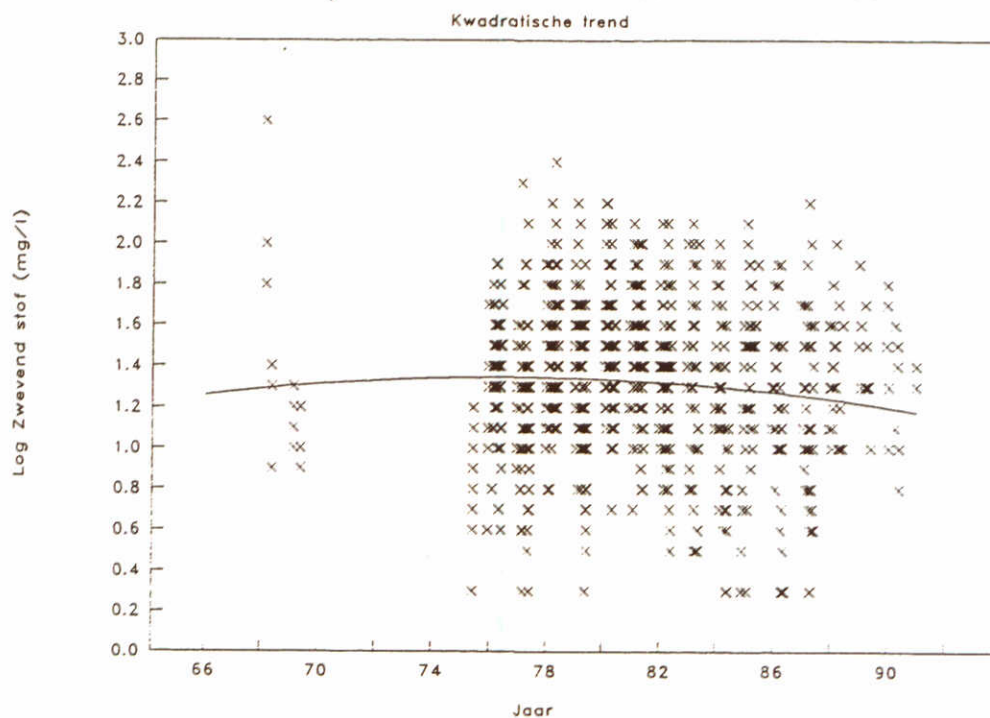
LW = Laagwater
HW = Hoogwater

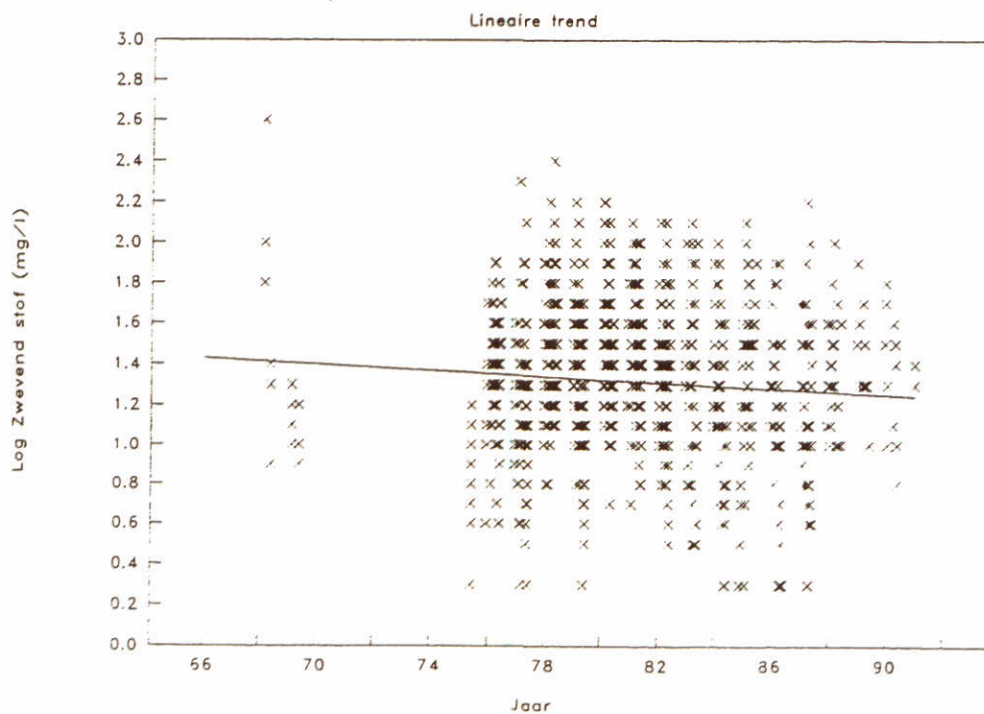
Bijlage E Figuren trendanalyse zwevend stof gehaltenes

Noordelijke Noordzee Kust zone Winter

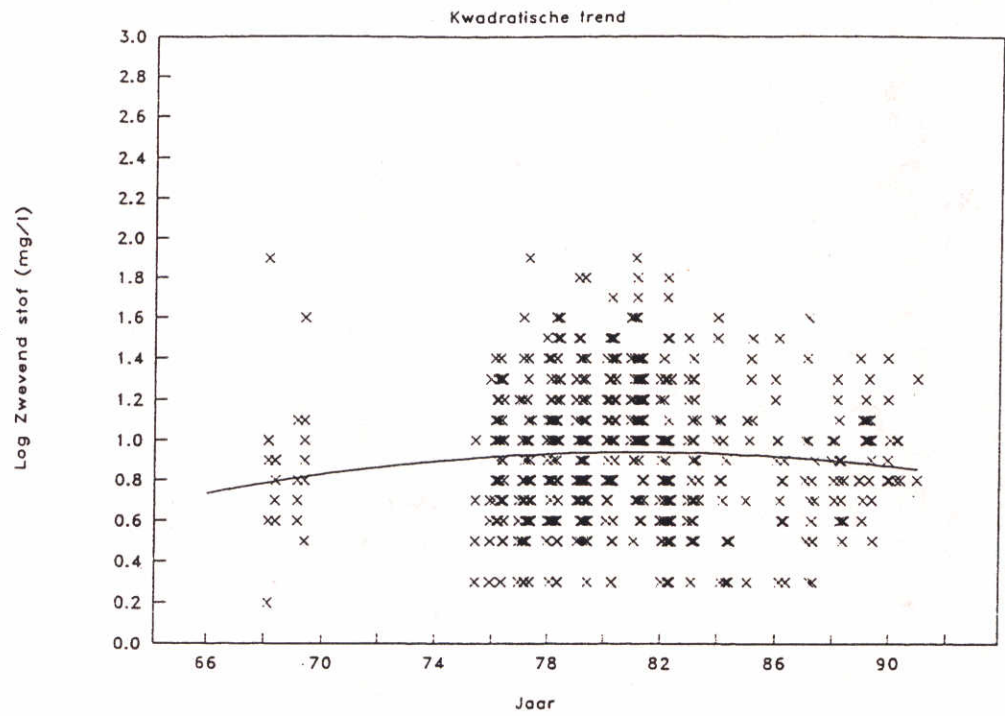

Noordelijke Noordzee Kust zone Winter

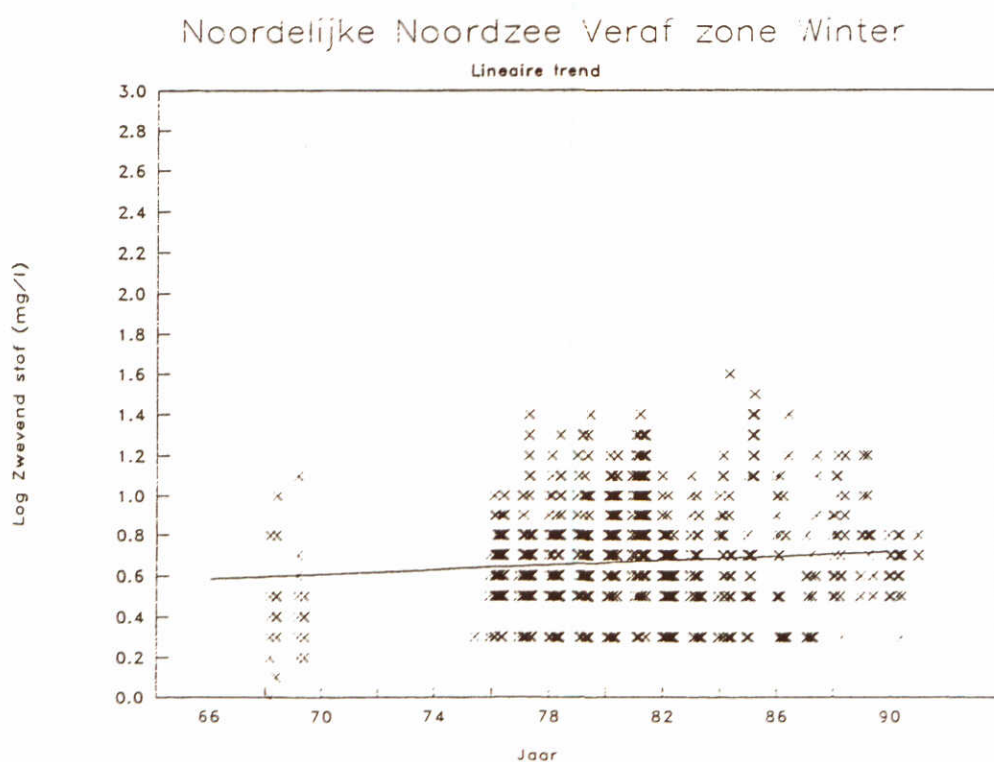
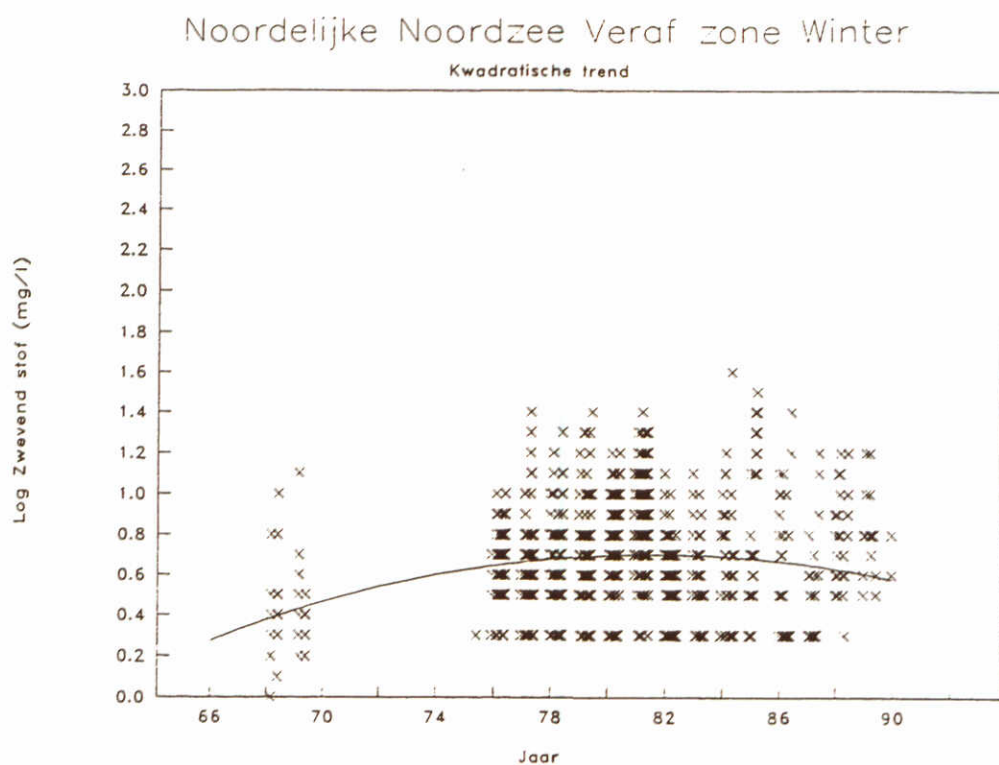

Bijlage E Figuur 1 Zwevend stof noordelijke Noordzee kust, winter

Noordelijke Noordzee Midden zone Winter

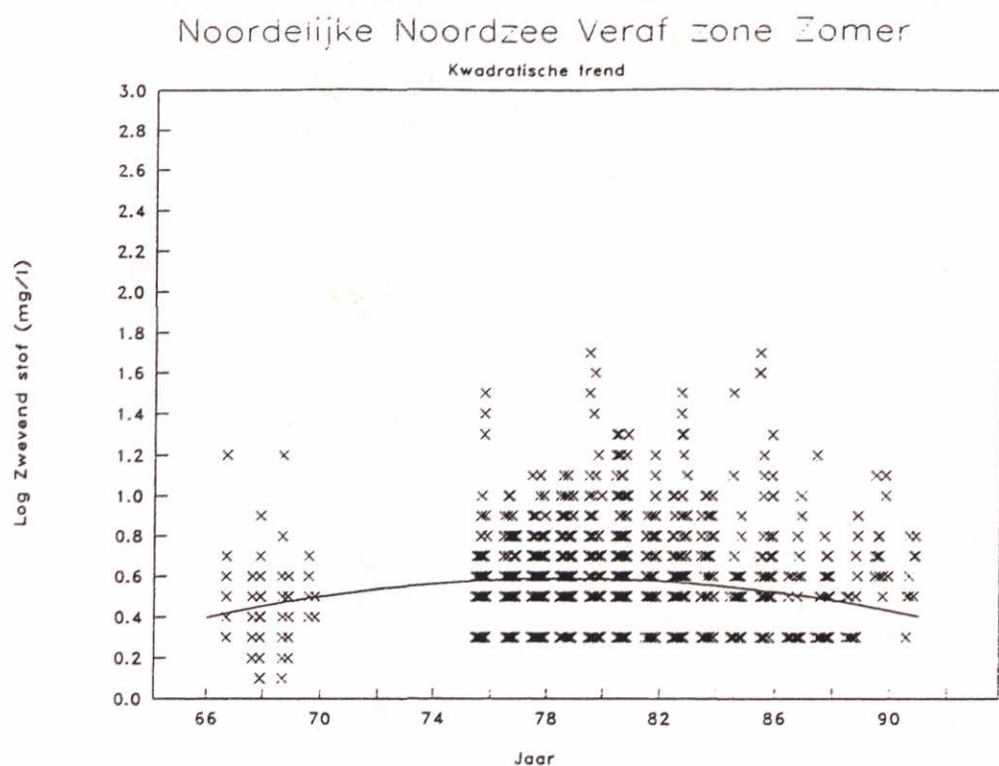

Bijlage E Figuur 2 Zwevend stof noordelijke Noordzee midden, winter

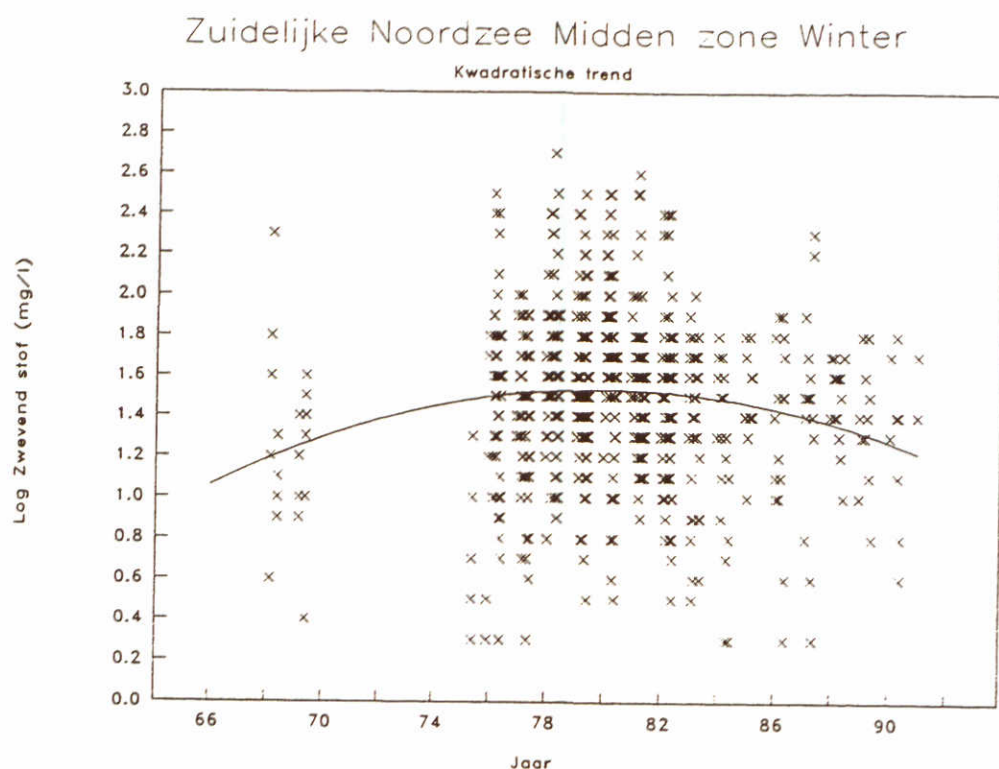

Bijlage E Figuur 3 Zwerend stof noordelijke Noordzee veraf, winter

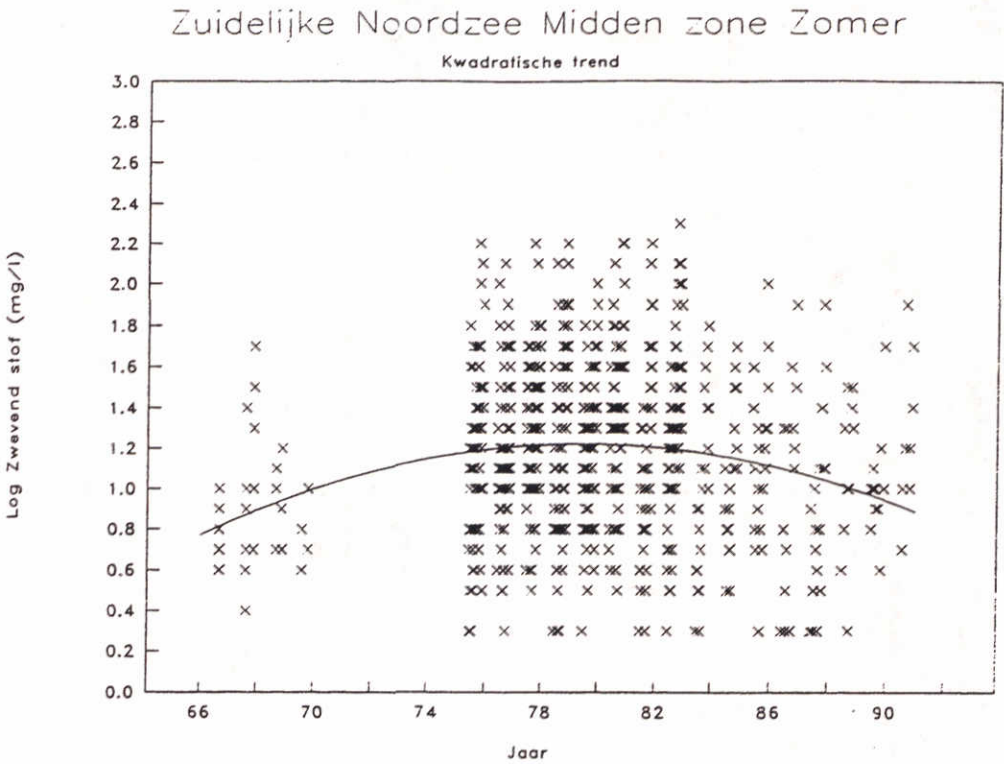

Bijlage E Figuur 4 Zwevend stof noordelijke Noordzee veraf, zomer

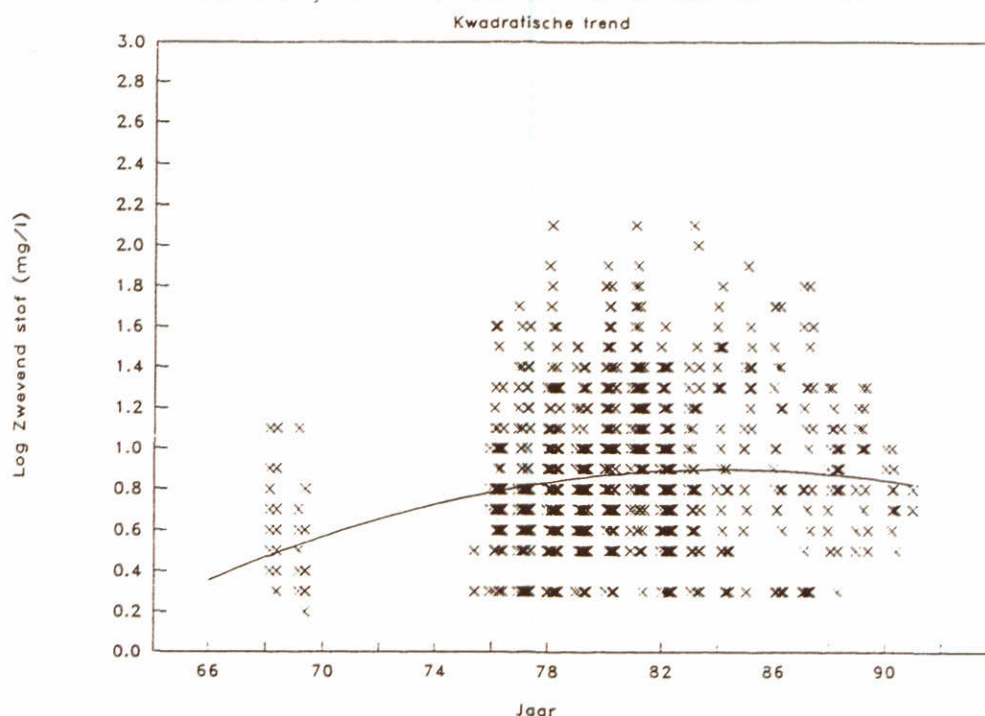
Bijlage E Figuur 5 Zwevend stof zuidelijke Noordzee midden, winter

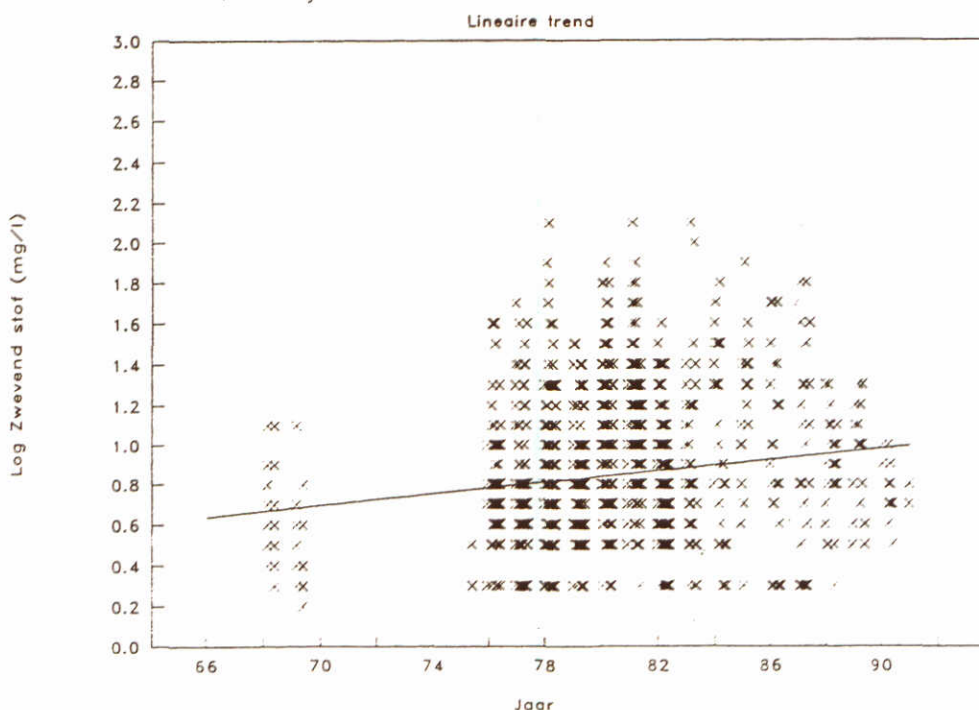
Bijlage E Figuur 6 Zwevend stof zuidelijke Noordzee midden, zomer

Zuidelijke Noordzee Veraf zone Winter

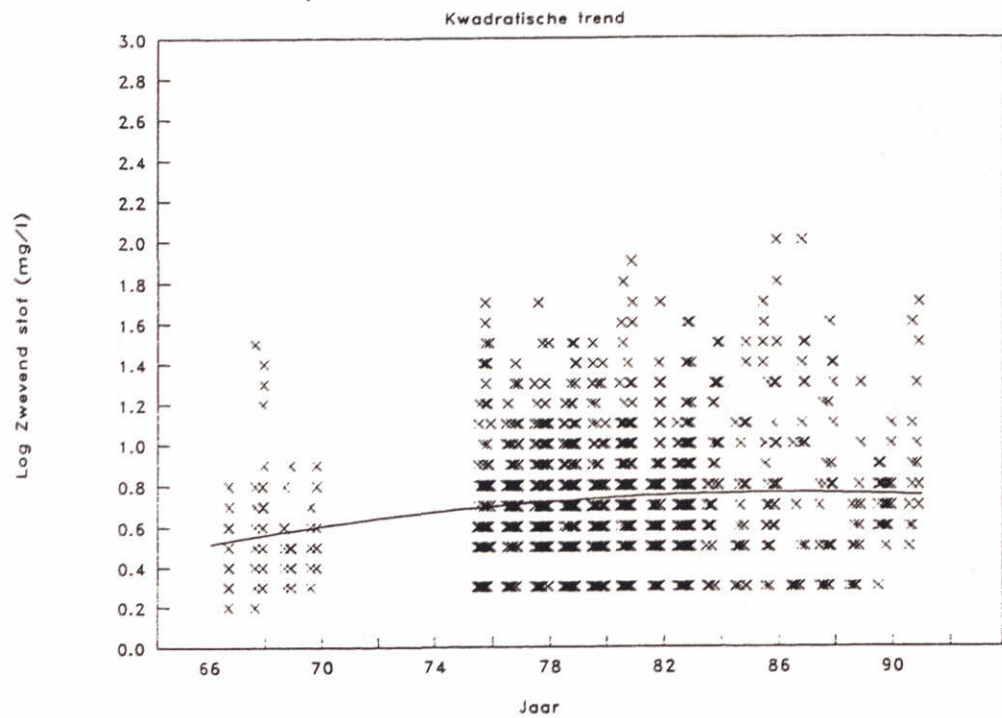

Zuidelijke Noordzee Veraf zone Winter

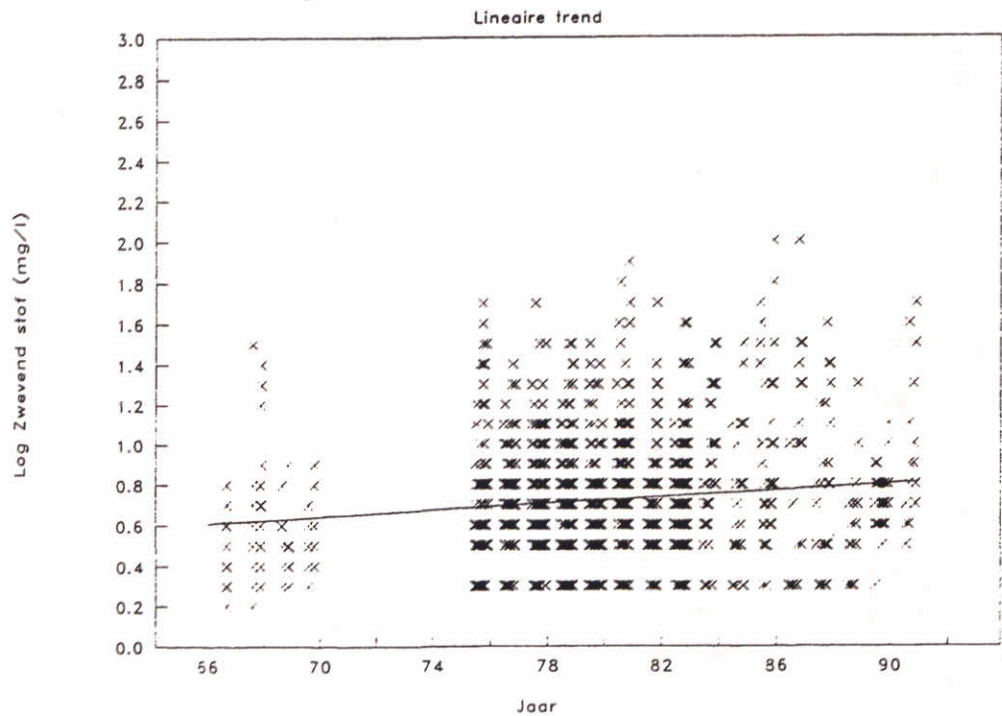

Bijlage E Figuur 7 Zeevend stof zuidelijke Noordzee veraf, winter

Zuidelijke Noordzee Veraf zone Zomer

Zuidelijke Noordzee Veraf zone Zomer

Bijlage E Figuur 8 Zeevend stof zuidelijke Noordzee veraf, zomer

Bijlage F Doorzicht per Visser-hokje: Visser, NIOZ en WORSRO

Tabel 1 Doorzicht (Visser) in december/mei (N=228)

J I	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9											
8											
7							7.0 7 3.8	4.0 1			
6					5.5 1	5.0 3 1.7	4.5 1				
5					4.0 1	5.0 19 1.7	3.4 14 1.4				
4				4.8 3 0.6	9.2 7 3.8	4.9 33 2.2	2.6 29 1.5				
3		2.7 2 1.2	6.8 3 2.4	6.0 7 2.8	7.5 14 3.7	2.3 37 2.3	Nederland				
2		7.5 2 0.7	6.9 3 1.3	3.2 12 3.0	1.6 15 0.7						
1			2.5 4 2.5	0.5 7 0.1							

Toelichting: 1e regel = gemiddelde doorzicht in m
 2e regel = aantal waarnemingen
 3e regel = standaardafwijking in m.

Tabel 2 Doorzicht (Visser) in juni/november (N=497)

J	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I											
9											
8											
7		14.0 1		12.0 1			5.5 1				
6				9.0 1	4.5 1	6.9 10 1.5	6.3 9 2.0		5.8 2 0.4		
5	3.7 1		10.0 1		8.6 8 3.4	10.1 42 3.3	5.2 45 2.8				
4	1.5 1	8.2 2 5.9	9.0 1	10.0 6 3.1	9.5 21 3.9	8.0 71 3.7	3.5 40 2.3				
3	2.8 3 1.9	7.8 3 3.3	10.9 3 2.6	11.0 14 2.6	6.6 37 2.9	2.9 70 1.9	Nederland				
2	1.7 2 1.1	6.0 5 2.5	9.6 12 2.0	5.2 23 4.2	3.0 27 2.2						
1	10.8 4 5.9		2.5 12 2.1	0.8 6 0.3							

Tabel 3 Doorzicht (NIOZ) in december/mei (N=289)

J	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I											
9											
8											
7							7.0 7 3.5	4.0 1 0.0			
6					5.3 2 0.3	5.8 4 1.8	4.5 1 0.0				
5					14.0 1 0.0	5.6 13 1.8	2.8 23 1.2				
4	1.0 1 0.0	1.0 1 0.0			11.1 8 2.1	6.2 25 3.8	2.2 10 1.2				
3	3.9 2 3.1	2.9 2 2.1		8.3 10 4.3	6.6 35 3.4	2.2 56 2.1	1.2 12 0.5				
2		6.2 6 1.9	7.3 9 1.2	3.3 16 3.5	1.5 27 1.2						
1			3.8 7 3.0	0.5 7 0.0	0.6 3 0.1						

Nederland

Tabel 4 Doorzicht (NIOZ) in juni/november (N=400)

J	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I											
9											
8											
7							5.5 1 0.0				
6					5.3 2 0.8	6.7 9 1.5	6.3 9 1.9		5.8 2 0.3		
5					9.0 3 1.6	7.3 19 2.6	4.2 40 2.5				
4	1.5 1 0.0		9.0 1 0.0	11.2 5 1.0	10.8 14 3.9	5.7 43 2.8	2.3 21 1.0				
3	3.3 3 2.0	8.0 1 0.0	10.3 2 3.3	11.1 17 2.5	6.4 39 2.7	3.0 56 2.4	1.7 19 0.7	Nederland			
2	0.9 1 0.0	6.0 3 2.2	8.8 9 1.1	3.6 24 2.5	3.0 40 1.9	0.8 1 0.0					
1			2.6 9 1.9	0.6 4 0.2	1.0 2 0.5						

Tabel 5 Doorzicht (WORSRO) in december/mei (N=749)

J I	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9											
8											
7										2.9 21 0.4	
6							3.0 39 0.1	2.8 13 0.5		2.3 37 0.7	1.1 32 1.3
5								1.5 25 1.0			
4					3.0 54 0.2	2.6 44 0.6	1.0 70 0.9				
3			2.9 13 0.2	2.9 32 0.3	2.6 48 0.6	1.3 95 0.9					
2			2.7 27 0.5	1.9 82 1.1	0.9 50 0.7						
1				0.5 67 0.6							

Nederland

Tabel 6 Doorzicht (WORSRO) in juni/november (N=1412)

J	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
I											
9											
8											
7										3.0 23 0.2	
6							3.0 80 0.3	3.1 29 0.2		3.0 47 0.6	1.4 55 0.9
5								2.5 59 0.7			
4					3.1 113 0.3	2.9 81 0.4	1.7 127 0.9				
3			3.0 31 0.3	3.1 41 0.2	3.0 94 0.3	1.7 195 0.9					
2			3.0 47 0.3	2.3 199 0.9	1.5 89 0.7						
1				0.6 102 0.5							

Nederland

Bijlage G Het gekoppelde bestand van NIOZ en WORSRO

De koppeling van de WORSRO gegevens en de NIOZ gegevens komt tot stand door het samenvoegen van de records uit het gemodificeerde WORSRO bestand (zie tabel 2.5 in hoofdrapport) en het gemodificeerde NIOZ bestand (zie tabel 2.2 in hoofdrapport).

Opbouw van het gekoppelde WORSRO/NIOZ bestand

Veldnummer	Identificatie	Voorbeeld
1	N-breedte	51.4950
2	W-lengte	3.1592
3	Jaar	75
4	Maand	07
5	Dag	14
6	Uur	18
7	Minuut	55
8	Doorzicht in m	1.2
9	Zwevend stof in mg/l	16.0
10	Secchi diepte in m	
11	Suspensie in mg/l aan oppervlak (zwevend stof geh.)	

De naamgeving van de parameters is consistent met de naamgeving in de oorspronkelijke bestanden. Doorzicht is een meting afkomstig uit het WORSRO bestand, Secchi diepte is een gegeven afkomstig uit het NIOZ bestand. Beiden staan ze voor dezelfde fysieke grootheid: doorzicht. Hetzelfde geldt voor zwevend stof en suspensie, die beiden zwevend stof gehalte betekenen. In het rapport wordt alleen de naamgeving zichtdiepte en zwevend stof gehalte gehanteerd.

Het komt niet voor dat op eenzelfde tijdstip en plaats zowel NIOZ als WORSRO gegevens beschikbaar zijn.

Bijlage H Statistische bewerkingen

H1 Log-transformatie

Bij de trendanalyse van de zwevend stof gehalten ("neemt het zwevend stof gehalte toe of af in de tijd?") wordt gebruik gemaakt van regressieanalyse. Voorwaarde voor het toepassen van deze technieken is onder meer dat de afwijkingen tussen de met een lineair of kwadratisch model voorspelde waarden en de gemeten waarden voor ieder tijdstip normaal verdeeld zijn met gemiddelde nul en variantie σ_2 .

De metingen van het zwevend stof gehalte voldoen hieraan in het algemeen niet. De verschillen tussen de grootste waarde en het gemiddelde (op zeker tijdstip) zijn veel groter dan de verschillen tussen de laagste waarden en het gemiddelde; de afwijkingen zijn *positie scheef verdeeld*.

Als standaard-methode wordt in de statistiek een log-transformatie toegepast teneinde de gewenste normale verdeling te verkrijgen, dan wel een verdeling die beter lijkt op een normale verdeling dan de oorspronkelijke scheve verdeling. In een eerder onderzoek (T 753, Trendanalyse van zwevend stof gegevens van de Waddenzee) is gebleken dat de residuen van de loggetransformeerde zwevend stof gehalten normaal verdeeld zijn $N(0, \sigma_2)$, waarmee voldaan is aan genoemde voorwaarde voor de regressie.

Teneinde negatieve of niet-gedefinieerde waarden te vermijden zijn alle zwevend stof gehalten verhoogd met een constante waarde 1. De logtransformatie is dan als volgt gedefinieerd:

$$\text{getransformeerd zwevend stof gehalte} = {}^{10}\log (\text{zwevend stof gehalte} + 1).$$

Uiteraard heeft het superponeren van een constante waarde géén invloed op het detecteren van een trend.

H2 F-ratio

Voor onderzoek naar significantie van trend wordt gebruik gemaakt van de zogenaamde F-ratio test. Deze test speelt ook in de variantie analyse een grote rol en wordt hier eigenlijk gebruikt voor een bijzondere vorm van variantie analyse.

Wanneer een trend van enige voorgeschreven vorm goed bij de meetdata past, verklaard de trendformule een deel van de variantie in metingen. Het onverklaarde deel is het residu. Dit onverklaarde deel is altijd kleiner dan of gelijk aan de variantie in de metingen zelf. Als toets wordt nu de F grootheid geïntroduceerd. Dit is de variantie van het residu gedeeld door de oorspronkelijke variantie. Als deze waarde in de buurt van 1.0 ligt is het verklaarde deel klein. Als deze waarde in de buurt van 0.0 ligt is het verklaarde deel groot. In een tabel met de F verdeling kan voor iedere waarde, afhankelijk van het aantal meetpunten worden afgelezen hoe groot de kans is dat ten onrechte wordt geconcludeerd dat de residuele variantie kleiner is dan de oorspronkelijke variantie. Dit is de zogenaamde α waarde. Bij een α van 0.05 hoort de uitdrukking "95 % significant".

H3 Kwadratische trend

Een *lineaire trend* in het zwevend stof gehalte (lineaire toename of afname met de tijd) kan met een lineair model worden gedetecteerd. Een eventuele *staptrend* (plotselinge toename of -afname) kan bij benadering met een lineair model worden gedetecteerd. Analyse van de residuen zal in dit geval wel aantonen het een niet-adequaat model is gebruikt. Een *kwadratische trend* (toename zwevend stof gehalte gevolgd door een afname of afname gevolgd door een toename) kan met een lineair model niet goed gedetecteerd worden, met name niet als de extreme waarde ergens in het midden van het beschouwde tijdsinterval ligt. Het eenvoudigste model waarmee een kwadratische trend beschreven kan worden is een parabool:

$$\text{voorspelde waarde (t)} = a_0 + a_1t + a_2t^2 + \text{ruis.}$$

Als meetwaarden worden de log-getransformeerde zwevend stof gehalten gebruikt.

H4 Student t-waarde

Voor toetsen van verschil in ligging van normaal verdeelde grootheden, wordt nogal eens de Student t-waarde genoemd. Deze is terug te voeren op het feit dat de steekproefgrootheid

$$\frac{\bar{x} - \mu}{s} * \sqrt{n}$$

met $\bar{x}$ het gemiddelde van de populatie; s de standaard afwijking en n het aantal waarnemingen (.. is een constante), niet meer normaal verdeeld is. Deze grootte heeft de verdeling van Student, of de t-verdeling. Deze verdeling is getabelleerd op dezelfde wijze als de eerder genoemde F verdeling voor verschillen in variaties. Hier wordt echter het verschil van gemiddelden getoetst ($\bar{x} - \mu$).

Bijlage I Correlatie windsnelheden

Tabel 1: correlatie tussen gemiddeld zwevend stof gehalte in de 6 clusters en windsnelheden

	Noord kust	Noord midden	Noord veraf	Zuid kust	Zuid midden	Zuid veraf	Wind Kooij	Wind Vliss
Noord kust	1.00	0.30	0.27	0.22	0.38	0.08	0.11	-0.05
Noord midden		1.00	0.35	0.08	0.14	0.28	0.56	0.02
Noord veraf			1.00	0.41	0.28	0.57	-0.33	0.12
Zuid kust				1.00	0.76	0.40	-0.41	0.12
Zuid midden					1.00	0.23	-0.44	0.23
Zuid veraf						1.00	-0.30	0.08

De correlatiecoëfficiënt is vet gedrukt als het significantie niveau hoger is dan 0.9.

Wind Kooij = gemiddelde windsnelheden in de Kooij (voorheen station: den Helder)

Wind Vliss = gemiddelde windsnelheden in Vlissingen

main office
Rotterdamseweg 185
p.o. box 177
2600 MH Delft
The Netherlands
telephone (31) 15 - 56 93 53
telefax (31) 15 - 61 96 74
telex 38176 hydel-nl

location 'De Voorst'
Voorsterweg 28, Marknesse
p.o. box 152
8300 AD Emmeloord
The Netherlands
telephone (31) 5274 - 29 22
telefax (31) 5274 - 35 73
telex 42290 hylvo-nl

